

Diplomová práce
FRAZEOLOGICKÝ OBRAZ SVĚTA
V RUŠTINĚ, ČEŠTINĚ A NĚMČINĚ
(na materiálu zoonymních frazémů)

**PHRASEOLOGICAL MODELS OF THE WORLD IN RUSSIAN,
CZECH AND GERMAN LANGUAGES**
(on the basis of zoonymic idioms)

Vypracovala: Lenka Hrušková

Vedoucí práce: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu, kterou jsem při práci využila, jsem uvedla v seznamu.

V Olomouci dne 12. 6. 2013

Lenka Hrušková

Děkuji prof. Ludmile Stěpanové, CSc. za konzultace, cenné rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

Lenka Hrušková

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 Frazeologie.....	8
1.1.1 Ruská frazeologie.....	8
1.1.2 Česká frazeologie.....	14
1.1.3 Německá frazeologie.....	17
1.2 Kognitivní vědy.....	21
1.2.1 Jazykový obraz světa a empirické chápání světa	22
1.2.2 Přirozená slovní zásoba.....	25
1.2.3 Antropocentrismus jako perspektiva jazykového obrazu světa	26
1.3 Koncept, význam, pojem	28
1.3.1 Koncept jako základní pojem kognitivní lingvistiky	29
1.3.2 Struktura konceptu a metodika jeho popisu	31
1.3.3 Koncept jako základ jazykového obrazu světa	33
1.4 České, ruské a německé jazykové, historické, kulturní a další aspekty ovlivňující jazykový obraz světa.....	35
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
2.1 Frazeologismy se zoonymními komponenty	40
2.1.1 Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy	42
2.1.2 Analýza ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů z hlediska ekvivalentnosti	49
2.1.2.1 Zoonymní frazeologismy s významem „udivený“, „ohromený“	50
2.1.2.2 Zoonymní frazeologismy s významem „hloupý“	54
2.1.2.3 Zoonymní frazeologismy s významem „mrštný“, „hbitý“, „čilý“	58
2.1.2.4 Zoonymní frazeologismy s významem „vzteklý“, „zlý“	61
2.1.2.5 Zoonymní frazeologismy s významem „mazaný“	63
2.1.2.6 Zoonymní frazeologismy s významem „falešný“, „pokrytec“	65
2.1.2.7 Zoonymní frazeologismy s významem „neupravený“, „nevzhledný“	68
2.1.2.8 Zoonymní frazeologismy s významem „zbabělý“, „vystrašený“	70
2.1.2.9 Zoonymní frazeologismy s významem „pyšný“	72
2.1.2.10 Zoonymní frazeologismy s významem „pracovitý“	74
2.1.2.11 Zoonymní frazeologismy s významem „loudavý“	76

2.1.3	Charakteristika lidských vlastností na materiálu ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů	77
	ZÁVĚR	82
	РЕЗЮМЕ.....	86
	POUŽITÁ LITERATURA	95
	SLOVNÍKY	97
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	99
	SEZNAM ZKRATEK	100
	SEZNAM PŘÍLOH	103
	Příloha 1: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující lidskou povahu	103
	Příloha 2: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující vzhled člověka	132
	Příloha 3: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující fyzický stav člověka	141
	Příloha 4: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující psychický stav člověka	147
	Příloha 5: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující schopnost / neschopnost člověka	149
	Příloha 6: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující postavení jedince ve společnosti	151
	Příloha 7: Abecední seznam zoonym s uvedením počtu výskytů v nalezených frazeologismech	153
	Příloha 8: Obrazová příloha.....	159
	ANOTACE	160

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zabývám porovnáváním českých, německých a ruských zoonymních frazeologismů se zaměřením na frazeologismy popisující určitou lidskou vlastnost (pracovitost, hloupost, vychytralost, aj.), lidský vzhled (oči, uši, nos, krk), styl chůze, psychický či fyzický stav člověka, jeho schopnosti či slabé stránky, ale i další. Toto téma jsem si vybrala nejen z důvodu hojného počtu daných zoonymních rčení ve všech třech jazycích, ale i z důvodu neotřelosti tématu a zajímavosti zjištění při neobvyklém srovnávání tří jazyků najednou, konkrétně dvou slovanských a jednoho germánského.

Práci dělím na dvě základní části: teoretickou část a praktickou část. V teoretické části se zabývám poznatky z oblasti frazeologie a kognitivních věd.

V praktické části využívám poznatky z teoretické části a snažím se je aplikovat na praxi. Zajímám se například, který zoonymní komponent se v každém z vyjmenovaných jazyků vyskytuje nejčastěji a snažím se definovat příčinu, proč tomu tak v daném jazyce je.

Dále se například zabývám frazémy, které popisují lidské vlastnosti, vzhled, styl chůze atd. a který je možno říct nejvíce možnými způsoby (např. frazeologismů s významem „udivený“, „ohromený“ existuje v ruštině, němčině a češtině celkem 79).

Jako podkladový materiál jsem při psaní praktické části využila slovníky *Немецко-русский фразеологический словарь* (Бинович, 1956), *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* (Heřman, Blažejová, Goldhahn 2010), *Česko-německý slovník* (Siebenschein 1968, 1983, 1986), *Rusko-český frazeologický slovník* (Stěpanova 2007), *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. (Čermák, Hronek, Machač 1983), *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné* (Čermák, Hronek, Machač 1988), *Slovník synonym a frazeologismů* (Bečka 1979) a mnohé další.

V teoretické části jsem čerpala především z prací: *Русская фразеология для чехов* (Мокиенко, Степанова 2008), *Фразеология современного русского языка* (Шанский 1996), *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky* (Nebeská, Saicová-Římalová, Šlédrová, Vaňková 2005) a dále i například z děl Maslovové: *Введение в когнитивную лингвистику. Учебное пособие* (Маслова 2011) či *Лингвокультурология* (Маслова 2011) a mnohé další.

Kromě teoretické a praktické části jsou v práci ještě další části, a to: úvod, závěr, resumé v ruském jazyce, seznam použité literatury, internetových zdrojů a zkratk a 8 příloh.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Frazeologie

Ve své diplomové práci se zabývám ruskými, českými a německými zoonymními frazeologismy. Dříve než přejdu k praktické části, je proto nutné popsat frazeologii jako vědu, a to z pohledu německých, ruských i českých škol. Nejprve se tedy budu zabývat předmětem a vývojem frazeologie v jednotlivých zemích, dále charakterizuji základní pojmy spojené s danou tematikou a popisují další teoretické poznatky důležité pro oblast frazeologie.

Co se týče tvoření *jazykového obrazu světa*, hraje při něm *frazeologie* důležitou roli. Idiomy jsou „zrcadlem života národa“. Podstata významu *frazeologismu* je těsně spjata s fónovými znalostmi nositele jazyka, s praktickými zkušenostmi a s kulturně-historickými tradicemi národa. *Frazeologismy* připisují jednotlivým předmětům jejich typické příznaky, které ladí s asociacemi obrazu světa. Zachycují určitou situaci, hodnotí ji a vyjadřují k ní určitý vztah. Sémanticky se *frazeologismy* orientují na charakteristiku člověka a jeho činnosti.

Frazeologie je samostatná vědní disciplína, která zkoumá frazeologický systém v jeho současné podobě, ale i z hlediska historického vývoje. Frazeologie je také soubor ustálených, reprodukovatelných, expresivních slovních spojení s jednotným významem. Podle N. M. Šanského frazeologie zkoumá všechna ustálená slovní spojení, tzn. jednotky, které jsou ekvivalenty slov i jednotky, které sémanticky i strukturně odpovídají větě.

Pojem frazeologie vznikl z řeckých *φράσις* (*phrasis*), což lze přeložit jako „výraz“, „slovní obrat“, a *λόγος* (*logos*), který znamená „slovo“, „řeč“.

1.1.1 Ruská frazeologie

První zmínky o **frazeologii v ruské lingvistice** můžeme najít už v pracích M. V. Lomonosova, který upozorňoval, že do spisovného jazyka nepatří jen samostatná slova, ale i rčení, přísloví, pořekadla, obraty a další. Pojmy *idiom*, *řečový obrat*, *pořekadlo* a další však můžeme najít už i ve slovnících na konci 18. století.

Obecně je však vznik frazeologie v Rusku spojen se jménem V. V. Vinogradova, jehož práce se ve 40. letech 20. stol. staly jako první základem pro vytvoření vědy,

zabývající se ustálenými spojeními slov. Byl to právě Vinogradov, kdo jako první vytvořil synchronní klasifikaci frazeologických obrátů ruského jazyka podle úrovně jejich sémantické spjatosti a určil aspekty k jejich dalšímu zkoumání.

Jako starší práce lze pak už jen jmenovat statě I. M. Vulfius či práce etymologa S. I. Abakumova¹, jež však lze považovat spíše za práce učebně metodické než vědecko-výzkumné, přestože I. M. Vulfius ve článku K otázce klasifikace idiomů čtenáře seznamuje s klasifikací frazeologických obrátů Ch. Ballyho², jenž je považován za zakladatele frazeologie jako vědy. Vulfius ne zcela s klasifikací souhlasila, vytvořila proto klasifikaci vlastní, jež však byla špatně uspořádaná a povrchní a nejen proto je považována za krok zpět.

S. I. Abakumov se ve svých pracích jako první snaží klasifikovat frazeologické obraty ruského jazyka z hlediska jejich struktury a etymologického hlediska. Kromě toho se snaží popsat nejdůležitější vlastnosti idiomů. Abakumov taktéž uvádí svou vlastní klasifikaci, ale ani ta neměla úspěch.

Teprve práce V. V. Vinogradova odstartovaly vážný zájem o zkoumání této oblasti jazyka všemi, koho daná tematika zajímala. Současníky Vinogradova byli například L. V. Ščerba³, A. A. Šachmatov⁴, B. A. Larin⁵, S. I. Ožegov⁶ a další.

Největší rozmach pak frazeologie zažívá v 60. letech 20. stol. K tomuto období lze uvést taková jména jako například A. S. Aksamitov, V. L. Archangelskij, V. M. Mokienko, L. I. Stěpanova a další.

První **frazeologický slovník** patří M. I. Michelsonovi⁷, který byl pravděpodobně vydán v roce 1896, přesný rok však není znám a v různých zdrojích najdeme různá data, počínaje rokem 1896 a konče rokem 1903 – 1904. Podle autora by měl slovník čtenáře

¹ **Sergej Ivanovič Abakumov** (1890-1949) – ruský jazykovědec, doktor filologických věd, profesor.

² **Charles Bally** (1865 – 1947) – jeden z nejvýznamnějších lingvistů 20. stol., zakladatel Ženevského lingvistického kroužku, žák Ferdinanda de Saussura. Ve svých pracích se zabýval historicko-srovnávací jazykovědou, stylistikou. Jako příznivec Saussura vydává spolu s Albertem Sechehaye „*Kurs obecné lingvistiky*“.

³ **Lev Vladimirovič Ščerba** (1880 – 1944) – ruský a sovětský jazykovědec, který se zasloužil o rozvoj psycholingvistiky, lexikografie a fonologie. Jeden ze zakladatelů teorie fonému.

⁴ **Alexej Alexandrovič Šachmatov** (1864 – 1920) – ruský filolog a historik.

⁵ **Boris Alexandrovič Larin** (1893 – 1964) – ruský a ukrajinský lingvista známý svými pracemi věnovaným historii ruského jazyka, sociolingvistice, sanskrtu, litevskému jazyku.

⁶ **Sergej Ivanovič Ožegov** (1900 – 1964) – ruský lingvista, lexikograf, doktor filologických věd, profesor.

⁷ **Moric Iljič Michelson** (1825 – 1908) – ruský pedagog, spisovatel, autor několika učebnic.

seznamovat s frazeologií ruského jazyka. I přes značné nedostatky slovníku ho lze doposud považovat za důležitý zdroj informací, a to především díky množství shromážděného frazeologického materiálu, ilustracemi z ruské umělecké literatury, ale i díky velkému množství korektních etymologických komentářů.

Kromě slovníku M. I. Michelsona nelze opomenout ani sborníky Okřídlená slova S. V. Maximova⁸ z roku 1890 či práce N. S. a M. G. Ašukinových z roku 1955. I přes značné nedostatky mají obě práce svůj význam. Pokud je se slovníky třeba pracovat, je však brát v úvahu, že jako okřídlená slova autoři uváděli i výrazy, které za okřídlená považovat nelze. S. V. Maximov například definuje okřídlená slova jako veškeré frazeologické obraty, které mají obrazný charakter. N. S. a M. G. Ašukinovi pak za okřídlená slova považují všechny výrazy, jež mají svůj původ v literárních zdrojích nebo historických dokumentech. Kromě toho jsou v pracích do frazeologického materiálu zahrnuty i jednoslovná okřídlená slova, která k frazeologii žádný vztah nemají, například: *накануне*, *гидра* a další.

Jedním z nejvýznamnějších prací je pak Frazeologický slovník současného ruského jazyka sestavený pod redakcí A. I. Molotkova roku 1967.

Co se týče **etymologie frazeologismů**, lze k dané problematice jmenovat práce N. M. Šanského⁹ či V. I. Zimina. Později spatřily světlo světa i významné práce A. M. Babkina, V. V. Šenděcova, M. F. Palevské a mnohých dalších. Nejnovější etymologický slovník ruských frazeologismů vytvořili A. Bierich, V. Mokienko a L. Stěpanova.

Později přibývají práce zabývající se i **frazeologickými neologismy**. Oblast frazeologie je velmi oblíbeným tématem. Počet lingvistů, kteří se daným tématem zabývají, je vskutku velký a vyjmenovat je všechny by zabralo nemalou část objemu této práce.

Na dalších několika řádcích bych se ráda dál věnovala pohledu na problémy frazeologie, konkrétně na vymezení základních pojmů v rámci ruského jazyka. Co se týče pojmu *frazeologie*, je třeba hned v úvodu zmínit fakt, že jednotná definice doposud neexistuje. Existuje řada možných **definic frazeologie**:

⁸ Sergej Vasiljevič Maximov (1831 – 1901) – ruský národopisec, beletrista.

⁹ Nikolaj Maximovič Šanskij (1922 – 2005) – doktor filologických věd, profesor, redaktor řady učebnic ruského jazyka pro střední školy.

„Фразеология представляет собой раздел науки о языке, изучающий фразеологическую систему языка в ее современном состоянии и историческом развитии. Объектом изучения фразеологии являются фразеологические обороты, т. е. устойчивые сочетания слов, аналогичные словам по своей воспроизводимости в качестве готовых и целостных единиц. Таким образом, в фразеологии изучаются все устойчивые сочетания слов: и единицы, эквивалентные слову, и единицы, в семантическом и структурном отношении соответствующие предложению“ (cit. podle: Шанский 1966: 4).

Podle V. V. Vinogradova je frazeologie: „система устойчивых, воспроизводимых экспрессивных словосочетаний, обладающих, как правило, целостным значением, которая включает в себя фразеологические сращения и единства“ (cit. podle: Mokienko, Stěpanova 2008: 24).

N. F. Alefirenko frazeologii definuje jako: „раздел языкознания, изучающий устойчивые образные сочетания слов с обобщенно-целостным значением в их современном состоянии и историческом развитии“ (cit. podle: Алефиренко 2009: 14). Podle toho lze pak frazeologii dělit na diachronní a synchronní.

Ani **definice frazeologismu** není jednotná. Podle V. M. Mokienka je frazeologismus: „относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание лексем, обладающее, как правило, целостным значением“ (cit. podle: Мокиенко 1980: 4). Na tuto definici poté V. M. Mokienko navazuje ve společné práci s L. Stěpanovou: Ruská frazeologie pro Čechy, kde definují pojmy *frazeologický obrat* a *frazeologickou jednotku*, jež považují za synonyma, jako „относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание слов, обладающее, как правило, целостным значением“ (cit. podle: Mokienko, Stěpanova 2008: 12).

Daná definice se podle Mokienka opírá o práce a tradiční výklad tohoto pojmu většinou lingvistů, například V. V. Vinogradovem, A. M. Babkinem, B. A. Larinem, S. I. Ožegovem, A. V. Kuninem a dalšími.

Podle A. V. Kunina je *frazeologická jednotka*: „je ustálené spojení slov se zcela nebo jen částečně přeneseným významem“ (cit. podle: Stěpanova 2004: 10). Na druhou stranu je sem možné zařadit i takové ustálené jazykové jednotky, které svými funkcemi a dalšími lingvistickými charakteristikami netvoří slovní spojení. Jde například o **přísloví**, která A. V. Kunin, ale i mnoho dalších lingvistů začleňuje do oblasti frazeologie. Patří-li však přísloví právoplatně do frazeologie, je zatím sporné.

Podle N. M. Šanského je frazeologický obrat: „воспроизводимая в готовом виде языковая единица, состоящая из двух или более ударных компонентов словного характера, фиксированная (т. е. постоянная) по своему значению, составу и структуре“ (cit. podle: Шанский 1966: 21).

N. F. Alefirenko používá pojem *frazém* a jako jeho definici uvádí, že jde o: „устойчивое сочетание слов с целостным и переносно-образным значением, непосредственно не вытекающим из суммы значений его лексических компонентов“ nebo také „экспрессивно-образное устойчивое сочетание переосмысленных слов, которое выражает целостное значение и по функции соотносится с отдельным словом“ (cit. podle: Алефиренко 2009: 15, 17). Co se týče označení pojmu *frazeologismus*, používá N. F. Alefirenko i termíny jako *frazeologická jednotka*, *idiom*, *frazém* nebo *ustálené slovní spojení*.

Příznaky frazeologismu vyjmenovává A. I. Molotkov – jsou to: ustálenost, sémantická celistvost, dále to, že se skládají z několika slov, možnost strukturních variant nebo novotvarů, reprodukovatelnost, ekvivalenci slovu nebo nemožnost překladu do jiného jazyka (Молотков 1977).

Podobnou teorii zastává i N. M. Šanskij, který za základní znak frazeologismu považuje **reprodukovatelnost**. Podle Šanského idiomy nevznikají v procesu komunikace, nýbrž se reprodukují jako hotové celky. Jako příklad uvádí srovnání volného spojení slov: *Все свои вещи она решила взять обратно*, které vzniká z jednotlivých slov v procesu komunikace, a frazeologismu: *взять свои слова обратно*, který se v paměti objevuje automaticky jako jeden celek. I v tomto případě se však můžeme setkat s možnými nepravidelnostmi v reprodukovatelnosti frazeologismů. Jako příklad uvádí L. Stěpanova spojení *сбросить со счета (что)* a srovnává ho s původní podobou *сбросить со счетов (что)* (Mokienko, Stěpanova 2008: 15).

Další důležitou vlastností frazeologismu je jeho **ustálenost**. Podle N. M. Šanského se pod ustáleností rozumí to, že frazeologický obrat nelze rozložit na části, které by měly mezi sebou libovolné vztahy, ale reprodukuje se přesně v takové podobě, v jaké se kdysi ustálil (Шанский 1966: 23).

Expresivnost je další vlastností frazeologismu. Je to schopnost hodnotit odpovídající subjekty, objekty a jevy a toto hodnocení stupňovat. K jednotlivým příznakům expresivnosti obvykle patří např. intenzivnost smyslového obsahu nebo vystupňování projevu příznaku.

Švýcarský lingvista Ch. Bally pak za nejdůležitější vlastnost frazeologismu považoval jeho **sémantickou celistvost**, neboli schopnost frazeologismu být díky svému významu ekvivalentem jiného slova (např.: *зadать дрозда – отругать, заливать за галстук – выпивать (спиртное)*) (cit. podle: Mokienko, Stěpanova: 20). Podle Ch. Ballyho je vlastností každého frazeologismu to, že ho lze nahradit obyčejným slovem, tzv. „slovním identifikátorem“. Zároveň ale dodává, že slovní identifikátor nemůže být svým významem zcela roven původnímu frazeologismu, neboť řečová fakta nemohou být absolutními synonymy nikdy.

Na základě této poslední vlastnosti frazeologismu se vytvořila i oficiální **klasifikace frazeologismů**, jíž autorem je V. V. Vinogradov a která byla přijata většinou lingvistů. Tato klasifikace je založena na dělení frazeologismů podle rozdílné úrovně sémantické soudržnosti jejich komponentů. Existují tak tři typy frazeologismů, a to: **frazeologické srůsty, frazeologické jednotky a frazeologická spojení**.

Frazeologické srůsty A. M. Mokienko a L. Stěpanova definují jako „naprosto nedělitelná, nerozložitelná slovní spojení. Jejich význam je zcela nezávislý na lexikálním obsahu a i na významu jednotlivých komponentů frazeologismu“. Jako příklad lze uvést frazeologismus *как нить дать* s významem „určitě“ (cit. podle: Mokienko, Stěpanova 2008: 21).

Podobnou definici uvádí i N. M. Šanskij, který tvrdí, že: „фразеологическими сращениями называются такие семантически неделимые фразеологические обороты, в которых целостное значение совершенно несоотносительно с отдельными значениями составляющих их слов“ (cit. podle: Шанский 1966: 39).

Frazeologické jednotky jsou také sémanticky nedělitelné a mají jediný celkový význam. Na rozdíl od frazeologických srůstů však jejich celkový význam vzniká spojením jednotlivých významů každého lexikálního komponentu frazeologismu (Mokienko, Stěpanova 2008: 22). Každý z komponentů má svůj vlastní význam, který ve výsledku přispívá k celkovému významu celého frazeologismu, a proto je nemožné nahradit kterýkoli komponent synonymem.

Podle Šanského lze někdy frazeologické srůsty a frazeologické jednotky definovat pod společným názvem: **idiomy** nebo **idiomatické výrazy**. Proti frazeologickým srostlicím (srůstům) a frazeologickým jednotkám stojí frazeologická spojení a frazeologické výrazy, které jsou sémanticky dělitelné.

Frazeologická spojení jsou podle Šanského: такие обороты, в которых имеются слова как со свободным, так и со связанным употреблением“ (cit. podle:

Шанский 1966: 43). Příkladem takového spojení může být například výraz *Валаамова ослица*, kde se slovo *ослица* může pojít i s mnoha jinými slovy, zatímco výraz *Валаамова* se používá pouze ve spojení s tímto frazémem.

Frazeologický výraz jsou podle Šanského: „такие устойчивые в своем составе и употреблении фразеологические обороты, которые не только являются семантически членимыми, но и состоят целиком из слов со свободными значениями“ (cit. podle: Шанский 1966: 44). Př.: *(кто-л.) у мертвых пчел меду захотел*. Od volných spojení slov se frazeologické výrazy odlišují tím, že se reprodukuje jako konečné jednotky s ustáleným významem a obsahem.

1.1.2 Česká frazeologie

Na následujících stránkách bych se ráda věnovala **české frazeologii**. Z historického hlediska bychom první zmínky o příslovích mohli hledat už v 15. století ve sbírkách Smila Flašky z Pardubic¹⁰. Další frazeologické prvky lze později najít u Jana Blahoslava¹¹ a Jakuba Srnce z Varvažova. První práce spojené s frazeologií lze však najít až v 17. století. K nejvýznačnějším patří Moudrost starých Čechů od Jana Ámose Komenského¹² z roku 1631. Komenský zde definoval frazeologismus, neboli přísloví či průpovídku, jako: „krátké a mrštné propovědění, v němž se jiné praví a jiné rozumí“ a používá se „pro ozdobu řeči“ (cit. podle: Zaorálek 2009).

Další postup ve vývoji chápání frazeologie jako vědy byl zaznamenán za Josefa Dobrovského¹³ a pak především za Františka Ladislava Čelakovského¹⁴, a to zejména v jeho díle *Mudrosloví národu slovanského v příslovích*. Připojena jest sbírka prstonárodních českých pořekadel z roku 1852.

¹⁰ **Smil Flaška z Pardubic a Rychmburka** (1350 – 1403) – český šlechtic, spisovatel, satirik, sběratel lidových moudrostí, synovec prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic.

¹¹ **Jan Blahoslav** (1523 – 1571) – český humanistický spisovatel, teolog, historik, biskup Jednoty bratrské.

¹² **Jan Amos Komenský** (1592 – 1670) – poslední biskup Jednoty bratrské, jeden z největších českých myslitelů, filosofů a spisovatelů, teoretik pedagogiky, zabýval se didaktikou, všeobecnou teorií výchovy.

¹³ **Josef Dobrovský** (1753 – 1829) – kněz, jezuita, český filolog, historik a zakladatel slavistiky v českých zemích.

¹⁴ **František Ladislav Čelakovský** (1799 – 1852) – český básník národního obrození, kritik a překladatel.

Tehdy byly známy celkem dvě větve frazeologie – **frazeografie**, tj. popisná frazeologie, jež se zabývá tvorbou slovníků, a **paremiologie**. F. L. Čelakovský ve svém díle obě tyto větve spojuje.

Co se týče frazeografie, touto oblastí se v tehdejší době zabývali jazykovědci jako například Matěj Josef Sychra¹⁵, Jan Šach či František Šebek.

O samostatných pracích zabývajících se frazeologií však zatím hovořit nelze. První pojmy se objevily až v Ottově slovníku naučném, konkrétně šlo o pojem *idiom*. Idiomatika se objevuje až ve 20. století, kdy lze v Příručním slovníku naučném poprvé najít i první definici *frazeologie*. S 20. stoletím je spojen i skutečný rozvoj frazeologie jako vědy na českém území. Za významné osobnosti frazeologie této doby lze považovat například Václava Flajšhans¹⁶, Jana Mašína, ale hlavně Jaroslava Zaorálka¹⁷ s jeho dílem „Lidová rčení“.

Etymologií frazeologismů se zabýval především Jindřich Pokorný¹⁸.

Mezi významné **slovníky** (i frazeologie) patří například Slovník spisovného jazyka českého či Slovník české frazeologie a idiomatiky vydaný pod vedením F. Čermáka¹⁹, který se stal také jedním ze zdrojů mé práce. Ve svém díle Frazeologie a idiomatika česká uvádí, že pojem *frazeologismus* je až příliš rusistický a termín *frazeologická jednotka* je zastaralý.

Níže se budu zabývat frazeologickými pojmy, které ve své práci definoval F. Čermák.

Frazeologie a idiomatika je podle F. Čermáka: „samostatná jazyková disciplína zabývající se studiem, případně i popisem (a pak se někdy mluví o frazeografii) svérázných jazykových jednotek různého typu a více úrovní, které dlouho vzdorovaly souvislému popisu. V běžném povědomí vystupují tyto jednotky, tj. frazém a idiom, nejčastěji jako sémanticky nerozložitelné“ (cit. podle: Čermák 1985: 166). Frazeologie a idiomatika je: „oblast frazémů a idiomů včetně kvazifrazémů a kvaziidiomů jako specifických označení a pojmenování, kombinatoricky komplementární pravidelnému

¹⁵ **Matěj Josef Sychra** (1776 – 1830) – český kněz, obrozenecký spisovatel a jazykovědec.

¹⁶ **Václav Flajšhans** (1866 – 1950) – český filolog, literární historik, vydavatel staré české literatury.

¹⁷ **Jaroslav Zaorálek** (1896 – 1947) – překladatel z němčiny a francouzštiny, italštiny, angličtiny, španělštiny, zapisoval si lidová rčení, která vydal tiskem.

¹⁸ **Jindřich Pokorný** (*1927) – český překladatel, editor a spisovatel.

¹⁹ **František Čermák** (*1940) – český jazykovědec, zabývá se lexikografií, lexikologií, frazeologií, idiomatikou, sémantikou, morfologií, teorií jazyka, metodologií jazyka a korpusovou lingvistikou.

jazyku ve všech rovinách s obsahově sémantickou stránkou, doplňuje se a prolíná s idiomatikou“ (cit. podle: Čermák 1985: 238).

Všeobecně lze Čermákovy teorie shrnout následovně: „idiomatika a frazeologie je oblastí anomálních hotových nominací komplementárních k většinovým nominacím pravidelným, které bývají většinou neustálené“ (cit. podle: Čermák 1985: 71). S tím je spojeno i jeho přesvědčení, že nejdůležitějším znakem frazeologismu je jeho **anomálnost**. Tu lze definovat jako jedinečnost a jakousi omezenost frazeologických kombinací, jejichž komponenty nelze paradigmaticky zaměňovat jinými analogickými. Dané spojení nemůžeme přetransformovat ani gramaticky, tj. užít například v otázce.

Podle F. Čermáka nejsou frazémy a idiomy čistě metaforické. Tím navazuje na teorii, že všechny frazémy a idiomy jsou založeny na obraznosti a metafoře.

Pokud bychom měli představit definice základních frazeologických pojmů, je třeba nejdříve upozornit na fakt, že zatím neexistuje ani neexistovala žádná jasná definice *frazému, frazeologismu, idiomu*, aj.

Zatímco J. Zaorálek ve svých pracích pojmy *frazeologismus* a *idiom* vůbec nepoužívá a vychází ze starších pramenů J. A. Komenského, F. L. Čelakovského, J. Dobrovského a dalších. Frazeologismy nazývá **rčeními**, mezi která zahrnuje i **pořekadla** a **úslolí**, přičemž za rčení považuje „všechna obrazná spojení slov, schopná časování, i když mnohdy jen v určitých časech či osobách“ (cit. podle: Zaorálek, 2009).

F. Čermák bere v potaz i starší definici frazému či idiomu, tj. že se jedná o „ustálené a reprodukovatelné spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (zčásti nebo zcela) neodvoditelný z významu jeho složek“ (cit. podle: Čermák 2007: 31), ale zároveň ji zavrhuje. Jeho definice frazému a idiomu zní: „idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)“ (cit. podle: Čermák 2007: 31). Zároveň však upozorňuje, že do definice nejsou zahrnuty všechny vlastnosti, uvádí proto ještě definici doplňující: „frazém a idiom jsou takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky)“ (cit. podle: Čermák, 2007: 32).

Jaký je však rozdíl mezi *frazémem* a *idiomem*? Pokud slovní spojení zkoumáme z formální stránky, jde o frazém, pokud ze stránky sémantické, hovoříme o idiomu. F. Čermák mezi frazeologismy řadí rčení, úslolí, obraty (dříve frazeologismy), přísloví, pořekadla či pranostiky a různé formule, samostatně pak vyčleňuje přirovnání a

binomiály, patří sem podle něj i frazémy synsémantické, neboli kolokace (Čermák, 2007).

1.1.3 Německá frazeologie

Jak jsem již připomínala výše, je za zakladatele frazeologie považován francouzský vědec Ch. Bally, konkrétně jeho práce *Traité de stylistique française* z roku 1909, čímž byly položeny základy frazeologie jako lingvistické disciplíny. Poznatky Ch. Ballyho jako první využil až ve 40. letech 20. stol. ruský lingvista V. V. Vinogradov. Ruská jazykověda tak napomohla k upevnění frazeologie jako samostatné vědní disciplíny.

Zatímco v Rusku už vznikla řada publikací zabývajících se frazeologií, v západní Evropě se první diskuze spojené s frazeologií datují teprve do 70. let 20. století. To mělo vliv i na průběh frazeologických průzkumů v Německu. První představení německé frazeologie patří ruské lingvistce I. I. Černyševové z roku 1970 (Fleischer 1997: 4-5).

Dalšími jazykovědci, kteří se zabývali frazeologií, jsou Harald Burger²⁰, Wolfgang Fleischer, Christine Palm, Ambros Sialm, aj., jejichž práce výrazně ovlivnily německou frazeologii.

Všeobecně lze tvrdit, že je **frazeologie** soubor frazeologismů určitého jazyka. Konkrétně v současném německém jazyce jsou frazeologismy velmi častým způsobem ozvláštňením mluvy a s oblibou se používají jako komunikační prostředek. V běžné komunikaci se používají jako prostředek k příznačnějšímu vyjádření pocitů a vlastních myšlenek a jejich užití v těchto situacích je v němčině běžnější než volná spojení slov. Na jedné straně tak těmito výrazy mluvčí přitahuje pozornost posluchačů, resp. čtenářů, na druhé straně tímto způsobem ztěžuje nerodilým mluvčím přístup k cizímu jazyku, neboť překlad takovýchto slovních spojení bývá někdy obtížným.

Problémem německé frazeologie je naprostá nejednotnost v terminologii. Téměř každý z výše zmíněných lingvistů si vytvořil vlastní terminologii a vzniká tak tzv. „terminologický chaos“.

E. Donalies například frazeologii definuje jako: „*nauku o frazémach*“²¹ (Donalies 2009: 3).

²⁰ **Harald Burger** (*1940) – německo švýcarský lingvista, profesor německé filologie. Zabývá se současným německým jazykem, frazeologií, lexikologií, aj.

Podle W. Fleischera je frazeologie: „lingvistická disciplína, která se zabývá zkoumáním frazeologismů“ (cit. podle: Fleischer 1997: 3).

Jinou definici uvádí Ch. Palm, podle které je frazeologie: „věda nebo nauka o pevných spojeních slov jednoho určitého jazyka, která mohou ve větě přebírat funkci a význam jednotlivých slov (lexémů)“ (cit. podle: Palm 1995: 1).

Všechny tři definice dokazují, že frazeologie je věda, která zkoumá ustálená slovní spojení. V současné době ji lze chápat dvěma různými způsoby. Jde buď o vědní disciplínu, jichž předmětem zkoumání jsou frazeologismy, nebo se tímto pojmem rozumí soubor frazeologismů určitého jazyka (Fleischer 1997: 9). Kromě toho někteří lingvisté frazeologii považují za část lexikologie, jiní ji naopak uvádějí jako samostatnou disciplínu (Palm 1995: 9).

I pro **frazeologismy** se používá hned několik možných označení, například *pevná* nebo *idiomatická spojení*, *idiomy*, *frazeologismy* a mnohá další. Jako příklad této již zmiňované nejednotné terminologie lze uvést „*frazeologické jednotky*“ Ch. Ballyho, „*frazémy*“ (Phraseme) H. Burgera, tzv. „*pevné slovní komplexy*“ (feste Wortkomplexe) I. I. Černyševové, aj.

Nejednotnost platí i v definování pojmu **frazeologismus**. W. Fleischer například definuje frazeologismy jako „ustálená spojení slov s gramatickou strukturou připomínající skupinu slov a dále jako pevná spojení slov s gramatickou strukturou věty“ (cit. podle: Fleischer 1997: 17).

I. I. Černyševova pak uvádí jinou definici frazeologismu: „frazeologismy jsou ustálené slovní komplexy s různorodou syntaktickou strukturou a jedinečným spojením komponentů, jejichž význam je odvozen při úplném nebo částečném přenesení sémantiky či transformaci komponentů“ (cit. podle: BBS 1982: 62).

Stručnou definici frazeologismu uvádí H. Burger, který tvrdí, že frazeologismy jsou „volná spojení slov“ a jako příklad uvádí následující slovní spojení: *j-m einen Korb geben* (dosl.: „dát někomu košem“), které odpovídá jak frazeologismu, tak i volnému spojení slov, například *j-m einen Korb Erdbeeren geben* (dosl.: „dát někomu koš jahod“). Pro nerodilé mluvčí disponující pouze základní znalostí němčiny je velmi obtížné na základě uvedených komponentů určit správný význam. Mj. by mohl druhý příklad považovat pouze za konkretizaci prvního. Pro rodilé mluvčí je však význam frazeologismu samozřejmě jasný. Lze tedy konstatovat, že se frazeologismy skládají

²¹ Pozn.: překlad: Lenka Hrušková.

z více než jednoho slova, jejichž význam nelze odvozovat od doslovného významu každého z nich.

Jak H. Burger, tak i Ch. Palm rozlišují dva možné významy frazeologismu: **lexikální** a **frazeologický význam** („wörtliche / phraseologische Bedeutung“). Některá slovní spojení mohou mít jak lexikální, tak i frazeologický význam, jako například německý idiom *das Kalb / Kälbchen austreiben*, které doslova znamená „hnát tele / telátko“, v přeneseném významu se však tento slovní obrat používá, pokud hovoříme o někom neukázněném, s nevhodným chováním.

Některá jiná slovní spojení naopak mohou disponovat pouze frazeologickým významem, například: *j-m den Bären machen* (dosl.: „dělat někomu medvěda“), jenž lze říct někomu, kdo dělá druhému neustále poskoka.

Každý frazeologismus je jiný. Některé se například mohou lišit ve své délce, jiné vykazují rozdílné lexikální, sémantické, morfosyntaktické a pragmatické vlastnosti. Z toho důvodu lze **frazeologismy klasifikovat** na základě různých kritérií. H. Burger tak frazeologismy dělí podle tzv. „polylexikality“, stálosti (stability, fixovanosti), idiomaticity (Burger 1998: 15).

W. Fleischer pak frazeologismy klasifikuje stejně jako H. Burger podle idiomaticity, a dále pak podle sémanticko-stylistické stability, lexikalizace a reprodukovatelnosti (BBS 1982: 35).

Oba lingvisté shodně uvádějí jako kritérium klasifikace frazeologismů jejich idiomaticitu. V dalším definování daných kritérií se však již odlišují. Kritérium stálosti se podle H. Burgera podobá kritériu stability W. Fleischera. Pokud shromáždíme kritéria obou lingvistů dohromady, získáme celkem čtyři základní kritéria klasifikace: **polylexikalita, stabilita, idiomaticita a lexikalizace a reprodukovatelnost.**

Polylexikalita neboli také mnohočlennost, poukazuje na to, že každý frazeologismus se skládá alespoň ze dvou slov, přitom maximální počet slov definován není, jen je podle H. Burgera určen syntakticky: „(...) větu lze považovat za horní hranici frazeologického spojení slov“ (cit. podle: Burger 1998: 15). Za polylexikální jednotky tak lze označit jak spojení dvou slov, například *nasser Fuchs* (dosl. „mokrý lišák“, které říkáme o někom hamižném, lakomém), tak i celou větu, například *ich glaube, dass dich das Mäuschen beißt* (dosl. „myslím, že tě kousla myška“, v přeneseném významu o někom, koho považujeme za blázna).

Stabilita je spojena s vlastností frazeologismu, který je v paměti reprodukován jako jedna celá jednotka. Jako definici uvádím vysvětlení H. Burgera: „člověk tento

frazeologismus zná přesně v této dané kombinaci slov a právě v této kombinaci slov je v jazyce používán“ (cit. podle: Burger 1998: 16). Jelikož je použití frazeologismů podřízeno určitým pravidlům, jako například sociálním faktorům, a ovlivněno konkrétní situací, dělí se stabilita, v tomto smyslu užití, podle věku, pohlaví, původu mluvčího nebo posluchače.

Idiomaticita se podle Ch. Palm dá definovat jako „konverze, sémantická transformace komponentů frazému“. Idiomaticita znamená, že význam frazeologismu nelze vyčíst z významu jeho jednotlivých komponentů (cit. podle: Palm 1997: 9). Například: *Gustav hat bei seinem Vater ein Auto in der Garage* („Gustav má auto u táty v garáži.“) – v této větě se celkový význam chápe z volného spojení slov. Ve větě *Gustav hat bei seinem Vater einen Stein im Brett* (dosl. „Gustav má u táty kámen v posteli“, v přeneseném významu „mít u někoho dobrou pověst, reputaci“). V tomto případě jde o frazeologický, nikoli lexikální význam, který je vázán na celek. Čím větší je rozdíl mezi frazeologickým a lexikálním významem, tím idiomatictější frazeologismus je. Podle míry ekvivalentnosti frazeologismy dělíme na **plně idiomatické, částečně idiomatické a neidiomatické frazeologismy**.

Plně idiomatický frazeologismus má takové komponenty, jež všechny svůj původní význam ztratily na úkor významu frazeologického (Bergerová 2005: 15). H. Bergerová uvádí jako příklad frazeologismus *aus der Haut fahren* (dosl. „jet z kůže“, v přeneseném významu: „vyletět z kůže“), kde oba autosémantické komponenty *kůže* i *jet* přišly o svůj původní význam.

U **částečně idiomatických frazeologismů** si některé komponenty udržely svůj původní význam a jiné se naopak sémanticky transformovaly, například: *dumm wie Bohnenstroh* (dosl.: „hloupý jako sláma z bobu“)

Třetí stupeň tvoří **neidiomatické frazeologismy**, které lze chápat jako: „výrazy, které jsou charakteristické nulovým nebo jen minimálním sémantickým rozdílem mezi frazeologickým a lexikálním významem“, například *sich die Zähne putzen* (dosl.: „čistit si zuby“) (cit. podle: Burger 1998: 31-32). Jde o nejméně problematické frazémy pro nerodilé mluvčí, neboť význam slovního spojení lze jednoduše odvodit z významu jednotlivých komponentů.

Lexikalizace a reprodukovatelnost – na základě těchto kritérií je frazeologismus uložen ve frazeologických slovnících a může být poté reprodukován jako hotová lexikální jednotka. Podle Fleischera lze proto frazeologismy nazývat také paralexémy (Fleischer 1997: 62-63). Význam reprodukovatelnosti pak spočívá v tom, že je

frazeologismus k dispozici jako hotová jednotka (Palm 1995: 36). Jako příklad lze uvést frazeologismus *den Affen loslassen* (dosl.: „vypustit opici“, v přeneseném významu o někom veselém), který má každý rodilý mluvčí ve své paměti uložen jako hotovou lexikální jednotku a nepotřebuje o jeho významu přemýšlet.

1.2 Kognitivní vědy

Kognitivní věda zahrnuje celou řadu disciplín. Kromě filozofie a antropologie i neurovědu, umělou inteligenci, psychologii a lingvistiku. *Kognitivní vědy* se zabývají povahou mysli a jejím fungováním. Kromě vnímání, učení a usuzování se *kognitivní vědy* zajímají i o racionální a neracionální jednání, paměť, komunikaci, kreativní činnost či intencionalitu vědomí.

Co se studia lidské mysli týče, existují tři typy přístupů k jejímu studiu:

- a) **přírodovědné přístupy** spočívají v pozorování, v porovnávání a experimentech,
- b) **konstrukční přístupy** vytvářejí moduly, které mají napodobovat procesy lidské mysli. Základní představou je, že lze lidskou mysl lze chápat jako počítač,
- c) **introspekce a prožívání** jsou založeny na vlastních zkušenostech a prožívání, které sledujeme jakoby z odstupů. Tento přístup se používá zejména v psychologii, pedagogice, ale i v *kognitivní lingvistice* (NSŠV 2005: 17-21).

V současné době se však spíše než o *kognitivní lingvistice* hovoří o *kognitivním přístupu* k jazyku, jehož cílem je heterogenost.

Počátky *kognitivního přístupu* lze datovat do 80. let minulého století, některé spojitosti lze však nalézt už i ve starších pracích. Z hlavních předchůdců *kognitivismu* jmenujme například práce E. H. Roschové, L. Wittgensteina²² či A. Wierzbické²³. *Kognitivismus* zaujímá názory, které byly hlášány již mnohem dříve, ale z různých důvodů nebyly přijaty a v lingvistice se nikdy neprosadily. Je tak třeba zmínit například i

²² **Ludwig Josef Johann Wittgenstein** (1889 – 1951) – jeden z nejvlivnějších filozofů 20. století, spojován s analytickou filozofií a filozofií jazyka, měl vliv na logické pozitivisty.

²³ **Anna Wierzbicka** (* 1938) – polská lingvistka na australské univerzitě, známá především svými pracemi z oblasti sémantiky a dalšími.

pojetí jazyka W. von Humboldta²⁴, teorii jazykové relativity E. Sapira²⁵ a B. L. Whorfa²⁶ a další (NSSV 2005: 22).

Lze tedy konstatovat, že *kognitivní vědy* studují procesy lidské mysli. Hlavní otázkou však je, jak mysl pracuje s jazykem. Ten je hlavním prostředkem, jak se něco dovědět bez potřeby pozorování. Jazyk je tedy součástí poznávání a poznání, má podíl na tom, do jaké míry něčemu rozumíme, jak kategorizujeme, jaký obraz světa si vytváříme a jakým způsobem ho předáváme dál.

1.2.1 Jazykový obraz světa a empirické chápání světa

Každý jazyk si diferencuje svět podle sebe. Z toho vyplývá, že každý jazyk má svůj vlastní *obraz světa*. Podle toho se vyvíjí i specifické chápání světa člověkem, které je v jazyce uchovávané.

Jazyk je nejdůležitějším prostředkem vytváření a existence znalostí člověka o světě. Člověk si tak do slov fixuje své výsledky poznání. Souhrn těchto znalostí se nazývá *jazykový model světa* nebo *jazykový obraz světa*.

Pochopení *obrazu světa* závisí na zkoumání představ člověka o světě. Jestliže svět tvoří člověk, prostředí a jejich vzájemné vztahy, je poté *obraz světa* výsledek přepracování informací o prostředí a člověku. Lze proto usuzovat, že náš koncepční systém ve formě *jazykového obrazu světa* závisí na fyzických a kulturních prožitcích a bezprostředně s nimi souvisí.

Jevy a předměty vnějšího světa si člověk přetváří do podoby vnitřního obrazu. Podle ruského psychologa A. N. Leontjeva²⁷ existuje zvláštní „pátá dimenze“, v níž se člověku zobrazuje realita. *Obraz světa* je tak chápán jako systém živých představ.

Německý psycholog M. Heidegger²⁸ se zabývá slovem *obraz*. Podle něho se při vyřčení slova *obraz* zaměřujeme především na vyobrazení něčeho. M. Heidegger však

²⁴ **Wilhelm von Humboldt** (1767 – 1835) – německý filozof, humanista, zakladatel Humboldtovy univerzity v Berlíně, významný německý lingvista. Jeho myšlenky formuloval do teorie jazykového relativismu.

²⁵ **Edward Sapir** (1884 - 1939) – americký jazykovědec, představitel lingvistického strukturalismu v USA.

²⁶ **Benjamin Lee Whorf** (1897 – 1941) – americký lingvista a antropolog, položil základy lingvistické antropologie, etnolingvistiky a psycholingvistiky.

²⁷ **Alexej Nikolaevič Leontjev** (1903 – 1979) – ruský psycholog, který se zabýval problémy všeobecné psychologie a metodikou psychologického výzkumu.

tvrdí, že *obraz světa* neznamená „obraz, který znázorňuje svět“, ale „svět, který je chápán jako obraz“. Mezi *obrazem světa* jako odrazem reality a *jazykovým obrazem světa* jako fixací tohoto odrazu existují složité vazby. Na formování *obrazu světa* mají vliv různé sociální faktory, např. jazyk, tradice, příroda a prostředí, vzdělání a další.

Jazykový obraz světa nelze začlenit mezi ostatní *obrazy světa* (chemický, fyzický, atd.), neboť jim předchází a utváří je.

Ruský jazykovědec Ju. D. Apresjan²⁹ nazýval *jazykový obraz světa* „naivním obrazem“. Podle něho *jazykový obraz světa* doplňuje objektivní představy o realitě, přičemž je často překrucuje. V. B. Kasevič³⁰, ruský a sovětský lingvista, tvrdí, že *obraz světa*, který je zafixován jazykovými prostředky, se může stát po čase přežitkem, který se však stává základním kamenem pro nové významy. Vznikají tak rozdíly mezi archaickým a sémantickým systémem jazyka a aktuálním modelem.

Jazykový obraz světa utváří určitý vztah člověka ke světu (k přírodě, zvířatům, ale i k sobě samému jako k prvku světa). Vytváří morální zákony člověka a určuje jeho vztah ke světu. Každý přirozený jazyk tak odráží jistý způsob chápání a uspořádání světa. Jednotlivé významy se v něm formují do jednotného systému pohledů na svět, resp. do jakési kolektivní filosofie. Vytváří se svět mluvčích daného jazyka, tj. *jazykový obraz světa* jako souhrn představ o světě, které jsou zafixovány do lexiky, frazeologie a gramatiky.

Danou tematikou se zabývá i W. von Humboldt, německý lingvista, který tvrdil, že různé jazyky jsou pro národ projevem jejich originálního myšlení a chápání.

Ve 20. století se objevila řada dalších prací věnovaných této tematice. Zvýšený zájem o toto téma je spojen s kognitivními výzkumy posledních let.

S pojmem *jazykový obraz světa* se můžeme poprvé setkat u polských jazykovědců v polovině 80. let. V centru pozornosti jazykovědců stojí sémantika. V centru všeho dění stojí člověk, který hledá své místo ve světě. Jazykový obraz světa přitom vymezuje roviny, kde je možné se dorozumět či porozumět druhým. Důraz je kladen na *kognitivní*

²⁸ **Martin Heidegger** (1889 – 1976) – německý filosof, jeden z nejvlivnějších filosofů 20. stol., který ovlivnil řadu významných filosofů 20. stol. Byl však kritizován za svůj postoj k nacismu.

²⁹ **Jurij Derenikovič Apresjan** (*1930) – ruský lingvista, člen Ruské akademie nauk, profesor a doktor filologických věd.

³⁰ **Vadim Borisovič Kasevič** (*1941) – ruský a sovětský lingvista, orientalista a budholog. Zabývá se jazykovědou, fonologií, morfonologií, akcentologií, morfologií, syntaxí, sémantikou a dalšími vědami.

zkušenost se světem. Jazyk je chápán nejen jako svědectví o lidské *kognitivitě*, ale i jako kulturní a antropologický fenomén. Každý jazyk disponuje svou vlastní interpretací světa.

Spojení *obraz světa* se objevuje už i dříve v pracích z oblasti humanitních věd, např. u H. Herze či M. Plancka.

Existuje hned několik definicí *obrazu světa*. K těm nejznámějším jmenujme alespoň definici J. Bartmińského³¹, podle něhož je *obraz světa*:

„... v jazyce uložená interpretace skutečnosti, kterou je možno chápat jako souhrn soudů o světě. Mohou to být soudy buď ustálené v samém jazyce, v jeho gramatických formách, ve slovníku, ve fixovaných textech (např. v příslovích), nebo jazykovými formami a texty pouze implikované.“ (cit. podle: NSSV 2005: 46-52).

R. Grzegorzczkova³² uvádí další definici *obrazu světa* – říká, že je to:

„způsob chápání světa (jeho percepce a konceptualizace), který lze vyčíst z jazykových faktů, tj. z flektivních a derivačních zákonitostí jazyka, z frazeologie, synonymických skupin, svědčících o svébytné kategorizaci světa, a konečně i z konotací a stereotypů spjatých s pojmenováváním objekty.“ (cit. podle: NSSV 2005: 52).

Pro mnohé badatele bylo základní otázkou, jaký je *jazykový obraz světa*, jaké má vlastnosti? J. Kajfosz je vyjmenovává: výběrovost, dynamičnost, transcendentnost, axiologičnost, heterogenost, integrálnost a kontextuálnost.

Heterogenost v souvislosti s *obrazem světa* znamená, že tento není jednoduší, ale naopak je mnohvrstevnatý, nejčastěji ho lze dělit teritoriálně (dialekty), sociálně (slang), stylově či podle sfér komunikace. Kromě běžné komunikace by tak měly být zkoumány i folklorní a umělecké texty.

Dynamičnost – *jazykový obraz světa* není po celou dobu jednotný, ale v průběhu času se mění, jde o tzv. rekategorizaci a rekontextualizaci. Změny mohou probíhat i prostřednictvím přijímání nežádoucích stereotypů, které často reagují na „umělé“ změny negativně zatížených pojmenování (Cikán – Rom), dále pod vlivem jiných jazyků, ale i médií a reklamy. Přes všechny tyto změny však základ *obrazu světa* zůstává stále stejný a neměnný.

³¹ Jerzy Bartmiński (* 1939) – polský jazykovědec, etnolingvista, slavista, profesor humanistických věd

³² Renata Grzegorzczkova (* 1931) – polská lingvistka, známá především svými pracemi z oblasti sémantiky.

Výběrovost znamená, že *jazykový obraz světa* má v podstatě výběrový charakter. Na některé aspekty je poukazováno více, na některé méně.

Axiologičnost souvisí s neustálou potřebou hodnocení. Nejvyšší hodnotou je v tomto hodnocení *člověk*. Proti lidskému pak stojí například *zvíře, bestie, stvůra, nelidskost*. V rámci lidského se pak dále vyčleňuje: *mé, naše, vlastní* versus *cizí, jiné, nevlastní*.

Integrálnost a kontextuálnost – v rámci *jazykového obrazu* můžeme na skutečnost nahlížet v rámci slovníkové definice dané věci, její mimojazykovou reflexí (tj. reflexí teoretickou, vědeckou) či čistě ze vztahu praktického a pragmatického, který je v *obrazu světa* právě tím stěžejním.

Transcendentnost – vyplývá z teorie, že má jazyk tendenci překračovat své meze. Jelikož se jazyk neustále reaktivuje, naráží na hranice jedinečné situace a interakce. A pokud má jazyk tendenci překračovat své meze, může je překračovat i člověk. *Jazykový obraz* je transcendentní i proto, že tento má vlastní metajazyk. U umělých jazyků je metajazyk oddělen, u přirozených jazyků je tomu naopak a jazyk i metajazyk se vzájemně proplétají (NSŠV 2005: 46-56).

1.2.2 Přirozená slovní zásoba

Jazykový obraz světa představuje složitou mnohaúrovňovou strukturu. V jeho centru se nachází *přirozený jazyk*, který je propojen se základní lidskou zkušeností. A proč právě *přirozený jazyk* zaujímá takové výjimečné postavení? V prvé řadě jde o první jazyk, který jsme si osvojili v dětství, a kterým se později jako dospělí obracíme k dětem. Používáme ho v každodenních situacích, a to jak v těch nejvypjatějších a nejkritičtějších, tak i jako způsob nejjednodušší formy komunikace. V případě, že musíme hovořit ve „vyšších“ rovinách, používáme *přirozený jazyk* k tomu, abychom druhým vysvětlili případné nejasnosti, nedorozumění z důvodu složitosti odborného jazyka. Vysvětlujeme složité a neznámé za pomoci jednoduššího a známého, tj. za pomoci *přirozeného jazyka*.

Přirozený jazyk používáme nejčastěji, využívá ho největší množství lidí a ukotvuje elementární struktury myšlení a percepce světa.

Obraz světa, který je s tímto jazykem spojen, je „naivní“, opírá se o představy „prostého člověka“, o jeho „zdravý selský rozum“.

Pokud bychom sestavili základní slovník, který by obsahoval pouze *přirozenou slovní zásobu*, našli bychom v něm asi 1500 – 2000 slov, v „obyčejné“ verzi je to přitom 4000 – 5000 slov.

Přirozenou slovní zásobu lze rozdělit do několika (asi 40 – 50) sémantických skupin. Podle J. Bartmiňského jsou to následující skupiny:

- a) části lidského těla (oko, hlava,...),
- b) existence, vývoj a fungování člověka (být, růst, umřít,...),
- c) potrava, její přijímání, získávání a příprava (jíst, mléko, ulovit,...),
- d) příbytek a jeho vybavení (dům, bydlet,...),
- e) oblékání (boty, šít,...),
- f) rodinné vztahy (matka, syn,...),
- g) pohyb, manipulace s předměty (vůz, nést), a další.

Na tyto skupiny se nabalují výrazy abstraktnější, které vyjadřují:

- a) mezilidské vztahy (já – ty, soused, potkat se,...),
- b) smyslové vnímání, chování, emoce (vidět, hluchý, milovat,...),
- c) rozměr, počet (velký, čtverec,...), a další.

Co se původu takové základní slovní zásoby týče, je podle bádání velmi stará a její kořeny sahají hluboko do minulosti, někdy dokonce až k indoevropským základům (Nebeská, Saicová-Římalová, Šlédrová, Vaňková 2005: 56-59).

1.2.3 Antropocentrismus jako perspektiva jazykového obrazu světa

Při analýze *jazykového obrazu světa* vytvořeného pomocí frazeologismů lze zachytit jeho *antropocentričnost*. *Antropocentričnost* tím, jak je *obraz světa* orientován na člověka, tj. člověk jako hodnota všeho (např.: *blízko – pod nosem, rychle: ani nemrknul, velmi se zamilovat: zamilovat se až po uši*, atd.).

Celá řada základních slov vznikla na základě *antropocentristského* vidění světa (např.: *hrdlo láhve, noha stolu, na každém kroku*, atd.). Vznikají tak jednotky, které vytváří kulturně-národní *obraz světa*, ve kterém se odráží způsob života, tradice, obyčej a povaha lidí, jejich vztah ke světu i jednoho k druhému.

Jazyk je *antropocentrický*, to znamená, že v jeho centru stojí člověk. Jaké důkazy tohoto tvrzení je možno jmenovat? Zaměříme se například na číslovky. Americká slavistka a kognitivní lingvistka Laura A. Janda připomíná průzkum svého amerického kolegy, který zkoumal číslovky v nejrůznějších jazycích a setkal se přitom se záhadou, kterou mu pomohla rozluštit právě americká bohemistka Laura A. Janda. V průzkumu se jistým způsobem vyčleňovaly číslovky jedna, dva a pět. Vyznačovaly se především zvláštním typem skloňování a řízení počítaného předmětu. Ostatní číslovky přitom zapadaly do vzorců.

Rozluštění tohoto problému nebylo vůbec jednoduché, o to zajímavější však je závěr, který, jak se zdá, je čistě kognitivistický: vyjmenované číslovky mají skutečně výjimečné postavení – pětka například odráží obraz lidské ruky, která má pět prstů. Dvojka zase reflektuje skutečnost, že máme ruce dvě (ale i uši, oči, nohy, atd.). Jednička pak souvisí s pohledem na člověka jako na individuum, jako na samostatnou bytost.

Dále v rámci číslovek jmenujme například desítku jako základ desítkové soustavy a zároveň počet prstů lidských rukou. S *antropocentrismem* dále souvisí například i názvy jednotek míry: loket, stopa, palec, aj., jež se vůbec neobjevují v tzv. teoretickém světě (např. ve fyzice). *Jazykový obraz světa* založený na *antropocentrismu* se vztahuje k přirozenému světu. Stopy *antropocentrismu* můžeme najít i v řadě metafor, například: *hrdlo láhve, ucho džbánu, hlávka zelí*.

Zaměříme-li se na *hodnocení*, zjistíme, že v mnoha případech představuje *člověk* tu nejvyšší hodnotu. Naopak *zvířecí* je oproti *lidskému* vždy negativní (například *cítit se jako člověk, chovat se jako zvíře, ...*). Za zmínku stojí i existence řady nadávek ze *zvířecí říše* (například *vůl, kráva, osel, ...*) či výrazů původem ze *zvířecí říše*, které při použití ve spojitosti s člověkem vyznívají hanlivě (například *tlama, žrát, ...*). Pozitivní význam mají snad jen *zvířecí zdrobněliny* (například *kocourek, brouček, ...*) (NSŠV 2005: 61-62).

Obraz světa jednotlivého národa je patrný zejména v obsahové stránce daného jazyka (z části i v gramatice). Analýza tohoto *obrazu světa* napomáhá pochopit, čím se odlišují jednotlivé kultury a jak se navzájem doplňují v rámci světové kultury. Každá kultura má svá klíčová slova. Co se týče ruské kultury, tak jejich úplný seznam ještě není vytvořen, přestože už je podrobně popsána celá řada takových slov (např.: duše, vůle, osud, stesk, inteligence, atd.). Aby bylo možné jisté slovo považovat za klíčové v dané kultuře, musí být v daném jazyce běžně a velmi často užíváno a musí se vyskytovat ve frazeologismech i příslovích.

Z toho vyplývá, že každý konkrétní jazyk představuje samostatný systém, který má vliv na myšlení jeho nositelů a vytváří jejich *obraz světa*.

1.3 Koncept, význam, pojem

V teoretické části mé práce bych se ráda věnovala i problematice tří pojmů, a to *konceptu*, *významu* a *pojmu*. Diferenciace těchto pojmů patří v lingvistice k jednomu z nejsložitějších a nejčastěji diskutovaných témat.

Základem kognitivní lingvistiky je pojem o *konceptu* a jeho podstatě. Už v roce 1990 Ju. S. Stěpanov³³ tvrdil, že *pojem (koncept)* je ekvivalentem k *významu* slova, a to v několika rovinách: v jazykovém systému, v systému logických vztahů a norem, jak lingvistiky, tak i v logice.

Za posledních deset let se však mnohé v chápání tohoto pojmu změnilo. *Koncepty* jsou považovány za prostředníky mezi slovy a extralingvistickou skutečností. Podle S. A. Askoldova³⁴ je *koncept* mnohem širší pojem než lexikální význam slova.

Co se vnitřních forem termínů *koncept* a *pojem* týče, jsou tyto totožné. *Koncept* je kalk latinského *conceptus*, což znamená „*pojem*“. Pokud vezmeme v úvahu, že *pojem* je souhrn základních příznaků objektu, potom *koncept* je národně specifický útvar tvořený soustavou vlastností daného předmětu. Bez *konceptů* si lze jen těžko představit danou kulturu (např. pověstný německý pořádek, ruské *авось* („snad“) atd.). Jde o jevy, které jsou v dané kultuře aktuální a jsou pro danou kulturu cenné. Vyznačují se tím, že je lze vyjádřit (nahradit) jen několika (tj. nikoliv jedním slovem) jazykovými ekvivalenty. Vyskytují se v příslovích a rčeních. Jsou to nositelé kulturní paměti národa.

Zatímco Ju. S. Stěpanov řadí *koncept* i *pojem* do různých věd (*pojem* se podle něho využívá především v logice a filozofii, *koncept* naopak v matematické logice), je A. P. Babuškin přesvědčen o tom, že jsou oba termíny shodné, a pojednává o postupném vytěsňování termínu *pojem* z vědecké sféry.

Mezi *konceptem* ani *pojmem* neexistuje neprůchozí hranice. Za jistých podmínek mohou *pojmy* přecházet v *koncepty*.

³³ **Jurij Sergejevič Stěpanov** (1930 – 2012) – ruský vědec, filolog, doktor filologických věd, profesor. Zabýval se mj. činností v oblasti teoretické lingvistiky.

³⁴ **Sergej Alexejevič Askoldov** (1879 – 1945) – ruský spisovatel, filozof. Od roku 1917 učil na Moskevské univerzitě.

Obvykle je termín *koncept* synonymem termínu *mysl*. Synonymem termínu *pojmem* je *význam*. Z toho vyplývá, že pod *významem* slova si lze představit ten předmět nebo předměty, ke kterým je jisté slovo v souladu s normami daného jazyka uplatnitelné, zatímco *konceptem* se rozumí *mysl* daného slova. Příkladem může být například ruské slovo *nemyx*. V ruštině má dané slovo *význam* i *mysl*. Slovo *nemyx* má *význam*: všichni ptáci specifické charakteristiky:

- nelétaví,
- samec,
- s červeným hřebínkem na hlavě a výrůstky na nohách.

Smyslem slova *nemyx* pak není jen jeho zoologická charakteristika, ale i něco jiného, což ovšem odpovídá i *významu*:

- drůbež,
- samec,
- pták, který charakteristickým způsobem zpívá a který tímto zpěvem označuje ráno,
- pták, který byl pojmenován podle svého vlastního zpěvu (*nemyx* od slovesa *nemь*),
- prorocký pták, se kterým je spojena spousta pověr a obřadů (Маслова 2011: 35-39).

1.3.1 Koncept jako základní pojem kognitivní lingvistiky

Každý *koncept* obsahuje ta fakta o světě, která jsou pro člověka nejdůležitější. Systém takových konceptů tvoří obraz světa.

S termínem *koncept* jsme se v lingvistice poprvé setkali u S. A. Askoldova-Alexejeva, který roku 1928 vydal článek *Концепт и слово*.

V současné době lze rozlišovat tři různá chápání termínu *koncept*, spojená společným základem, a to myšlenkou, že *koncept* je vše to, co označuje obsah sdělení, je to synonymum *myslu*.

1. J. S. Stěpanov chápal *koncept* ve spojení s kulturou země, kdy se kultura každé země skládá z několika *konceptů* a vztahů mezi nimi.

2. *Koncept* jako jednotka kognitivní sémantiky. Tuto teorii zastávali například ruské lingvistky N. D. Arutjunova³⁵, T. V. Bulygina³⁶, ruský jazykovědec A. D. Šmelev³⁷ a mnozí další.
3. Třetí teorii zastávali D. S. Lichačev³⁸, E. S. Kubrjakova³⁹, aj. Podle nich koncept nevzniká z významu slova, ale je to výsledek propojení významu slova s osobní i národní zkušeností člověka, tzn. *koncept* je prostředník mezi slovy a skutečností (Маглова 2011: 41-44).

V mé diplomové práci budu vycházet z definice E. S. Kubrjakové. Podle ní je *koncept* operativní, věcná jednotka paměti, koncepčního systému mozku, celého obrazu světa, jež se odráží v lidské psychice. Při analýze *konceptu* se přiklání k zavedení pojmů *pozadí* a *figury*. Ty bývají spojovány s chápáním člověka jako části celku, sebe (*figury*) na určitém *pozadí* (prostředí). Z toho vyplývá, že základem jazyka a jeho kategorií je zkušenost člověka. A teprve díky této zkušenosti se člověk může dostat do abstraktnějších oblastí a vytvářet si bezprostředně představy o nepozorovaném.

Koncept je element obrazu světa. Člověk si ho vytváří díky vnímání světa smyslovými orgány, předmětné činnosti, myšlenkovým operacím s již vytvořenými *koncepty*, dále díky znalostem jazyka a pomocí poznávání jazykových jednotek.

Koncepty lze dělit podle různých parametrů. Co se týče tematiky, tvoří koncepty emocionální, vzdělávací, textovou základnu. Podle nositelů se *koncepty* dělí na individuální, mikroskupinové, makroskupinové, národní, civilizační. Dále jsou známy *koncepty*, které se vyskytují jen v určitých oblastech, například: pedagogické, náboženské, politické, lékařské, atd.

³⁵ **Nina Davidovna Arutjunova** (*1923) – ruská a sovětská lingvistka, členka Ruské akademie věd. Její mnoholetá činnost přispěla ke vzniku nového proudu v moderní lingvistice známého pod názvem „logická analýza jazyka“.

³⁶ **Tat'ána Vjačeslavovna Bulygina** (1929 – 2000) – ruská lingvistka. Ve své tvorbě se zabývala litevským jazykem, historií jazykovědy a sémiotiky, všeobecné lingvistice, ruskému jazyku, aj.

³⁷ **Alexej Dmitrijevič Šmelev** (*1957) – ruský jazykovědec, doktor filologických věd.

³⁸ **Dmitrij Sergejevič Lichačev** (1906 – 1999) – ruský filolog, uměnovědec, scénárista. Ve svých pracích se věnoval historii ruské literatury a ruské kultury. Je autorem více než 500 vědeckých a 600 publicistických statí.

³⁹ **Elena Samuilovna Kubrjakova** (1927 – 2011) – ruská doktorka filologických věd, profesorka, je jednou z největších specialistů v oblasti teoretické lingvistiky v Rusku.

Podstatu *konceptu* lze nejlépe popsat prostřednictvím jazyka. Je třeba rozlišovat mezi *koncepty*, které jsou jednoduché a jsou tvořeny jedním slovem, a mezi složitějšími *koncepty*, které jsou tvořeny rovnou celými slovními spojeními nebo větami.

Podle N. D. Arutjunové a V. N. Telií⁴⁰ je *koncept* „pojmem, který je spojen s kulturou“. Disponuje emocionalitou, konotacemi, má „jméno/jména“ v jazyce. K nejzákladnějším konceptům v lingvistice patří: *čas, prostor, číslo, život, smrt, svoboda, vůle, pravda, vědění*, apod.

1.3.2 Struktura konceptu a metodika jeho popisu

Struktura *konceptu* je složitá. Tvoří ji vše, co zároveň vytváří i pojetí, ale i to, co dělá *koncept* součástí kultury: jednotná forma (etymologie), současné asociace, konotace, zabarvení.

Z. D. Popova a I. A. Stěrnin zanalyzovali množství definic konceptu a zjistili, že kognitivní koncept se v podvědomí člověka tvoří z:

- bezprostředního smyslového vnímání – vnímání světa smysly,
- předmětné činnosti,
- myšlenkových operací s koncepty, které v jeho podvědomí již jsou,
- komunikace
- pomocí poznání jazykových jednotek.

Koncept se skládá z komponentů, tj. jednotlivých příznaků objektivního či subjektivního světa, které se dělí podle úrovně abstraktnosti. *Koncepty* mohou být:

- osobní (např. rus. *каляка-маляка*),
- věkové (např. *štěstí, radost*),
- národní (např. *duše, stesk, vlast*).

Každý *koncept* se skládá z „vrstev“. Každá „vrstva“ je výsledkem kulturního života jednotlivých epoch. Jednotlivé „vrstvy“ se liší jak dobou jejich vzniku, tak i původem nebo sémantikou. Základní strukturu *konceptu* tvoří:

⁴⁰ **Veronika Nikolajevna Telija** (1930 – 2011) – doktorka filologických věd, profesorka. Významná osobnost v oblasti teorie jazyka, sémantiky a pragmatiky jazykových jednotek, specialistka na všeobecnou i ruskou frazeologii. Vydala více než 100 statí.

- základní příznak,
- doplňující (pasivní, historický) příznak,
- vnitřní forma (tu dovedou odkrýt pouze vědci).

Dalším faktorem, podle kterého lze *koncepty* rozdělovat, je jeho hodnota, neboť *koncept* je těsně spojen s kulturou a základem kultury je princip hodnot. Tuto hodnotu tvoří fakt, že je ji možné nějak ocenit. Pokud o nějakém fenoménu mohou nositelé kultury například říct, že *je to dobré (špatné, zajímavé,...)*, vytváří daný fenomén v kultuře *koncept*.

Dále každý *koncept* kromě smyslového obsahu obsahuje i hodnocení, vztah člověka k danému objektu a další komponenty:

- lidský – univerzální,
- národně-kulturní, ovlivněný druhem prostředí, ve kterém člověk žije,
- sociální, který ovlivňuje příslušnost člověka k jednotlivým sociálním vrstvám,
- skupinový, na který má vliv příslušnost k určité jazykové nebo věkové skupině,
- individuální, na který mají vliv osobní zvláštnosti (například vzdělání, výchova, individuální zkušenosti, psychofyziologické zvláštnosti).

Pokud bychom měli strukturu *konceptu* zkoumat z širšího hlediska, lze si ji představit jako kruh, v jehož středu se nachází jádro *konceptu* a na okraji je vše ostatní, co je přineseno kulturou, tradicemi, atd.

Co se metodiky popisu *konceptu* týče, je jeho základem vždy stanovení vnitřní formy *konceptu*. Obzvláště důležitou roli hraje i pole asociací, se kterým je *koncept* spojen. Z toho důvodu je základním úkolem rozlišení systémů asociací.

Tak jako se každý *koncept* skládá z jednotlivých „vrstev“, tak i metoda zkoumání *konceptu* je složena z několika metodik. V současnosti je propracováno několik metodik:

1. teorie profilování (podle E. Bartminského),
2. teorie vertikálních syntaktických polí (podle S. M. Prochorovové),

3. teorie koncepční analýzy s cílem objevení hlubinných, explicitně nevyjádřených charakteristik jmen (podle L. O. Černějko⁴¹ a V. A. Dolinského),
4. teorie vertikálního kontextu (podle O. S. Achmanovoj⁴² a I. V. Gjubbenet⁴³).

Výběr jednotlivé metodiky závisí v každém konkrétním případě na složitosti *konceptu*, cílech a úkolech zkoumání a na charakteru lingvistických zdrojů.

1.3.3 Koncept jako základ jazykového obrazu světa

Díky vzájemnému působení světa a člověka se v lidské mysli vytváří představy, model, kterému se říká *obraz světa*. Základní jednotkou, která pomáhá tyto představy formovat, je jazyk. Tím vzniká tzv. „jazykový obraz světa“. Podle ruského (sovětského) jazykovědce B. A. Serebrennikova⁴⁴ má v sobě obraz světa zakomponován takový „odraz světa, který nikdy není zrcadlovým odleskem skutečné reality“.

Člověk si tento *obraz světa* sám podle svých životních zkušeností převádí na jednotlivé koncepty, které jsou mezi sebou navzájem propojeny a vzájemně tvoří jeden systém. Přitom může jeden koncept ovlivňovat druhý. Tím, že si člověk vytváří *obraz světa*, se snaží si svět promítnout jako jakýsi obrázek. Básník, umělec, filozof, ... každý se snaží vytvořit si vlastní *obraz světa*. I každá civilizace má svůj vlastní *obraz světa*. Z toho vyplývá, že mentalita jakéhokoliv společenství je značně ovlivněna *obrazem světa*

⁴¹ **Ludmila Olegovna Černějko** – ruská doktorka filologických věd, profesorka. Ve svých pracích se zabývá hlavně sémantikou, lingvokulturologií, jazykem vědy, teorií textu, kulturou řeči, etnolingvistikou a problémy ergonomie.

⁴² **Olga Sergejevna Achmanova** (1908 – 1991) – ruská filoložka, profesorka na Moskevské státní univerzitě. Své práce věnovala anglickému jazyku, všeobecné lingvistice, ruské lexikologii a frazeologii, psycholingvistice, sociolingvistice. Autorka Slovníku lingvistických termínů, Slovníku homonym ruského jazyka, anglicko-ruských a rusko-anglických slovníků, aj.

⁴³ **Irina Vladimirovna Gjubbenet** – ruská filoložka, překladatelka anglického jazyka, kandidátka filologických věd, docentka Katedry anglické jazykovědy Filologické fakulty Moskevské státní univerzity. Zabývá se především uměleckým překladem, lingvostylistikou, lingvopoetikou, lingvokulturologií, teorií překladu, aj.

⁴⁴ **Boris Alexandrovič Serebrennikov** (1915 – 1989) – sovětský lingvista, zabýval se především všeobecnou a historickosrovnávací jazykovědou a dále uralskými, altajskými a indoevropskými jazyky.

daného společenství. *Obraz světa* lze definovat jako jednotný, globální obraz, který je výsledkem veškeré duchovní činnosti člověka a vzniká při jakémkoliv kontaktu se světem. Tak jak člověk svět postupně poznává, tvoří se u něho po částech i *obraz světa*. Jak již bylo řečeno, vznik takového *obrazu světa* je těsně spojen s jazykem. Proto se často setkáváme i s pojmem „jazykový obraz světa“.

Z historického hlediska se s pojmem „obraz světa“ poprvé setkáváme na přelomu 19. a 20. století, a to ve fyzice. Během 60. let 20. století se problematika obrazu světa přesunula i do sémiotiky.

Ruští filozofové a lingvisté rozlišují mezi *koncepčním a jazykovým obrazem světa*: **koncepční obraz světa** je mnohem bohatší než **jazykový**. *Obraz světa* může být představen jak prostorovými (pravý – levý, východ – západ) a časovými (den – noc), tak i množstevními, etickými, ale i dalšími parametry. Mají na něho vliv tradice, jazyk, příroda, krajina, výchova, vzdělání a jiné sociální faktory.

Koncepční obrazy světa jsou u všech lidí stejné, národní jazykové obrazy světa odrážejí pouze národní obraz světa.

Velkou roli zde hraje jazyk. Jazyk je část kultury. Ta se odráží v jazyce. V současné době existuje několik směrů v oblasti zkoumání jazykového obrazu světa.

Podle E. S. Jakovlevové existují:

1. **typologické průzkumy** (např. slovanský jazykový obraz světa, balkánský model světa, atd.),
2. jazykový model světa jako **obraz duchovní kultury národa**,
3. sledování jednotlivých **stránek jazyka** (odraz jazykového obrazu světa v ruské lexice, slovtvorbě, metaforách, atd.).

Při vytváření *jazykového obrazu světa* se postupuje následovně:

1. zjištění konceptů typických pro daný jazyk (např. *duše, stesk, osud, vůle*, atd.),
2. průzkum specifických konotací pro univerzální koncepty,
3. průzkum celkového pohledu na svět, neboť každý jazyk odráží vlastní způsob chápání světa.

1.4 České, ruské a německé jazykové, historické, kulturní a další aspekty ovlivňující jazykový obraz světa

Jelikož v mé diplomové práci zkoumám frazeologismy ze tří různých jazykových pohledů, budu se snažit na následujících řádcích přiblížit různé historické, kulturní, ale i například geografické aspekty jednotlivých zemí, které ovlivnily pohled na jazykový obraz světa v daných jazycích. Co tedy nejvíce ovlivňuje jazykový obraz světa jednotlivých národů?

Česká republika je stát v srdci Evropy. Již odedávna přes české území vedly obchodní cesty do všech možných krajů. Pokud se vrátíme na úplný začátek, bylo území České republiky osídleno již před asi 750 000 lety. Od 3. stol. př. n. l. zde sídlili Keltové a 1. stol. n. l. Germáni. Teprve od konce 5. stol. toto území začali obývat Slované. Jako první doložený státní útvar na území České republiky lze považovat Velkou Moravu. Po jejím zániku nastupuje rod Přemyslovců a tehdejší český stát se stává součástí Svaté říše římské, později jsou české země začleňovány do Habsburské monarchie, do roku 1967 do Rakouska-Uherska, které zaniká rokem 1918, kdy vzniká samostatný československý stát, jenž se rozpadá až roku 1993 na Českou republiku a Slovensko.

Co se geografie týče, leží Česká republika ve střední Evropě a sousedí s Německem, Rakouskem, Slovenskem a Polskem. K nejvyšším pohořím patří Krkonoše, Šumava, Jeseníky, a další. Hlavními říčními toky jsou Labe, Vltava, Morava, Dyje a Odra. Podnebí je mírné, příznivé zejména pro zemědělství. To se ve frazeologii odráží největší měrou.

Střídají se zde čtyři roční období. Mnoho frazeologismů je proto spojeno s počasím, deštěm, větrem, sluncem, mlhou, atd.

Co se týče flóry, jsou v Česku zastoupeny především jehličnaté lesy. Na území České republiky se nachází několik národních parků a chráněných krajinných oblastí.

Kromě české národnosti byla deklarována i národnost moravská či slezská. Žijí zde menšiny Slováků, Poláků, Němců, Romů, Maďarů, Ukrajinců, Vietnamců, Rusů a dalších.

Mezi největší města patří hlavní město Praha, dále Brno, Ostrava, Plzeň či Liberec.

Co se týče literárních památek, jsou tyto psány česky, ale i staroslověnsky, latinsky či německy. Kořeny českého divadla sahají až do středověku, filmová tvorba je taktéž velmi důležitá. Nejvyššího ohlasu dosáhla v 60. letech 20. století. Česká hudba

patří k celosvětově známým kulturním památkám. Skladby Antonína Dvořáka, Leoše Janáčka, Bedřicha Smetany a dalších jsou známy po celém světě. Co se týče výtvarného umění, i zde má česká republika umělce světového významu, jako například Alfons Mucha.

Neméně důležitou roli hraje v celosvětovém měřítku i česká věda. Jan Amos Komenský, V. P. Diviš s objevem hromosvodu, bratřenci Veverkové s objevem ruchadla, Gregor Mendel jako zakladatel genetiky, Josef Ressel – vynálezce lodního šroubu, dále významní čeští chemici J. Heyerovský, O. Wichterle či Drahoslav Lím a mnozí další bezpochyby nemalou částí ovlivnili rozvoj lidské společnosti.

Co se sportu týče, nejoblíbenějším je fotbal, hokej, tenis, volejbal, florbal a mnohé další sporty.

Česká kuchyně je vyhlášená v mnoha koutech světa. Vliv na ni měla zejména poloha České republiky jako průsečíku západních a východních vlivů. Najdeme v ní stopy slovenské, ale i rakouské a německé kuchyně (řízky, vepřo-knedlo-zelo, štrůdl, povidla). Východní vlivy se v české kuchyni například projevují ve formě boršče, trdelníku, guláše nebo tlačanky. Ryby jsou na českém jídelníčku méně časté, naopak v porovnání s ostatními je zde velká obliba hub. Některé pečivo, například české rohlíky, bychom jinde v Evropě hledali jen těžko. Z českých nápojů je bezpochyby nejznámější a nejvyhlášenější české pivo, které patří k nejkvalitnějším na světě. Českými specialitami jsou i různé bylinné likéry či například limonáda Kofola.

Německo, další středoevropský stát, sousedí s Dánskem, Polskem, Českou republikou, Rakouskem, Švýcarskem, Francií, Lucemburskem, Belgií a Nizozemskem.

K Německu přináležejí i ostrovy. V Severním moři leží Severofríské ostrovy a Východofríské ostrovy. Dalšími obydlenými německými ostrovy jsou Helgoland a Neuwerk, dále například Rujana, Usedom a mnoho dalších.

Český název *Němec* (a odtud *Německo*) je, stejně jako u ostatních Slovanů, pravděpodobně odvozen od slova *němý* – člověk, který mluvil nesrozumitelnou řečí, byl považován za divného.

Území dnešního Německa bylo podle uznaných zdrojů obydleno již před rokem 100 n. l. V 10. stol. se na území bývalé Germánie zformovala Svatá říše římská, jež zanikla až v roce 1806. V novodobých dějinách je Německo nechvalně proslulé zejména rozpoutáním 2. světové války v roce 1939. Po jejím skončení bylo Německo rozděleno na dva státy. Ke sjednocení došlo až v roce 1990.

Německo tvoří 16 spolkových republik. Největší město je Berlín, hlavní město Spolkové republiky Německo.

Německo je prosperující stát s vysokou životní úrovní, 3. nejlepší ekonomikou na světě, je členem mnoha mezinárodních organizací, v roce 2007 získalo nálepku nejlepšího světového exportéra, hraje klíčovou roli v evropské i světové politice. Na druhou stranu byla v letech 2003-2010 zaznamenána tak nízká úroveň porodnosti, že úbytek obyvatelstva v těchto letech činil téměř 800 tis. a patří tak k jedněm z mnoha evropských zemí s negativním přírůstkem obyvatel. Zároveň je zde zaregistrována třetí největší populace imigrantů na světě.

Německo leží v mírném podnebném pásu. Nejvyšší horou je Zugspitze v Alpách. Jako další německá pohoří jmenujme alespoň Schwarzwald, Bavorský les, Krušné hory, Smrčiny, Švábská Alba, Harz a další.

Co se vodstva týče, vede přes německé území hlavní evropské rozvodí. Jmenujme některé z významných německých toků: Rýn, Dunaj, Labe, Odra, Wesera, Emže a další.

Značnou část německého území pokrývají listnaté lesy. Ty jsou však v současné době nahrazovány spíše jehličnatými. Zalesněno je téměř 30% území. Kromě lesů se lze v Německu setkat i s vřesovišti, alpskými a subalpskými společenstvími.

Ochrana přírody je v Německu silně zakořeněná. Nachází se zde 14 národních parků, 19 rezervací, 95 přírodních parků a bezpočet přírodních rezervací, památných stromů, aj.

K největším německým městům patří Berlín, Hamburk, Mnichov, Kolín nad Rýnem a Frankfurt nad Mohanem. Největší německou aglomerací je Porúří na západě země.

Jak jsem již zmiňovala výše, patří německá porodnost k nejnižší na světě. Zároveň je zde registrováno velké množství migrantů, a to zejména ze zemí bývalého SSSR a Polska. Největšími menšinami jsou však Turci, kterých je v Německu více než 1,6 mil.

Německo je leaderem ve světovém automobilovém, elektrotechnickém, strojírenském a chemickém průmyslu.

Německá kultura hraje v celosvětovém měřítku taktéž významnou roli, přestože řada jejích představitelů z Německa odešla (např. Karel Marx, Thomas a Heinrich Mannovi, Heinrich Heine a mnoho dalších). Německými vlastenci je často opěvován pojem „Německo – země básníků a myslitelů“. Zejména na poč. 20. stol. bylo Německo přední vědecká a kulturní velmoc, německý film tehdy patřil k těm nejlepším. S

nástupem nacismu řada německých vědců a jiných představitelů kultury emigrovala. Kromě německé literatury, jejíž jména jako J. W. Goethe, F. Schiller, bratři Grimmové, ale i Gerhart Hauptmann, Günter Grass a mnoho dalších je známo po celém světě, tak i německá filozofie má své místo v celosvětovém měřítku. Z německých filozofů jmenujme například F. Nietzscheho, K. Marxe, A. Schopenhauera, G. W. Leibnitze, atd.

Taktéž německá hudba silně ovlivnila evropskou kulturu. Počínaje barokem a klasickými autory, přes romantismus a modernu až do současnosti, vždy se v oblasti německé hudby objevují nemálo významná jména.

Samozřejmě nelze opomenout ani německou vědu. S takovými vědci, jakými byli A. Einstein, Max Planck, W. C. Röntgen, H. Hertz, R. Diesel, G. Daimler, C. Benz, J. Gutenberg a nespočet dalších patří Německu i v této oblasti jedno z prvních míst.

Neméně důležitou oblastí je i německý sport. Německý fotbal či automobilového závodníka Michaela Schumachera znají snad všude.

Co se týče německé kuchyně, je tato považována za jednu nejvydatnějších. Přes uzená vepřová kolena se zelím až po různé „eintopf“ – polévky z jednoho hrnce, tzv. „co dům dal“, sýry, různé koláčky, oplatky a další pokrmy, jež jsou oblíbené jak mezi Němci, tak i jinde.

Rusko je největším státem světa a devátou nejlidnatější zemí na světě. Celé území rozděluje 9 časových pásem.

Dějiny Ruska jsou velmi bohaté. Po celou dobu své historie se zde stětovalo mnoho významných obchodních cest. Jde o hranici mezi Evropou a Asií. Dnešní podobu Rusku vtiskli Slované. Předtím ruské území obývaly různé kmeny, první obyvatelé se v na území Ruska usídlili již okolo roku 20 000 př. n. l.

Počátky Ruska jsou spojeny se založením Novgorodu v roce 862. O 20 let později vzniká Kyjevská Rus. Na konci 13. stol. začíná vzkvétat Moskevské velkoknížectví. To však bylo až do roku 1480 závislé na Tatarech a Zlaté hordě. Posléze za vlády Ivana III. se značně rozšiřuje území Rusi směrem na východ. V 16. stol. nastupuje s vládou Ivana IV. Hrozného samoděržaví. Na poč. 17. století na ruský trůn nastupuje dynastie Romanovců, která se na něm držela až do roku 1917. V tomto ruku byla v Petrohradu ustavena sovětská vláda v čele s revolucionářem a marxistickým intelektuálem V. I. Leninem. Rusko si prošlo dvěma světovými válkami, během nichž odešlo velké množství ruské inteligence a Rusko při nich ztratilo velká území. Země se dostává do občanské války. V roce 1922 vzniká Sovětský svaz. Po Leninově smrti se moci ujímá J. V. Stalin. Tato

doba je typická kolektivizací zemědělství, budování průmyslu, elektrifikace, zvyšuje se gramotnost obyvatelstva, dostupnost zdravotní péče, rusifikace neruského obyvatelstva. Na druhou stranu probíhají četné politické čistky nepohodlných obyvatel, kteří byli posíláni do gulagů. Milióny z nich zemřely.

Po druhé světové válce, do které Rusko vstoupilo po jeho napadení nacistickým Německem v roce 1941, se Rusko stává součástí tzv. studené války. Po smrti Stalina se situace lehce uvolňuje. U vlády se vystřídal N. Chruščov, L. I. Brežněv a později M. Gorbačov, jenž je znakem glasnosti a perestrojky. V roce 1991 se prvním ruským prezidentem stává B. Jelcin, jeho éra je typická přechodem k privatizaci a kapitalismu, nárůstu kriminality a krachu velkých podniků. Po odchodu B. Jelcina z funkce se dalším prezidentem stává V. Putin, který dosáhl velké oblíbenosti, roste HDP, rozvíjí se průmysl a stavebnictví, snižuje se inflace a rostou příjmy obyvatel. Od roku 2008 však musí země čelit celosvětové ekonomické krizi.

Rusko tvoří především roviny. Jediným vyšším pohořím je Ural, Kavkaz, dále Altaj či Saján. Jezero Bajkal je nejhlubším jezerem na světě. Největším slaným jezerem je Kaspické moře. Z některých dalších jezer jmenujme alespoň jezero Ladožské, Oněžské a Čudské na severozápadě Ruska.

Území Ruské federace je protkáno velkým množstvím řek. K největší patří Jenisej, nejdelší je Ob a Irtyš, dále například Amur, Don, Dněpr, hospodářsky důležitá Volha, Lena, Pečora, Něva či Moskva protékající hlavním městem.

Největšími městy je hlavní město Moskva s více než 11,6 mil. obyvatel, dále Petrohrad, Novosibirsk, Jekatěrinburg, Nižnij Novgorod, Samara a řada dalších.

Přestože patří Rusko k jedněm z nejlidnatějších států světa, počet jeho obyvatel razantně klesá a vláda se marně snaží provést opatření, která by měla pozitivní efekt a míru porodnosti by znovu přesunula do kladných čísel.

Pro Rusko je taktéž typické nerovnoměrné rozložení obyvatelstva. Většina z nich žije v evropské části, a to zejména ve velkých městech. Rozsáhlé oblasti Sibiře jsou prakticky liduprázdné.

Oficiálním jazykem je ruština, avšak používají se i jazyky autonomních republik (čuvaština, tatarština aj.). Celkem tak lze v Rusku uslyšet na 31 různých jazycích.

Hlavním náboženstvím je pravoslaví. Kromě toho jsou zde zastánci islámu, křesťanství, buddhismu či ortodoxní církve.

Ruská kultura je zastoupena jmény známými po celém světě. Od ruské literatury, přes vědu a například i známou ruskou kosmonautiku, má Rusko všude známé osobnosti.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části mé diplomové práce se již zabývám konkrétními frazeologismy, přičemž se zaměřuji na ruské, německé a české zoonymní rčení, které vyjadřují určitou lidskou vlastnost, charakter člověka. Srovnávám tyto frazémy z hlediska jejich obraznosti, zajímám se, kterému zoonymnímu komponentu je nejčastěji připisována negativní lidská vlastnost a naopak který zoonymní komponent se nejčastěji využívá pro vyjádření pozitivní lidské vlastnosti. Zjišťuji, jaký zoonymní komponent je v daném jazyce pro určitou vlastnost používán a porovnávám je s ostatními jazyky.

Díky použitým literárním zdrojům se mi podařilo nashromáždit celkem 2078 frazeologismů se zoonymním komponentem, z toho 649 ruských, 783 českých a 646 německých.

Kromě frazémů, které vyjadřují lidskou povahu, se zabývám i slovními spojeními se zoonymním komponentem popisující lidský vzhled (oči, uši, nos, krk), styl chůze, psychický či fyzický stav člověka, jeho schopnosti či slabé stránky a další.

Za praktickou částí následuje závěr, resumé v ruském jazyce, seznam použité literatury a internetových zdrojů, seznam zkratk a seznam příloh.

2.1 Frazeologismy se zoonymními komponenty

Zvířata hrála v životě člověka vždycky důležitou roli. Již naši předkové je v dávných dobách uctívali, využívali je pro různé rituály a později díky jejich síle (*kůň*, *byk*) i při práci. Život člověka je se zvířaty odedávna těsně spjat, zvířata často člověka doprovázejí po celé jeho dlouhé cestě životem a stávají se jeho neoddělitelnou součástí. Některá zvířata měla dokonce symbolický význam.

Říše zvířat je natolik pestrá a chování zvířat tak různorodé, že existuje jen málo lidských vlastností, které by nebylo možné vyobrazit i ve světě zvířat. Například kráva byla považována za božstvo, měla být ztělesněním boha a nebe. Naopak kočka byla pro lidi symbolem zla a magie, ale zároveň byla i zvířetem posvátným. Pes zaujímal v nejstarších obrazech světa to nejnižší místo a lidé je považovali za nečisté bytosti. Kromě toho byli často spojováni i s ďábelskými silami.

Význam zvířat v obraze světa je adekvátně zakomponován i do jednotlivých jazykových kultur světa. Lexikální jednotky nazývající zástupce fauny patří v jazyce k jedněm z nejstarších a nejvíce rozšířených. Zvířata přitom často pomáhají lépe dotvořit

obraznost jednotlivých událostí a faktů, jsou prostředkem k zesílení emocionální zabarvenosti a pomáhají člověku s vyjádřením jeho vlastního hodnocení skutečnosti.

Frazeologismus, jak již bylo zmíněno výše, je ustálené reprodukovatelné spojení slov, které má obvykle ustálený celistvý význam a expresivitu. **Zoonymní frazeologie** zkoumá frazeologismy, které ve svém názvu obsahují **zoonyma**, tj. slova a slovní spojení, jež byla odvozena od názvů zvířat (Козлова 2001: 7).

Bylo provedeno již mnoho průzkumů zabývajících se sémantickou strukturou zoonymních rčení. Propojenost světa zvířat a člověka způsobila, že názvy zvířat byly časem do lidské řeči zakomponovány i pro označení lidských vlastností. Postupně tak vznikaly ustálené asociace s obrazem zvířete. Příkladem takových asociací spojených s některými zoonymy může být:

- *prase*: špinavé, nepořádné, nenasyta, žiznivé, chamtivé, neslušné, hulvát, hrubián, drzé
- *tele*: hloupé, naivní, tiché, klidné, nemluva, slabé, bezmocné, laskavé, lichotník, šplhoun, drzé
- *želva*: pomalá, líná
- *včela*: pracovitá, skromná, snaživá (Козлова 2001: 8-11).

Zoonyma jsou složité jazykové jednotky, které mají obrovský významový potenciál. Odrážejí se v nich rozdíly v kulturách jednotlivých národů světa, v psychologických, mentálních a sociálních zvláštnotech, ale i rozdíly v obyčejích, které jsou charakteristické k určité jazykové komunitě a kultuře národa celkově. V jazyce mohou mít zoonyma mnoho funkcí. Dovedou charakterizovat člověka ze všech možných stran:

- vzhled člověka: v ruštině je příkladem takového obratu *кот в сапогах*, v němčině *ein flotter Hirsch* - elegán (dosl. „švihácký jelen“), v češtině pak existuje například frazeologismus *tlustý jako prase*, čímž narážíme na něčí obézní postavu,
- rozumové schopnosti: v ruštině, němčině i češtině existuje nepřeberné množství výrazů, které charakterizují rozumové schopnosti člověka, resp. převládá charakteristika lidské hlouposti za pomoci frazeologismu se zoonymním komponentem, například v ruštině: *ученый осел*, v němčině *ein blöder Hund* (dosl. „hloupý pes“) a v češtině *mít telecí hlavu*,

- chování, charakterové vlastnosti: v ruštině můžeme pro příklad takového frazému jmenovat: *быть как **наседка*** – o někom starostlivém, v němčině pak *sich um j-n sorgen wie eine **Glucke*** (dosl. „starat se o někoho jako kvočna“), starostlivost je s obrazem kvočny spojena i v češtině: *starat se o někoho jako **kvočna** o kuřata*,
- šikovnost x nemotornost, neschopnost: v ruštině lze například o někom neohrabaném říct, že je *неуклюжий как **медведь***, v němčině se pak o někom, kdo neumí plavat, říká *schwimmen wie eine bleierne **Ente auf trockener Landstraße*** (dosl. „plavat jak olověná kachna na suché okrese“) a v češtině se například něčí ladné pohyby připodobňují k lani: *laní krok*.

Jak je již vidět z tohoto krátkého výčtu, frazeologismů se zoonymním komponentem lze najít opravdu velké množství. Ve své diplomové práci jsem se proto zaměřila na frazeologismy se zoonymním komponentem, které popisují lidské vlastnosti, vzhled, chování člověka a jeho schopnosti. I přes toto konkretizování práce se mi podařilo najít velké množství zoonymních rčení, které nesou daný význam. Celkem, v ruštině, němčině a češtině, se mi podařilo vyhledat 2078 frazeologismů. Z toho nejvíc jich bylo v češtině, a to celkem 783. V ruštině to bylo celkem 649 frazeologismů, v němčině pak o 3 frazeologismy méně.

Podrobnějším průzkumem jednotlivých frazémů a jejich významy, srovnáním mezi danými jazyky a dalšími jevy se budu zabývat v následujících kapitolách.

2.1.1 Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy

Ve své práci se zabývám analýzou ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů se zaměřením na popis lidských vlastností, chování, vzhledu a dovedností člověka. Hned v úvodu celé kapitoly bych ráda zmínila drobný průzkum, který jsem na základě vyhledaných obrátů provedla.

Jak jsem již psala výše, počet frazémů spojených s danou tematikou, je skutečně velký. Po vyhledání jednotlivých ruských, německých a českých frazeologismů ve slovnících, jsem je setřídila podle významu a vytvořila jsem postupně skupinky frazémů se stejným významem.

Někdy se mi k danému významu podařilo najít frazémy ve všech třech jazycích. V jiném případě pouze ve dvou, jindy byl daný výraz zastoupen pouze v jednom jediném jazyce. V tomto případě mluvíme o slovních spojeních, která nemají v jiném jazyce totožný frazeologický ekvivalent. Takové frazémy vznikají především díky odlišným kulturám i životním podmínkám jednotlivých zemí, např. díky tomu, že jisté zvíře je pro danou zemi nějak charakteristické, je s ní spojeno, a proto se lze s určitým frazeologismem setkat pouze tam a nikde jinde. Příkladem takového frazému v češtině může být přirovnání *být jako blecha*, které užíváme ve vztahu k někomu malému, nepřilíš vysokému. Malá výška je zde vyjádřena obrazem blechy, která je s drobností spojena. V ruštině je pěkným příkladem neekvivalentního frazeologismu *у кого-л. брови, что медведь лежат*. Říkáme to o někom, kdo má široké obočí. Obrazně je zde připodobněn medvěd, jehož obraz je zejména v ruské oblasti velmi oblíbeným a častým, a to jak v ruských pohádkách a pověstích, tak i v příslovích a přirovnáních. V němčině je častým zoonymním komponentem ve rčeních obraz *koně*. Lze proto předpokládat, že v tomto jazyce se budou objevovat národně specifické frazeologismy právě s tímto komponentem, např.: *Haare wie ein Pferd haben* – o někom, kdo má dlouhé rovné vlasy (dosl. „mít vlasy jako kůň“).

S vyhledanými frazémy jsem pracovala dále. Zkoumala jsem, jak častý je výskyt jistého zoonyma ve frazeologismech určitého jazyka, a jednotlivá zoonyma jsem poté seřadila z kvantitativního hlediska od nejčastějšího až po zoonymum, které jsem našla pouze v jednom frazeologismu. Zajímavé je i porovnání četnosti jednoho stejného zoonyma ve více jazycích (v mé práci konkrétně mezi ruštinou, němčinou a češtinou).

Níže uvádím tři tabulky deseti nejčastějších zoonymních komponentů v jednotlivých jazycích s uvedením přesného čísla výskytu ve vyhledaných slovních spojeních. Podrobnější tabulku obsahující údaje ke všem zoonymům vyskytujících se ve frazemech, které jsem pro tuto práci vyhledala, uvádím v příloze č. 2. Zoonyma jsou zde seřazena podle abecedy s přesným uvedením čísla výskytu.

Pořadí	Ruské zoonymum	Výskyt	Pořadí	Německé zoonymum	Výskyt	Pořadí	České zoonymum	Výskyt
1.	кошка	22x	1.	pes	33x	1.	pes	33x
1.	собака	22x	2.	pták	30x	2.	pták	26x
2.	муха	19x	3.	kočka	27x	3.	prase	21x
3.	птица	18x	4.	medvěd	20x	4.	zajíc	19x
4.	волк	17x	5.	kohout	17x	5.	opice	17x
5.	баран	15x	5.	kůň	17x	6.	had	14x
5.	свинья	15x	5.	slepice	17x	6.	kočka	
6.	лошадь	14x	6.	jehně	16x	6.	slepice	
6.	лошадь	14x	6.	vůl	16x	7.	kůň	13x
6.	лошадь	14x	6.	zajíc	16x	8.	býk	12x
7.	бык	13x	7.	had	15x	8.	kocour	
7.	бык	13x	7.	prase	15x	8.	ptáček	
8.	лиса	12x	8.	ryba	14x	8.	vůl	11x
8.	медведь	12x	8.	šnek	14x	9.	koza	
8.	мышь	12x	9.	opice	13x	9.	liška	
9.	индюк	11x	9.	opice	13x	9.	slon	10x
9.	корова	11x	9.	kozel	13x	9.	sysel	
9.	осел	11x	10.	vrabec	12x	9.	tele	
10.	гусь	10x	10.	vrabec	12x	10.	beránek	10x
10.	заяц	10x	10.	vrabec	12x	10.	medvěd	
10.	змея	10x	10.	vrabec	12x	10.	ryba	
10.	теленок	10x	10.	vrabec	12x	10.	vlk	
10.	черепаха	10x	10.	vrabec	12x	10.	vlk	

Celkově největší pestrost názvů zvířat v nalezených zoonymních frazeologismech jsem zaznamenala v českém jazyce. Konkrétně šlo o 169 názvů druhů zvířat v celkovém množství 783 frazeologismů. V ruštině jsem napočítala celkem 159 názvů druhů zvířat a nejméně pestrá byla při tomto průzkumu němčina, ve které se mi podařilo vyhledat pouze 121 názvů druhů zvířat. Ani v případě němčiny však nejde o „potupné“ třetí místo v analýze, neboť počty druhů jsou i přesto velké.

Z mého průzkumu jsem zjistila, že shodně ve všech třech jazycích ve frazeologismech nejčastěji figuruje obraz *psa*. V ruštině šlo o 22 výskytů, v němčině o ještě víc - 33 výskytů - a v češtině o 31 případech, kdy bylo jako zoonymum ve frazeologismu užito obrazu *psa*. Už i tato čísla napovídají o tom, jak velkou roli hraje *pes* v životě člověka. O jeho původu existuje řada domněnek, nejvíce pravděpodobným

předkem *psa* je však nejspíš *vlk* nebo některé druhy *šakalů*. S tím je spojena i dlouhá historie jejich domestikace. Existují dokonce dvě verze: v jedné člověk domestikoval *vlka*, ve druhé se *vlk* sám k člověku přidal. Podle vědců to bylo nejspíš v 13. – 15. tis. př. n. l. Jde však pouze o domněnku podloženou stáří nalezených jeskynních maleb. Skutečnost však může být úplně jiná.

Pes se postupně začal včleňovat do sociální struktury lidstva. Jakmile se lidé začali zabývat zemědělstvím, začali *psy* chovat k různým účelům (k pasení stád, k ochraně obydlí a k lovu).

Antropologové jsou přesvědčeni, že nejvýznamnějším faktorem pro domestikaci *psa* byly jeho lovecké schopnosti, neboť lidé vždy hledali nejdokonalejší metody získávání potravy. S loveckými schopnostmi *psa* souvisí i jeho mnohdy „ostrá“ povaha, jež se několikrát odrazila i do frazeologismů, např.: *злой как собака, быть как собака, лаяться как собака, перегрызться как собаки из-за кости, кидаться / бросаться / броситься как собака (на кого)*. V němčině pak frazeologismy typu: *wie ein toller Hund sein* (dosl. „být jako vzteklý pes“), *ein scharfer Hund* (dosl. „ostrý pes“) či *j-n anbellern wie ein Hund* (dosl. „štěkat na někoho jako pes“). I v češtině lze najít příklady frazeologismů se zoonymním komponentem *psa* zachycující jeho povahu: *vzteklý jako pes, řídit jako vzteklý pes* či *být (na někoho) jako pes*.

Kromě ochranné funkce *psa* jako hlídače je ve frazeologismech pes vyobrazen i jako zvíře trpící hladem. Tato asociace nejspíš také pochází z dob dávno minulých, kdy pes žil v blízkosti lidských obydlí, kde hledal různé zbytky potravy. Frazeologismy spojené s tímto významem lze najít v ruštině i češtině: *голодный / голоден как собака* v ruštině a *být hladový jako čokl / pes* v češtině. V němčině je hlad spojen pouze s obrazem *vlka*, příp. *medvěda*.

Ze všech daných faktů vyplývá, že život člověka je se *psem* odpradávná těsně spjat. V současné době je *pes* (společně s *kočkou*) nejoblíbenějším domácím mazlíčkem. Podle průzkumu provedeného v roce 2006⁴⁵ vlastní v Rusku *psa* průměrně 41% obyvatel, v USA je to dokonce 63%⁴⁶ a Češi podle průzkumu společnosti Focus, Marketing & Social Research patří dokonce k jednomu z vedoucích národů mezi evropskými zeměmi v počtu chovaných *psů*. Těch je v České republice na asi 10 milionů obyvatel jeden milion a mezi mazlíčky mají podíl 75%. Lásky k *psímu* plemenu je zde zakořeněna již z dob Rakousko-Uherska (zatímco ve Velké Británii má takovou tradici naopak *kočka*). V

⁴⁵ <http://bd.fom.ru/report/map/dd063632>

⁴⁶ <http://www.petrelocation.com/blog/pet-travel-expert/pet-industry-statistics-and-trends>

sousedním Německu s 82 miliony obyvatel bylo napočítáno na 10 milionů *psů*⁴⁷ (kompletní graf z průzkumu společnosti Focus, Marketing & Social Research viz obr. 1 v Obrazové příloze).

Podle čínského kalendáře je 2. den Dnem narození všech *psů*. V tento den by proto měli lidé věnovat svým *psím* miláčkům výjimečnou péči. V Nepálu dokonce existuje Den *psa*. *Psi* podle legendy hlídají vchod do Ráje. V tento den se v Nepálu *psi* zdobí různými girlandami, lidé jim dávají různé pamlsky a prosí je, aby jejich dům hlídali stejně dobře, jako vchod do Ráje. Ve starobylém Egyptě byly mnohé druhy *psů* považovány za posvátné.

V náboženství hrál *pes* sakrální a rituální roli. Lidé mu udělovali různé funkce: ochránce, stráž, totem, připisovali mu spojitost se sluncem nebo měsícem. Postava *psa* ztělesňovala jak kladné vlastnosti (obraz udatného vojáka, vytrvalost, věrnost, ostražitost, upřímnost, sebeobětování), tak i záporné vlastnosti (zkaženost, cynismus, krutost).

Lidé věřili, že *psi* mají díky svým bystrým smyslům schopnost vidět přízraky a předpovídat smrt. I tato vlastnost *psů* se odrazila ve frazémeh, např. někomu s dobrým čichem říkáme: *собачий нюх*, *eine Hundense haben* (dosl. „mít psí čich“) či v češtině *mít čich jako ohař*.

Častokrát byl *pes* zobrazován i jako ochránce zemřelých. Pro Japonce je *pes* ochráncem a hlídačem. Pro Číňany je *pes* symbolem věrnosti a oddanosti. Naopak islámská a judaistická víra *psa* považuje za nečistou bytost. V ruském folklóru je *pes* kladným hrdinou, který lidem často zachraňuje život. Stejně i jako v mnohých jiných kulturách, i v té ruské se v bylinách a pohádkách postava *psa* proplétá s *vlkem* (Корнеев 1989).

Velmi často se ve vyhledaných slovních spojeních vyskytoval i obraz *kočky*: v ruštině celkem 22x (stejně jako *pes*), v němčině 27x (celkově na třetím místě ve výskytu hned po *psovi* a *ptákovi*) a v češtině jsem našla celkem 14 frazeologismů obsahujících zoonymní komponent *kočka*. Podobně jako u *psa* lze i v případě *kočky* podle tak vysokých čísel výskytu tohoto zoonyma ve frazeologismech usuzovat, že i *kočka* byla člověku odedávna velmi blízkým společníkem v životě a život člověka je s *kočkou* neodmyslitelně spjat.

⁴⁷ http://hobby.idnes.cz/milion-psu-stejny-pocet-kocek-vetsina-lidi-v-cesku-ma-doma-zvire-pwr-/hobby-mazlicci.aspx?c=A100905_141126_hobby-mazlicci_bma

První písemná zmínka o *kočce* pochází z 2. tis. př. n. l., a to ze starobylého Egypta, kde byly *kočky* chovány za účelem ochrany sýpek před hlodavci. Staří Egyptané *kočky* považovali za ztělesnění boha a za posvátné zvíře. Kdo *kočku* zabil, tomu hrozil trest smrti.

Za posvátnou *kočku* považovali i Vikingové. Pro ty byla *kočka* ztělesněním bohyně Freyi – bohyně plodnosti, úrody, lásky a krásy.

Ve středověké Evropě bylo na *kočku* pohlíženo různě. V katolické Evropě byla *kočka* společnicí čarodějnic a ztělesněním nečistých sil. V pravoslavných zemích byl názor na *kočky* naprosto opačný. *Kočka* byla jediné zvíře, které mohlo vejít do pravoslavného chrámu.

Ve slovanské kultuře je *kočka* oblíbenou postavou pověstí, pohádek a pověr (Грушко, Медведев 1996). Na Rusi byla *kočka* velmi cenným a drahým dárkem. Byla symbolem klidu a blahobytu v domě, ochraňovala před nečistými silami. Lidé věřili, že se *kočky* mohou dostat v nadpozemský svět a setkávat se s duchy.

V ruské kultuře vystupuje postava *kočky* v mnoha pohádkách, pověstích i pověrách. Do 20. stol. byl dokonce mezi kupci rozšířen zvyk, kdy každý z nich porovnával, či *kočka* je tlustší a vykrmenější.

Pověstné jsou i smysly *kočky*, které patří u *koček* k nejrozvinutějším ze všech savců. Přestože mají sluch horší než například *myši*, společně s výborným zrakem a čichem patří k velmi vnímavým zvířatům. S dokonalými smysly *kočky* je spojena i řada frazeologismů, např. o někom, kdo má dobrý zrak, říkáme: *глаза как у кошки*, v němčině pak existuje přirovnání *Augen wie eine Katze haben* a v češtině *mít oči jako kočka*.

Množství dalších frazémů je odvozeno od chování *kočky* (např.: *льнет к нему как кошка; кошка, которая гуляла сама по себе*), od jejích hbitých pohybů, a přitom v naprosté tichosti (*тихо как кошка, лезть / вскарабкаться / взбираться (на что-л.) с кошачьей ловкостью, flink wie eine Katze* – dosl. „mrštný jako *kočka*“) a od jejího charakteru (*кто-л. блудливый как кот, eine Naschkatze sein* – dosl. „být mlsný kocour“, *starý kocour*).

V němčině i v češtině jsem se velmi často ve frazeologismech setkávala i s obrazem *ptáka* (v němčině celkem 30x, v češtině 26x a v ruštině 18x). Téměř v každé kultuře světa za sebou *ptáci* zanechali jasnou stopu. Mnozí byli inspirací pro umělce, básníky, hudebníky a snílky. Pohled člověka na letícího *ptáka* vnukl myšlenku o

sestavení prvního letadla. Chov různých *ptáčeků* v klecích doma byl oblíbený zejména v 18. – 19. století hlavně mezi měšťany. I v současné době považuje velké množství lidí (48% dotázaných v průzkumu společnosti Focus, Marketing & Social Research) za dobré společníky *ptáky*.

Kromě výrazu *pták* jsem v nalezených českých, německých a ruských slovních spojeních zaznamenala i množství zdobnělin:

- *ptáček* (celkem 12x), např.: *poskakovat jako ptáček*, *ranní ptáček*, *podezřelý ptáček*, *čistý / pěkný / povedený / podařený ptáček*
- *Vögelchen* (1x): *wie ein Vögelchen essen* – říkáme o někom, kdo málo jí (dosl. „jíst jako ptáček“)
- v ruštině jsem zachytila dva tvary zdobnělin, a to:
 - *птичка* (celkem 2x): *клевать как птичка*, *кто-л. как перелетная птичка*,
 - *птушаненок* (1x): *кушать как птушаненок*.

Zajímavostí je, že se ve frazémeh kromě obrazu dospělého *ptáka* můžeme setkat i s obrazy mláďat, ptáčat: v češtině např.: *ranní ptáče*, v ruštině např. ve frazeologismech (*кто-л.*) *желторотый птенец* či *неоперившийся птенец*. Tyto obraty užíváme, mluvíme-li o někom velmi mladém, nezkušeném (v ruštině) či o někom, kdo ráno s oblibou vstává velmi brzo (v češtině).

Častým jevem ve frazeologismech všech tří jazyků je, že se často místo výrazu *pták* používá název konkrétního druhu. V českých frazémeh tak můžeme zaznamenat následující druhy:

- *čáp* (např.: *mít nohy jako čáp*),
- *datel* (např.: *šplhat jako datel*),
- *dudek* (např.: *spát jak dudek*),
- *havran* (např.: *havraní vlasy*, *vlasy černé jako havran*),
- *holub* (např.: *vrtět se jako holub na báni*, *mít holubičí náтуру / povahu*, *nadýmat se / nafukovat se jako holub*, aj.),
- *husa* (např.: *koukat (do něčeho) jako husa do flašky / do lékárny*, *vypadat jako podškubaná husa*, aj.),
- *jestřáb* (např.: *vidět jako jestřáb*, *(mít) oči jako jestřáb*),
- *kačena* (např.: *káča pitomá*) a mnohé další.

Z výčtu je vidět, s jakým množstvím druhů ptáků se v českých zoonymních frazémeh můžeme setkat. Podobné dělení bychom mohli provést i němčině a ruštině.

V těchto jazycích lze kromě výše uvedených druhů ptáků objevit například ještě:

- *čejku* (např.: *всяк кулик свое болото хвалит*),
- *čírku* (např.: *кто-л. перелетный чирок*),
- *jestřába* (např.: *кто-л. как лунь седой / белый*),
- *krkavce* (např.: *stehlen wie die Raben* – říkáme o někom, kdo krade, dosl.: „krást jako **krkavci**“),
- *konopku*⁴⁸ (např.: *ein Hänfling sein* – říkáme o slabém, malátném člověku, dosl.: „být **konopka**“),
- *kukačku* (např.: *der Kuckuck ruft seinen eigenen Namen* – říkáme o někom, kdo chválí rád sám sebe, dosl.: „**kukačka** volá své vlastní jméno“, *нарядиться как кукушка*)
- *sovu* (např.: *hässlich wie eine (alte) Eule sein* – říkáme o někom ošklivém, dosl.: „být ošklivý jako (stará) **sova**“, *(кто-л.) глядит как сова*),
- *strnada* (např.: *schimpfen wie ein Rohrspatz* – říkáme o někom, kdo rád a sprostě nadává, dosl.: „nadávat jako **strnad**“),
- *supa* (např.: *у кого-л. коршунычий нос*),
- *vlaštovku* (např.: *Schwalben schießen* – říkáme o někom pyšném, namyšleném, dosl.: „střílet **vlaštovky**“).

2.1.2 Analýza ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů z hlediska ekvivalentnosti

V této kapitole bych se ráda zaměřila na ty zoonymní frazeologismy, u kterých jsem pro daný význam zaznamenala nejbohatší seznam ekvivalentů. Při analýze vycházím ze všech zoonymních rčení nashromážděných pro tuto práci a zkoumám shody a odlišnosti v obraznosti slovního spojení s určitým významem s ohledem na němčinu, češtinu a ruštinu. Snažím se dopátrat příčiny, proč je v jistém jazyce použit určitý zoonymní komponent, zatímco v ostatních jazycích se tento komponent vůbec nevyskytuje. S ohledem na obraz světa v českém, ruském a německém prostředí se pokouším charakterizovat jeho spojitost s užitím určitého zoonymního komponentu ve

⁴⁸ **Konopka obecná** – malý zpěvný pták z čeledi pěnkavovitých.

frazému s daným významem, tzn. při analýze si kladu otázku: „Proč právě tento komponent je obsažen například v českém zoonymním frazeologismu, zatímco v ruském a německém je jiný?“

V úvodu této kapitoly bych ráda uvedla tabulku, ze které budu nyní vycházet. Tuto tabulku jsem sestavila pečlivou analýzou všech vyhledaných zoonymních rčení s důrazem na zjištění frazeologismů, které lze v českém, ruském a německém jazyce vyjádřit nejbohatším spektrem ekvivalentů. Pro potřeby dostatečného prozkoumání daného tématu jsem vyhledala deset hlavních příkladů:

Pozice	Význam frazeologismu	Počet ekvivalentů
1.	Udivený, ohromený	79
2.	Hloupý	78
3.	Mrštný, hbitý, čilý	67
4.	Vzteklý, zlý	66
5.	Mazaný, nepěkných vlastností	61
6.	Falešný pokrytec	59
7.	Neupravený, nevzhledný	57
8.	Zbabělý, vystrašený	53
8.	Pyšný	53
9.	Pracovitý	46
10.	Loudavý	42

Dále se budu zabývat analýzou komponentů zoonymních rčení s významem uvedeným v tabulce, a to od frazeologismů s největším počtem komponentů (s významem *udivený, ohromený*) až po frazémy umístěné se svým významem v tabulce až na desátém místě.

2.1.2.1 Zoonymní frazeologismy s významem „udivený“, „ohromený“

Největší pestrost možných tvarů frazeologismu je u ruských, německých a českých slovních obrátů s významem *udivený, ohromený*. V rámci mé diplomové práce se mi podařilo shromáždit celkem 79 českých, ruských a německých frazeologismů mající daný význam.

Co se obraznosti týče, setkáváme se u těchto slovních spojení s obrazem:

- a) v ruštině: *баран, лиса, сыч, мыш, сова* (ve tvaru zejména: *смотреть / глядеть как*),
- b) v němčině: *Ochs / Ochse* („vůl“), *Kuh* („kráva“), *Kalb* („tele“), *Affe* („opice“), *Gans* („husa“), *Katze* („kočka“), *Eichhörnchen* („veverka“), *Uhu* („výr“), *Schwein* („prase“), *Karpfen* („kapr“), a to nejčastěji ve tvaru: *dastehen wie* („stát zde jako“) / *aussehen wie* („vypadat jako“) / *gucken wie* („koukat jako“) / *glotzen wie* („poulit očima jako“), atd.
- c) v češtině: *tele, výr, vrána, kocour, husa, myš, sůva, jelen, prase, kapr, slepice, bacil, včely* i zde ve spojení se slovesy podobnými jako v ruštině a němčině: *koukat jako, poulit oči jako, stát někde jako, hledět*, atd.

Po porovnání vyjmenovaných komponentů daných jazyků lze dojít k závěru, že obraz jistého zvířete je možné najít ve dvou jazycích. Např. *tele, kapr, husa* a *prase* v češtině a němčině (př.: *Augen machen wie ein (ab)gestochenes Kalb* (dosl. „poulit oči jako zapíchnuté **tele**“), *koukat jako tele na nová vrata*) či *myš* v češtině a ruštině (př.: *как мыш на крупу (смотреть / уставиться), být jako (čerstvě) vyoraná myš*).

Zajímavý je i podobný obraz dravého nočního ptáka v daném významu v německých, ruských i českých frazeologismech (*sýček* v ruštině, *výr* v němčině a češtině a *sůva/sova* v češtině a ruštině), a to například ve slovních spojeních typu: *смотреть (на что-л.) как сыч, (кто-л.) глядит как сова, gucken wie ein Uhu* (dosl. „koukat jako **výr**“) a v češtině pak *koukat jako vejr* či *koukat jako sůva z nudlí*.

Po podrobnější analýze jsem zjistila, že stejné zoonymní komponenty lze nalézt vždy nanejvýš ve dvou jazycích, ale nikoliv ve všech třech. Z celkového počtu 20 druhů zoonymních komponentů obsažených ve frazeologismech s daným významem se celkem 8 druhů názvů zvířat (*tele, výr, kocour / kočka, husa, myš, sova / sůva, prase* a *kapr*) vyskytovalo vždy shodně ve dvou jazycích (ruština – čeština, němčina – čeština). Zbývajících 12 názvů druhů zvířat se vždy vyskytovalo pouze v jednom určitém jazyce (*baran, liška* a *sýček* v ruštině, a to například ve frazémehch typu: *уставиться / глядеть / смотреть (на кого / что) как баран на новые ворота, смотреть (на что-л.) как лиса на виноград* či *смотреть (на что-л.) как сыч*; v němčině to pak byly zoonymní komponenty: *vůl, kráva, opice* a *veverka*, a to ve slovních obratech typu: *dastehen wie der Ochs / Ochse vorm neuen Tor* (dosl. „stát tu jak **vůl** před novými vraty“), *dastehen / gucken wie die Kuh, wenn's donnert* (dosl. „stát tu / koukat jak **kráva**, když hřmí“), *dastehen wie ein lackierter Affe* (dosl. „stát tu jak nalakovaná **opice**“); v češtině pak

zoonymní komponenty *vrána*, *jelen*, *bacil* a *včela* ve frazémeh typu *koukat jako mladá vrána*, *kouká, jako by mu uletěly včely*, *hledí jak bacil do lékárny* či *koukat jako jelen*).

Ráda bych zde podrobněji okomentovala frazém *koukat jako jelen*. Ve 30. letech minulého století byl totiž tento frazeologismus předmětem zkoumání časopisu „Naše řeč“. Jazykovědci i čtenáři zde diskutovali o tom, kde se ve frazeologismu vzal obraz *jelena*. Jednou z možných verzí bylo vysvětlení, že je toto rčení spojeno s honem na jeleny, při kterém zvířata ve stresu nevěděla, kam utéct, jak se zachránit. Jiní se spíše přiklonili k názoru, že je výraz vypůjčen z německého *Hirsch* („*jelen*“), které se zde spojovalo s městem Hirschau, které mělo stejnou „pověst“ jako český Kocourkov nebo ruské *Похехонье*. Většina však vyjádřila přesvědčení, že se výraz do frazému dostal z maďarského *e helyen* (dosl. „zde“, „tu“). Někteří připomínali, že tento výraz bylo možné slyšet za Rakouska-Uherska od Maďarů, kteří s Čechy sloužili v armádě a na přehlídkách se hlásili slovem *e helyen*, které Čechům připomínalo české slovo *jelen*. Podle svědectví je toto dané maďarské slovo stalo mezi Čechy přezdívkou pro maďarské vojáky. Maďarština byla pro Čechy naprosto nesrozumitelná, přičemž Češi si ji ještě různě zkomolili po svém (Stěpanova 2004).

Kromě toho lze zaznamenat i fakt, že ruština, jakožto slovanský jazyk, se vzhledem k obraznosti komponentů v daných frazeologismech neshoduje s němčinou, jakožto germánským jazykem, ani v jednom z nich. Na druhé straně druhý slovanský jazyk této práce – čeština – se v obraznosti užívaných komponentů shoduje s germánskou němčinou velmi často. Lze tudíž konstatovat, že čeština byla silně ovlivněna němčinou a kromě toho lze tuto shodu mezi němčinou a češtinou vysvětlit i podobnými životními podmínkami. Naopak v ruštině byly tyto životní podmínky úplně jiné. Z toho lze vyvodit, že v ruštině se v tomto případě objevují takové komponenty, které se vyskytují pouze v tomto jazyce a v ruštině ani češtině se frazém s tímto významem ve spojení s daným zoonymním komponentem nepoužívá. Takovým zoonymním komponentem, který se v tomto případě vyskytuje pouze v ruských rčeních daného významu, je např. *баран*, a to ve frazémeh např.: *установиться / глядеть / смотреть как баран на новые ворота*. Je zajímavé pátrat po původu takovýchto frazeologismů, co vedlo k tomu, že se v daném spojení ustálil právě obraz *berana*. Pokud nahlédneme do slovníku *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь* (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005), nalezneme zde k tomuto frazeologismu vysvětlení, ve kterém hraje hlavní úlohu hloupost *berana*: ten je považován za natolik hloupé zvíře, že ani nepozná dvorek, ve

kterém je chován, jestliže majitel změní vstupní vrata na tento dvorek. *Beran* se poté na nová vrata dlouho kouká a váhá, zda vůbec vejít nebo ne.

Na internetových diskuzích jsem k tomuto frazeologismu našla zajímavý komentář. Návštěvník diskuze popisuje tradici chovu *beranů* v jejich rodině. Každé ráno vyháněli *berany* na pastvu. Jednou nabarvili vrata od jejich domu. Večer hnali *berany* zpět, ti však nechtěli nabarvenými vraty projít, neboť je nemohli poznat. Problém vyřešili tak, že hlavního *berana* – vůdce stáda – museli jednoduše do vrat natlačit a ostatní už ho jen následovali. Následující dny jde již vše bez problémů, neboť si *berani* na novou barvu vrat zvykli.

Na místě ruského *berana* je v češtině *tele*, v němčině pak *vůl* a *kráva*. Kromě toho se lze v němčině a ruštině setkat i s množstvím variant, „před čím vším může vyjevené zvíře stát“ nebo „na co všechno se může koukat“, např.: *dastehen wie der Ochs / Ochse vor dem Berg* (dosl.: „stát tu jako **vůl** před horou“) nebo *dastehen wie ein Schwein vor dem Uhrwerk* (dosl.: „stát tu jako **prase** před hodinkovým mechanismem“) nebo ruské *глядеть (на кого/что) как баран на гумно / на воду* či *смотреть (на что-л.) как лиса на виноград* nebo *смотреть как мышь на крупу*.

Ve slovních spojeních daného významu se v ruštině, němčině i češtině objevuje obraz dravého nočního *ptáka*, nejčastěji *sovy/sůvy*, *sýčka* a nebo *výra/vejra*, např.: ruské *кто-либо глядит как сова*, české *koukat jako vejr / sůva z nudlí* či německé *gucken wie ein Uhu* (dosl.: „koukat jako **výr**“). Tato obraznost je v daných frazeologismech používána zejména z důvodu asociace tohoto dravého *ptáka* se zvířetem s velmi dobrým zrakem a velkýma očima. Dříve se lidé domnívali, že jsou *sovy* díky velkým očím schopny vidět i v naprosté tmě. *Sovy* skutečně v noci vidí mnohem lépe než lidé nebo denní draví *ptáci*, avšak průzkumy ukázaly, že v naprosté tmě nevidí nic. Vědci proto předpokládají, že v naprosté tmě *sovy* loví pouze díky sluchu, který je u nich také dokonalý.

Ve spojitosti s velkýma očima bych ráda zmínila i další zoonymní komponenty, které se v daných frazémeh vyskytovaly. V češtině a němčině se tak používá např. *kapr*: *poulit / kulit oči (na někoho / něco) jako kapr*, *die Augen verdrehen wie ein Karpfen* (dosl.: „poulit očima jako **kapr**“), dále *kocour* v českém vulgárním *vyvalovat oči jako když kocour sere do řezanky*, v němčině jsou pak velké oči připisovány i teleti: *Augen machen wie ein (ab)gestochenes Kalb* (dosl.: „vyvalovat oči jako zapíchnuté **tele**“).

Při analýze daných frazeologismů si lze povšimnout, že některé zoonymní komponenty jsou obsaženy pouze ve frazémeh daného jazyka a v jiných se v tomto

významu neobjevují. V češtině se tak lze setkat s obrazem *vrány*: *koukat jako mladá vrána*, *myši*: *být / koukat jako (čerstvě) vyoraná myš*, dále *včely*: *kouká, jako by tu uletěly včely*, *slepice*: *kouká jak slepice do kornoutu* či *jelena*: *být z něčeho jelen* nebo v ruštině pak například s obrazem *lišky*: *смотреть (на что-л.) как лиса на виноград*.

2.1.2.2 Zoonymní frazeologismy s významem „hloupý“

Jde opět o velmi početnou skupinu zoonymních rčení, a to jak v německém, tak i v ruském a českém jazyce. Jde mnohdy o velmi výraznou lidskou vlastnost, kterou je obdařen ne jeden člověk. Už i Albert Einstein kdysi řekl: „*Jen dvě věci jsou nekonečné – vesmír a lidská hloupost. Tím prvním si ovšem nejsem tak jist.*“ Není se proto čemu divit, že si lidé za celou dobu našli nepřeborné množství průpovědek ke komentování dané lidské vlastnosti. Ať už se tato slovní spojení v jazyce zažila, nebo byla vyřčena jen jednou, velmi často se lidská hloupost k něčemu přirovnává. Konkrétně jde velmi často o nějaké zvíře. V zoonymních frazeologismech s významem „hloupý“ se tak můžeme setkat s následujícími obrazotvornými komponenty:

- a) v ruštině: *осел / ослица, баран, ворона, теленок, курица, цыпленок, мерин, жираф, скотина*, a to nejčastěji ve tvaru: *глуп / пустой как*, nebo je lidský rozum / mozek přirovnávám k tomu zvířecímu,
- b) v němčině: *Esel („osel“), Bock („kozel“), Spatz („vrabec“), Kalb („tele“), Schaf („ovce“), Hund („pes“), Affe („opice“), Kamel („velbloud“), Huhn („slepice“), Gans („husa“)*, a to nejčastěji ve tvaru: *ein blöder („hloupý“)*, např.: *ein blöder Hund*, nebo i zde je lidský rozum / mozek přirovnáván k tomu zvířecímu, např.: *ein Spatzengehirn haben* (dosl.: „mít vrabčí mozek“),
- c) v češtině: *osel, tele, vůl, ovce, vrána, zajíc, husa, koza, pták, slepice, šváb, myš, vrabec, kráva, kočka, pes, prase*. Česká frazeologie je v tomto na zoonymní komponenty nejbohatší ze všech zkoumaných. Nejčastěji se můžeme setkat s tvarem: *být hloupý / pitomý jako* nebo *chytrý jako* avšak v ironickém smyslu, např.: *je chytrý, že by moh vrabce kartáčovat*. Stejně jako ve dvou předešlých jazycích i zde je lidský rozum / rozumek / mozek / mozeček / hlava přirovnávána k té zvířecí, např.: *být skopová / telecí hlava*, nebo *ptačí / slepičí rozum / rozumek / mozek / mozeček*.

Velmi obsáhlým strukturním modelem je mezi těmito frazémy forma: *rozumět (čemu) jako + pojmenování zvířete (výjimečně člověka) + v + podstatné jméno označující pojmenování potravy* (například české: *rozumět něčemu jak koza petrželi*). Tento model je možné najít i v dalších evropských jazycích, například: sloven. *ako koza petrželi*, bulh. *като свиня от кладенчева вода*, ukr. *як свиня в апельсинах (в біблії, в книзі)*, bělorus. *разумець, разбірацца як (што) свіня ў апельсінах*, pol. *znac sie na czym jak kura na pieprzu*, aj.

Známý ukrajinský jazykovědec A. O. Ivčenko⁴⁹ se frazeologismy dané řady zabýval podrobně a rozeznává celkem pět skupin daného strukturního modelu:

- I. *rozumět (čemu) + jak + domácí zvíře + lidské potravě* (například rus. *разбираться как свинья в апельсинах*)
- II. *rozumět (čemu) + jak + domácí zvíře + hudbě* (například čes. *vyzná se v tom jako prase v notách*)
- III. *rozumět (čemu) + jak + zvíře + svatým knihám* (například rus. *как баран в библии*)
- IV. *rozumět (čemu) + jak + zvíře + astronomii* (například ukr. *сви розумійши як вовк на дзвіздах*)
- V. *rozumět (čemu) + jak + domácí zvíře + klasickým jazykům* (například ukr. *знати як свиня по-латинськы*) (Stěpanova 2004: 106-107).

Je zřejmé, že je tento model mezi evropskými jazyky hojně rozšířen. V každém jazyce je však jeho lexikální stránka jiná, osobitá.

Pokud srovnáme zoonymní komponenty všech tří jazyků ve frazeologismech s daným významem, můžeme naléznout komponenty, které se ve všech jazycích opakují. Všeobecně se můžeme v této řadě zoonymních rčení nejčastěji setkat s obrazem určitého domácího zvířete. Konkrétně ve všech třech jazycích najdeme například obraz: *osla* (v ruštině i *oslice*), *telete* a *slepice*. Názvy domácích zvířat se ve frazeologii často používají pro pojmenování negativních vlastností člověka a to zřejmě proto, že člověk mohl bez

⁴⁹ **Anatolij Oleksandrovič Ivčenko** (*1953) – významný ukrajinský lingvista, lexikograf, editor, kandidát filologie, člen předsednictva Mezinárodní asociace ukrajinských studií (1993-1999), člen komise v Mezinárodním výboru slovanských studií (od 1993).

problémů pozorovat chování daných zvířat, a jelikož byla ochočená a podřizovala se vůli člověka, začali na ně lidé pohlížet jako na hloupá.

Nejčastěji se hloupost připodobňuje právě k *oslovi*. Přestože je toto zvíře symbolem hlouposti, nevědomosti, ale i tvrdohlavosti, je v mnoha kulturách *osel* považován za posvátné zvíře, což v našich krajích není příliš obvyklé. Zajímavým je, že v některých tradicích jsou např. *oslí* uši považovány za symbol moudrosti. Jde zejména o oblast severní Afriky a oblast tzv. Úrodného půlměsíce (Irák, Sýrie, Libanon, Jordánsko a Izrael, někdy i Egypt a Turecko). Zde je *osel* uctíván jako božstvo. Na Blízkém východě kdysi existovalo božstvo, které bylo zároveň mužského i ženského pohlaví, mělo lidské tělo a *oslí* hlavu. Dnes už zde *osel* jako božstvo uctíván není, avšak jeho obraz hraje dodnes významnou roli v lidových vyprávěních a příslovích. Zajímavostí je, že *osel* je národním symbolem Chorvatska a neoficiálním symbolem Demokratické strany v USA. V roce 1928 byl tehdejší kandidát na prezidenta, Andrew Jackson, připodobněn svým sokem k *oslovi*. Jakmile se Jackson stal prezidentem, stal se *osel* symbolem jeho kampaně.

V české, německé a ruské tradici je s *oslem* spojována právě ona negativní vlastnost – hloupost, např.: v ruštině *глуп как осел*, (*у кого-л.*) *ослиный разум*, (*кто-л.*) *ученый осел*, (*кто-л.*) *валаамова ослица*, *старый осел* či *ослиная голова*. V němčině pak *dumm (sein) wie ein Esel* (dosl.: „(být) hloupý jako **osel**“), *unsers Herrgott's Esel* (dosl. „**osel** našeho Pánaboha“), *alter Esel* (dosl.: „starý **osel**“). S velkým množstvím zoonymních rčení obsahujících komponent *osla* se setkáváme i v českém jazyce, např.: *hloupý jako osel*, *osel oslovská / oslovský*, *starý osel* či *korunovaný osel*.

Stejně důležitou roli hraje v ruské, německé ale i české kultuře *slepice*. Vystupuje ve folklóru, v národních pohádkách, ale i v literárních dílech, v příslovích a rčeních nebo i v národních písních.

V ruských a českých zoonymních rčeních s významem hlouposti se obraz *slepice* objevuje zejména ve spojeních s *rozumem / rozoumkem / mozkiem / mozečkem*, např. v češtině: *slepičí rozum / rozoumek / mozek / mozeček* nebo v ruštině *куриные мозги (у кого)*. V němčině se obraz *slepice* objevuje nepřímou, a to ve frazeologismu: *nur Hühnerscheiße im Kopf haben* (dosl.: „mít v hlavě jen **slepičince**“).

V ruštině se u výrazů s daným významem můžeme setkat i s obrazem *valacha*: *глуп как сивый мерин*. Pokud nahlédneme do slovníku *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь* (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005), zjistíme, že lze použití obrazu *valacha* v tomto frazeologismu vyjádřit třemi způsoby:

1. *šedý valach* – je vykastrovaný *hřebec*, který ve stáří zešedivěl kvůli těžkému životu a který již ztratil fyzické síly i rozumové schopnosti,
2. jindy je tento frazeologismus spojován s bezděčným přešlapováním na místě starých *koní*, které už není možné využít na nic jiného než jen např. jako pouťovou atrakci,
3. s daným rčením se lze setkat i v Gogolově hře „Revizor“, kde hlavní hrdina Chlestakov píše Trjapičkinovi: „Во-первых, Городничий – глуп как сивый мерин...“.

Zajímavým frazémem z této významové oblasti je i ruský *доходить как до жирафа*. Jelikož je *žirafa* charakteristická svým dlouhým krkem, budí tento její znak ve frazeologismu asociaci pomalého přesunu signálů do mozku, a tím i pomalých reakcí a hlouposti.

V němčině se při vyjádření hlouposti často využívá i obrazu *opice*, např.: *ein blöder / dämmlicher / dummer Affe* (dosl.: „pitomá / tupá / hloupá **opice**“), zatímco v češtině jí bývá naopak přisuzována vychytralost. Zajímavostí je, že je v němčině *opice* často používána jako nadávka. Kromě toho můžeme k *opici* přirovnávat někoho *chlupatého, drzého, bláznivého, samolibého* ale i *učenlivého*. V češtině pak např. někoho *drzého, chlupatého, vychytralého, hbitého, učenlivého, zlomyslného, užvaněného* nebo *zvědavého* (Hartung, Mrhačová, Jandová 2000: 133-137). V ruštině k *opici* přirovnáváme někoho *drzého* nebo *ošklivého*.

Dalším zajímavým obrazotvorným komponentem je v němčině obraz *velblouda* k vyjádření hlouposti, a to ve spojení: *das größte Kamel auf Gottes Erdboden sein* (dosl.: „být tím největším **velbloudem** na božím světě“). Ten, kdo od někoho tento frazeologismus uslyší, si musí tuto metaforu podle tónu hlasu, výrazu v obličeji vypravěče a podle ostatního kontextu uvědomit, že v tomto rčení ve skutečnosti nejde o udané čtyřnohé zvíře, ale o někoho dvounohého, kterého má *velbloud* symbolizovat, tudíž o toho, komu je tento frazeologismus určen. Je tudíž třeba „přeskočit“ ze čtyřnohého k dvounohému. A ten, kdo není tohoto „skoku“ schopen, nemůže pochopit, o co jde (Blanco 2009: 112).

Dalším zoonymním komponentem využívaným k vyjádření hlouposti je v ruštině a češtině obraz *vrány*. V ruštině např.: *(кто-л.) пустой как ворона*, v češtině pak přirovnání *hloupý jako mladá vrána*. V němčině se *vráně* hloupost nepřisuzuje. Ta je zde

symbolem ošklivosti – např. frazeologismus *eine (alte) Krühe (sein)* (dosl.: „(být stará) vrána“).

Nelze opomenout ani německé rčení *ein blöder Hund* (dosl. „hloupý pes“), kde je hloupost připisována *psovi*. V češtině se pak s obrazem *psa* můžeme setkat ve frazeologismech typu *blbej jak tři dny starej pes* či *rozumí tomu jako pes slabikáři*. Zajímavé je, že přes množství vlastností charakterizovaných obrazem *psa* v jednotlivých jazycích (poslušnost, věrnost, zlost, bezcitnost, bezohlednost, nerozhodnost, svárlivost, zlomyslnost, agresivita či užvaněnost v češtině, zlost, oddanost, hrubost a šikovnost v ruštině, či nečestnost a svárlivost v němčině), je hloupost *psovi* přisuzována jen v němčině a češtině, a nikoliv v ruštině.

2.1.2.3 Zoonymní frazeologismy s významem „mrštný“, „hbitý“, „čilý“

Jde opět o velmi početnou skupinu frazeologismů. V mé práci jsem jich napočítala celkem 67. Obraznost těchto frazémů je opravdu velmi bohatá. Mrštnost a hbitost lze v ruském, německém i českém jazyce přirovnat k celé řadě zvířat:

- a) v ruštině: *белка, птица, обезьяна, вьюн, ящерица / ящерка, козел / козлик / коза, кошка, мышь, медвежонок*. Nejčastěji se lze s takovými frazeologismy setkat ve tvaru „přídavné jméno + как + podstatné jméno“, např.: *проворный как белка, ловкий как обезьяна, юркий как вьюн, шустрый как мышь*, atd.
- b) v němčině: *Eichhörnchen* („veverka“), *Fisch* („ryba“), *Gemse* („kamzík“), *Forelle* („pstruh“), *Katze* („kočka“), *Aal* („úhoř“), *Wiesel* („lasička“). I v němčině jsou dané frazémy nejčastěji ve tvaru „přídavné jméno + jako + podstatné jméno“, např.: *flink wie ein Eichhörnchen* (dosl.: „mrštný jako veverka“), *lebendig wie ein Fisch (im Wasser)* (dosl.: „živý jako ryba (ve vodě)“), *geschmeidig wie eine Katze* (dosl.: „mrštný jako kočka“).
- c) v češtině: *srnec, veverka, vydra, ještěrka, had / hádě, lasička / lasice, štika, kočka, opice, úhoř, rybička, koroptvička, kapr, křepelka, kolčava, mník, štír, kamzík, laň / laňka, koza*. Jak je vidět, obraznost českých frazeologismů s daným významem je opravdu široká a zahrnuje celou řadu druhů ze zvířecí říše. Lze se zde často setkat s tvarem: *být jako*, např.: *být jako křepelka / rybička*, dále s tvarem *lézt jako*, např.: *lézt jako kamzík*, dále je rozšířený i

tvar *skákat jako*, např.: *skákat / laň / laňka / koza*, nebo dokonce tvar *házet sebou jako*, např.: *házet sebou jako kapr*, či tvar *šplhat jako*, např.: *šplhat jako veverka*. Stejně jako v předchozích jazycích i zde je také hojně rozšířen tvar „přídavné jméno + jako + podstatné jméno“, např.: *mrštný jako lasička / lasice, čilý jako rybička / koroptvička, čiperný jako veverka*, atd.

Ve všech třech jazycích se v zoonymních rčení s daným významem objevuje obraz *veverky*, např.: *ловкий как белка* v ruštině, *flink wie ein Eichhörnchen* (dosl.: „mrštvý jako **veverka**“) v němčině a *hbitý / mrštný jako veverka* v češtině.

Veverka je častým zoonymním komponentem daných frazeologismů, neboť svými rychlými pohyby v přírodě se stala symbolem mrštnosti, hbitosti a rychlosti. Její obratnost a šikovnost často dává vzniknout i myšlence o její vychytralosti (např. běloruské *хітры як белка*). Zajímavá je i etymologie německého názvu pro *veverku*: *Eichhörnchen*. Jeho základem je totiž indogermánský kořen *aig*, který lze přeložit jako „pohybovat se prudce / divoce“.

Zajímavé je i využití obraznosti živočichů obývajících vodní říši k popisu mrštnosti a hbitosti: v ruštině je to obraz *piskoře*⁵⁰, v němčině pak *pstruha, úhoře* nebo použití hyperonyma *ryba*, v češtině se pak můžeme setkat s obrazem *štiky, kapra, úhoře, mníka*⁵¹ či se zdobnělinou hyperonyma *rybička*.

V ruštině i češtině se lze setkat s obrazem *opice*, např. přirovnání: (*кто-л.*) *ловкий как обезьяна* nebo české *mrštný jako opice*. Obraz *opice* má v kulturách řady národů dlouhou tradici. V některých oblastech východního a jihovýchodního Tibetu ji lidé považují za svého předka. Ve Francii je *opice* asociací lásky, v Německu se užívá tvaru *Affenliebe* (dosl. „opičí láska“) s významem „lehkovážná láska“. Díky jejím mrštným pohybům v přírodě bývá ve frazeologii mimo jiné i symbolem šikovnosti a obratnosti.

Zajímavý je i obraz *kozy* při vyjádření mrštnosti a hbitosti v ruštině a češtině. V ruštině se tak můžeme setkat s přirovnáním *скакать как (горный) козел / козлик*, v češtině pak se slovním spojením *skákat jako koza*. *Koza* doprovází život člověka už odpradávná. Domestikace *kozy* se datuje na 8. – 9. tis. př. n. l. Lidé *kozu* chovali především pro vlnitou srst, dále maso i mléko. Jsou to čilá zvířata. Je sice pravda, že na

⁵⁰ **Piskoř** – sladkovodní ryba z čeledi sekavcovitých, v České republice chráněná.

⁵¹ **Mník** – sladkovodní ryba s výskytem na severu Severní Ameriky, v Evropě a na severu Asie.

rovném povrchu se pohybují pomaleji než např. *ovce*, ale zato se dostanou k trávě rostoucí i v prudkém srázu. Odtud se tudíž *koza* dostala i do frazeologismů s významem obratnosti a mrštnosti.

Ze stejného důvodu se do zoonymních rčení s významem mrštnosti dostal i obraz *kamzíka*. V němčině i češtině můžeme najít frazémy obsahující právě tento zoonymní komponent, např. v němčině: *wie eine Gemse klettern* (dosl. „lézt jako **kamzík**“) nebo v češtině: *skákat / lézt jako kamzík*. Jelikož má dlouhé nohy, může se pohybovat i v prudkém terénu, což mu přisuzuje hbitost a mrštnost v charakteristice.

Stejně jako obraz *kamzíka* a *kozy* se do daných zoonymních rčení dostal i obraz *srnce*, *laně* / *laňky*, se kterými se můžeme setkat v češtině například v přirovnáních: *hbitý jako srnec* či *skákat jako laň / laňka*. Hbitost a mrštnost je těmto sudokopytníkům ve frazeologismech připisována především díky jejich pohybům. V klidu se pohybují buď krokem, nebo poklusem, v nebezpečí však dokáží skákat 4 – 7 metrovými skoky a 1,5 – 2 metry do výšky a pohybovat se rychlostí až 60 km/hod., což je víc, než jak se může pohybovat například *vlk* nebo *rys*, avšak takovou rychlostí nedokáží utíkat dlouho⁵².

V ruštině a v češtině se můžeme ve frazémách s významem hbitosti a mrštnosti setkat často i s obrazem *ještěrky*. V ruštině například v přirovnání: *(кто-л.) юркий / проворный как ящерица / ящерка*, v češtině pak ve frazeologismu *hbitý jako ještěrka*. Podle pověsti *ještěrku* zabíjí Apollón, bůh slunce, proto se musí schovávat do stínu. V mýtech severoamerických Indiánů dokáže *ještěrka* chytat oheň *jaguára*, což je bezesporu i znakem její rychlosti a hbitosti. Zajímavostí je, že v Anglii je *ještěrka* znakem hasičů⁵³.

V neposlední řadě je v této malinké podkapitole třeba zmínit i obraz *kočky*. Ten se v daných zoonymních frazeologismech objevuje jak v češtině, tak i v ruštině a němčině. Ve všech třech jazycích je poukazováno na *kočičí* ohebnost, rychlost a mrštnost. V ruštině tak můžeme najít frazémy jako například: *лезть / вскарабкаться / взбираться (на что-л.) как кошка* nebo *с кошачьей ловкостью* nebo *проворно / ловко как кошка*. V němčině pak můžeme objevit zoonymní rčení *geschmeidig / flink wie eine Katze* (dosl.: „mrštný / hbitý jako **kočka**“). Obraz *kočky* ve spojitosti s mrštností se vyskytuje i v češtině, a to například ve frazeologismech: *mrštný jako kočka*, aj. *Kočka* hraje v mnoha kulturách světa velmi významnou roli. Ve starobylém Egyptě *kočku*

⁵² http://www.sevin.ru/invasive/invasion/mammals/m_57.html

⁵³ <http://sigils.ru/symbols/yasher.html>

uctívali a považovali ji za ztělesnění bohyně radosti a veselí Bastet. Za usmrcení *kočky* platil trest smrti. V Japonsku byly považovány za nejvyšší odměnu, jakou mohl panovník komu udělit. *Kočky* člověka doprovázejí odpradáвна. Existuje rčení, podle kterého má *kočka* devět životů. V jiných tradicích je černá *kočka* symbolem neštěstí. Díky svým bystrým smyslům je považována za dokonalého predátora – dokáže se potichu plížit i vyvinout velkou rychlost. *Kočka* je tudíž schopná tichých a přitom rychlých pohybů. Pružná páteř jí umožňuje ohnout hřbet o 180°. Všechny tyto její vlastnosti se poté projevují i v zoonymních rčeních.

2.1.2.4 Zoonymní frazeologismy s významem „vzteklý“, „zlý“

Velmi obsáhlou kapitolou jsou i zoonymní frazeologismy s významem „vzteklý“, „zlý“, a to jak v ruštině, tak i v češtině a němčině. Celkem se mi podařilo vyhledat 66 takovýchto frazeologismů. V daných slovních spojeních se můžeme nejčastěji setkat s obrazem:

- a) v ruštině: *льва, гада, змеи, петуха, пса / собаки, бирюка, монса, медведя, рака, индюка*. Zoonymní rčení zde mají tvar převážně přirovnání, jako např.: *перегрызться как собаки из-за кости, кидаться / бросаться / броситься как собака (на кого), (кто-л.) свирепый как лев*, atd.
- b) v němčině pak s obrazem: *Hund* („*psa*“), *Wildkatze* („*divoké kočky*“), *Katze* („*kočky*“), *Löwe* („*lva*“), *Kröte* („*ropucha*“), *Mops* („*mopsa*“), *Hamster* („*křečka*“), *Hahn* („*kohouta*“), *Dachs* („*jezevce*“), *Tarantel* („*tarantule*“), *Affe* („*opice*“), *Krebs* („*raka*“), *Truthahn* („*krocana*“). Kromě přirovnání podobně jako v ruštině se v německém jazyce můžeme setkat i s formami složenin, jako např.: *zu j-m hundsgemein sein*.
- c) v češtině: *psa, býka, feny, kohouta, krocana, sršáňa / sršně, štíra, křečka*. V češtině je možné najít nejvíce zoonymních rčení s daným významem obsahujících zoonymní komponent *pes*, příp. *fena*, např.: *vzteklý jako pes, být pes na někoho, štěkat / být (na někoho) jako fena, vyvádět / vylétnout jak vzteklej pes, utrhnout se (na někoho) jako na psa, být (na někoho) jako pes*, atd.

Jak jsem již naznačila v předešlých odstavcích, daným zoonymním frazeologismům vévodí slovní obraty s obrazem *psa*. Ten je zde symbolem agresivity,

zlosti, zlomyslnosti a svárlivosti, a to jak v češtině, tak i v ruštině a němčině. Daný charakter *psa* se tudíž shodně odráží ve všech třech zkoumaných jazycích. Všude okolo sebe slyšíme, že nejlepším přítelem člověka je *pes*. Ve frazeologismech je mu často přisuzována celá řada kladných vlastností, např.: oddanost, věrnost, ostražitost a bdělost, statečnosti a odvahy. V dávných dobách lidé *psovi* připisovali léčitelské schopnosti. Podle starověkých Řeků a Egyptanů byl *pes* věrný přítel člověka, který ho doprovázel i v posmrtném životě. Proč tedy právě *pes* získal „nálepku“ zlosti? Zajímavý článek, zabývající se danou tematikou, napsala Marija Chalova na svých stránkách o Zoopsychologii. Podle ní je důvod obrazu zlého *psa* především kvůli jeho tzv. „spontánní agresi“⁵⁴. Tato vlastnost je o dost nápadnější u *psa* než u jiných zvířat, např. u *medvěda* nebo *lva*, neboť *pes*, jako nejčastěji chovaný domácí mazlíček, tráví s lidmi spoustu času. Jestliže někdy někdo v přírodě viděl agresivní výpady některých divokých zvířat, je většinou známa i příčina. V případě *psů* však od jejich překvapených chovatelů většinou slyšíme: „Nevím, co se stalo, nic jsem mu nedělal a najednou se prostě rozzuřil...“. *Pes*, který s člověkem žije, se musí podřídit i lidským zákonům, což je však nemožné už jen proto, že je to *pes*. Nelze říci, že agrese u *psů* vzniká z ničeho nic, naopak každá zlost má vždy nějaký důvod. Pokud se nad těmito důvody člověk dále zamyslí, zjistí, že ve výsledku není *pes* ničemu vinen, nýbrž jeho majitel. V daných frazémeh se zlobou a agresivitou se tudíž obraz *psa* objevuje vlastně neprávem. Přesto jde o velmi početnou skupinu frazeologismů, a to, jak už bylo řečeno, jak v ruštině, tak i v němčině či češtině. V daných jazycích tak můžeme naleznout celou řadu slovních spojení s obrazem *psa*, jež vyjadřují negativní vlastnost – zlost a agresi: v ruštině tak jde např. o frazeologismy typu: *он как цепной пёс*, *злой как собака*, *быть как собака*, *лаяться как собаки*, *перегрызться как собаки из-за кости*, *они без конца собачатся*, *кидаться / бросаться / броситься как собака (на кого)*. Velké množství daných zoonymních rčení s obrazem *psa* lze nalézt i v německém jazyce, jde např. o výrazy: *wie ein toller Hund sein* (dosl.: „být jako vzteklý pes“), *zu j-m hundsgemein sein* (dosl.: „být na někoho jako pes“), *ein scharfer Hund* (dosl.: „být ostrý pes“), *bellen / j-n anbellen wie ein Hund* (dosl.: „štěkat na někoho jako pes“). V češtině pak můžeme najít frazeologismy typu: *vzteklý jako pes*, *štěkat / být (na někoho) jako fena*, *být pes na někoho*, *vyvádět / vyletět jak vzteklej pes* či *utrhnout se (na někoho) jako na psa*, atd.

⁵⁴ <http://xn--c1ahdbnqabbgw3cxi.xn--p1ai/articles/povedenie-sobak/zloj-kak-sobaka>

2.1.2.5 Zoonymní frazeologismy s významem „mazaný“

Další velkou skupinou zoonymních rčení jsou frazeologismy s významem „mazaný“, „nepěkných vlastností“. V ruštině, němčině a češtině jsem napočítala celkem 61 takových frazeologismů. Celkově se ve všech třech jazycích shodně můžeme setkat s obrazem *lišky / lišáka*, jako tvora vychytralého a mazaného. Kromě toho se však v jednotlivých jazycích můžeme setkat i s dalšími zvířaty, kterým je přisuzována vychytralost a mazanost:

- a) v ruštině: *husa, úhoř, kuň, prase*.
- b) v němčině: *Sau* („svině“), *Hecht* („štika“), *Vogel* („pták“), *Katze* („kočka“), *Schlange* („had“), *Hund* („pes“). Co se formy týče, můžeme se s danými frazémy setkat zejména ve tvaru: přídavné jméno + zoonymní komponent ve funkci zvolání, např.: *ein klarer Hecht!* (dosl. „jasná štika!“), *ein loser / feiner Vogel!* (dosl. „volný / pěkný pták!“) či *ein schlauer Hecht!* (dosl. „mazaná štika!“).
- c) v češtině: *pták / ptáček, krysa, svině, opice, úhoř*.

Jak jsem již zmínila výše, nejčastějším (celkem ve 43% všech frazeologismů s daným významem) zoonymním komponentem užívaným v ruštině, češtině, němčině, ale i mnohých dalších evropských jazycích, je komponent *liška / lišák*. Kromě označení zvířete mají tyto výrazy přenesený význam „vychytralý člověk“.

Ve folklóru a literárních dílech je *liška / lišák* znakem lstivosti, vychytralosti, lstivosti, úskočnosti, podvodu či zlomyslnosti (Mrhačová, Hartung, Jandová 2000: 18-19). Zajímavostí je, že naopak v některých indiánských kulturách Severní Ameriky se liščí vychytralost přetáčí do její moudrosti. V Japonsku je pak *liška* symbolem Ducha deště a dlouholetosti. Číňané se k *lišce* chovají s opatrností, neboť věří, že to mohou být duchové zemřelých⁵⁵.

V ruštině tak můžeme najít frazeologismy typu: *прикидываться / прикинуться лисой*, (*кто-л.*) *настоящая лиса*, *старая / хитрая лиса / лисица*, *хитрый как лиса*, *старый лис* či *Лиса Патрикеевна*. Poslední z vyjmenovaných frazeologismů si dovoluji na následujících řádcích dále komentovat. Jak zde již bylo zmíněno, je *liška* v mnoha kulturách, tudíž i v té ruské, symbolem vychytralosti, prohnání a tyto její vlastnosti se odrazily i v jazyce. Komponent *Патрикеевна* pak frazeologismus dále

⁵⁵ <http://sigils.ru/signs/lisa.html>

konkretizuje. Tento komponent je odvozen od jména litevského knížete *Patrikeja*, který byl mezi lidmi vychytralostí pověstný. Výraz se objevuje už ve 14. - 15. stol. (Бирия, Мокиенко, Степанова 1998: 340).

Obraz vychytralé *lišky* se objevuje i v němčině, a to např. ve frazeologismech: *der Fuchs weiß mehr als ein Loch* (dosl. „liška zná víc než jen brloh“), *ein alter / schlauer Fuchs / Schlaufuchs* (dosl. „stará / mazaná liška“), *Füchse prellen* (dosl. „oklamat lišky“).

Podobně je tomu i v češtině. I zde jsou časté zoonymní rčení s obrazem listivé *lišky*, např.: *být listivý jako liška*, *být liškou podšitý*, *stará liška*, *být vychytralý / mazaný / listivý / úskočný / podšitý jako liška*, *chytrý jako lišák* či *liška pálená / podšitá*. Zde si lze všimnout i různých možností zesílení expresivity, a to pomocí rozvinutí obrazu (srov. *liška* vs. *liška podšitá*). Na jedné straně se frazeologismus drží přeneseného významu slova *liška*, na druhé straně však vyvolává i reálnou představu podšívky z liščí kožešiny (srov. *podšitá / podšitý*). Od toho odvozené je pak slovo *podšívka* (o někom vychytralém). Z odborného terminologického hlediska je výraz *liška pálená* termín pro hnědočerveně až téměř černě zbarvenou lišku uhlíčku, což může vyvolat mylný dojem konkrétnosti (Stěpanova 2004: 192-193).

Dalším zoonymním komponentem, zastoupeným frazeologismy v ruštině, němčině i češtině (celkem v 10% všech frazeologizmů), patří obraz *hada*, resp. *zmije* či *úhoře*. Ten je klasickým symbolem falešnosti, zlomyslnosti, chytrosti a důvtipu (Mrhačová, Hartung, Jandová 2000: 22-23). V ruštině tak můžeme objevit přirovnání: *он скользкий как угорь*, v němčině pak *hinterlistig wie eine Schlange sein* (dosl. „být záłudný jako had“) a v češtině slovní obraty typu *být pěkná zmije* či *kroutit se / být (hladký / kluzký) jako úhoř*.

Například v antickém Řecku byl *had* posvátný. Díky jeho neustálému svlékání kůže a tudíž obnovování a omlazování byl s *hadem* spojen i symbol nesmrtelnosti. Jelikož mu byly přisuzovány léčebné schopnosti, stal se znakem lékařů.

Na Blízkém východě byl *had* symbolem moudrosti a osvěcenosti.

Jak je vidět z výše popsaného, je možné *hadovi* přisuzovat řadu vlastností a téměř v každé kultuře světa je mu vlastní určitá symbolika. Symbol falešnosti a mazanosti má v tomto případě s největší pravděpodobností svůj původ v Bibli, kde byl *had* symbolem ďábla, pokušení a svádění.

Zajímavý je i obraz *husy*, se kterou se v tomto významu můžeme setkat v ruských frazeologismech (celkem v 11% ze všech zoonymních frazeologizmů). Příkladem

takových frazémů je např.: (кто-л.) *гусь лапчатый, каков / ничего себе / тот еще гусь (оказался)!*, *хорош гусь* či například *гусь порядочный / хороший (кто)*. Husa je v kulturách velmi váženým ptákem. Byla považována za prostředníka mezi lidmi a vyššími instancemi, byly proto často přinášeny jako oběť. Stejně jako i jiní ptáci je husa symbolem ženské plodnosti a mateřství. Všechny její mytologické významy se odrážejí ve frazeologismech, rozeznat v nich však jejich původní význam je velmi obtížné, neboť vazby mezi nimi jsou již přetřhané a mnohdy nejasné. Lze se domnívat, že výše vyjmenovaná zoonymní rčení byla odvozena od symbolu tajemství, záhady, neočekávanosti⁵⁶.

V češtině se s obrazem husy v tomto významu neseťkáme, objevuje se zde však jiný zoonymní komponent, který se v žádném jiném jazyce v daném významu nevyskytuje, a tím je obraz *opice* jako symbolu vchytralosti. Můžeme se tak setkat s přirovnáními typu: *je chytrej jak stádo vopic* či *(být) chytrý jako opice*.

Zajímavým komponentem pro daný význam je v německých frazeologismech i obraz *štika*. Jde například o zvolání *ein klarer Hecht!* (dosl. „jasná štika!“) či obrat *ein schlauer Hecht* (dosl. „mazaná štika“).

2.1.2.6 Zoonymní frazeologismy s významem „falešný“, „pokrytec“

Na předchozí kapitulu jemně navazuje i kapitola týkající se zoonymních rčení s významem „falešný“, „pokrytec“. Celkem jsem ve slovnících našla 59 různých zoonymních frazeologismů s tímto významem. Podobně jako v předchozí kapitole i zde jsem se nejčastěji setkávala s obrazem *hada / úhoře* či *lišky*, a to jak v češtině, tak i v němčině a ruštině. Kromě zmíněného nejčastějšího zoonymního komponentu se v jednotlivých jazycích dále objevuje celá řada dalších zoonymních komponentů užívaných ve frazeologismech s daným významem, například:

- a) v ruštině: *волк, агнец, овечка, червяк, свинья*.
- b) v němčině: *Wolf* („vlk“), *Schaf* („ovce“), *Katze* („kočka“), *Schnecke* („šnek“), *Wurm* („červ“).
- c) v češtině: *vlk, beránek, kočka, červ, žížala, svině*.

⁵⁶ <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/4975-2012-11-25-08-43-06>

Hned v úvodu kapitoly bych ráda poukázala na zajímavost, která se vyskytuje jak v ruštině, tak i v češtině a němčině. Ve všech třech jazycích totiž nalezneme zoonymní komponenty *vlk* a *ovečka* ve spojení *волк в овечьей шкуре* v ruštině, *ein Wolf in Schaf(s)pelz* či podobné *sich den Schafspelz umhängen* (dosl. „vzít si ovčí kožich“) v němčině a v češtině pak ve spojení *být vlk v rouše beránčím*. Proč právě takové spojení dvou zvířat bývá používáno o někom falešném?

V mnoha kulturách je obraz *vlka* spojen s obrazem nepřítele. Spojeno je to zejména s chovem domácích zvířat (ovce, skot), na kterém smečky hladových *vlků* po jejich útocích hospodářům často způsobovaly velké škody.

Negativní symbolika je s *vlkem* spojena i kvůli tomu, že na jihu a západě Eurasie je *vlk* propojen i s obrazem *vlkodlaka*. Ve středověké Evropě pak byl symbolem zlosti, chamtivosti a chťiče.

Podobně i v Bibli se můžeme setkat s obrazem *vlka* jako zloděje *ovcí*. Je zde symbolem dravosti a zlosti, je to největší nepřítel pastýřů.

Daný zoonymní frazeologismus podle všeho má svůj původ v evangeliu, ve kterém se varuje před lživými proroky, kteří chodí oblečení v *ovčí* kůži, neboť jsou to „krvelační *vlci*“. (Бирих, Мокиенко, Степанова 1998: 94-95).

S tím je spojen i zoonymní frazeologismus *прикидываться безобидной овечкой* či *прикидываться / прикинуться агнцем / овечкой* ve významu falešnosti. *Ovce* je prakticky po celém světě symbolem mírnosti, bezmoci a hlouposti. *Beránek* pak symbolem čistoty a nevinnosti. Falešný člověk, který se rád přetvařuje, pak ze sebe rád dělá právě onu *безобидную овечку / агнца*, aby tak zakryl své úmysly, svou pravou tvář.

Stejně jako v předchozí kapitole týkající se zoonymních rčení s významem „vychytralosti“, „mazanosti“, je i této kapitole spojené s frazeologismy vyjadřujícími „faleš“ častým zoonymním komponentem *had / úhoř*. V ruštině se tak používají zoonymní rčení typu *продажная гадина, извиваться / виться / петлять змеей, скользкий как угорь* či přirovnání *коварный как змея / змий*. V němčině se v tomto významu můžeme setkat s frazeologismy typu *eine falsche / heimtückische / hinterhältige Schlange* (dosl. „falešný / zákeřný / lstivý **had**“), *falsch (sein) wie eine Schlange* (dosl. „být falešný jako **had**“), *aalglatt sein / glatt wie ein Aal sein* (dosl. „být hladký jako **úhoř**“), *tückisch wie eine Schlange sein* (dosl. „být záhudný jako **had**“), *sich winden wie eine Schlange* (dosl. „kroutit se jako **had**“), *schlüpfrig wie ein Aal / eine Schlange sein* (dosl. „být slizký jako **úhoř / had**“), *sich winden (und drehen) / krümmen*

wie ein Aal (dosl. „svíjet se (a otáčet se) / kroutit se jako **úhoř**“) či zvolání *du falsche / heimtückische / hinterhältige Schlange!* (dosl. „ty falešný / zákeřný / lstivý **hade!**“). V češtině se objevují podobné zoonymní rčení, například: **had** *zrádnej, kroutit se / svíjet se jako had*, (být) *úlisný / lstivý / slizký jako had* či *být (hladký) jako had / úhoř*. Jak je vidět, frazeologismů s významem „falešnosti“ a se zoonymním komponentem *hada / úhoře* lze ve všech třech jazycích najít skutečně velké množství. Zajímavostí je, že v ruštině, němčině i češtině je možné do stejných zoonymních rčení přiřadit nejen obraz *hada / úhoře*, ale lze se setkat i s frazeologismy s daným významem s obrazem *červíka / červa* – v němčině například přirovnání *sich winden / krümmen wie ein getretener Wurm* (dosl.: „svíjet se / otáčet se jako zašlápnutý **červ**“) či v češtině frazém *kroutit se / svíjet se jako červ*. Kromě obrazu *červa* se dále můžeme setkat i s obrazem *žížaly* (v češtině) nebo *šneka* (v němčině), například frazeologismy: *kroutit se / svíjet se jako (přišlápnutá) žížala* v češtině či německé přirovnání *schlüpfrig wie eine Schnecke sein* (dosl. „být slizký jako **šnek**“).

S významem falešnosti je v ruštině a češtině spojen i obraz *prasete / svině*, a to například ve frazeologismech *весту себя / поступать как свинья* v ruštině či *zachovat se / chovat se / jednat jako svině* v češtině. *Prase* je již odedávna negativním symbolem nečistoty, nevědomosti a lačnosti. V antice však bylo *prase* symbolem úrody. Američtí Indiáni *prase* považují za symbol deště. V judaismu a islámu je *prase* považováno za nečisté, proto Židé a muslimové nesmějí jíst vepřové maso. Křesťané v *praseti* vidí nízkou, hrubou bytost, symbol tělesných hříchů, někdy se *prase* ztotožňuje se satanem. V západní kultuře může být i symbolem brutality a chtivosti⁵⁷. Od toho byly nejspíš odvozeny i dané zoonymní rčení s obrazem *prasete / svině*.

Zajímavý je i obraz *kočky / psa* jako symbolu falešnosti. V němčině se používají frazémy typu *falsch (sein) wie eine Katze* (dosl. „(být) falešný jako **kočka**“), *katzenfreundlich sein* (dosl. „být přátelský jako **kočka**“), *ein Schmeichelkätzchen sein* (dosl. „být lísavá **kočička**“) či *ein krummer / falscher Hund* (dosl. „křivácký / falešný **pes**“). V češtině jsou to pak frazeologismy typu *být falešný jako kočka* či *lísat se (k někomu) jako kočka*.

⁵⁷ <http://sigils.ru/signs/svin.html>

2.1.2.7 Zoonymní frazeologismy s významem „neupravený“, „nevhledný“

V mé diplomové práci se nezabývám pouze zoonymními rčeními s významem určité lidské vlastnosti, či (ne)schopnosti, ale zaměřila jsem se i na takové frazeologismy, které svým významem zachycují vzhled člověka. Podařilo se mi tak vytvořit velkou skupinu zoonymních rčení, které používáme v případě komentování něčího nevhledného zevnějšku či neupraveného vzhledu. Daných zoonymních frazeologismů se mi podařilo najít skutečně velké množství, konkrétně celkem 57 takových frazémů. Zařadila jsem proto tuto skupinu mezi slovní obraty s největším počtem ekvivalentů v rámci jednoho významu a v tabulce uvedené v úvodu celé této kapitoly tak frazeologismy s daným významem díky svému množství zaujímají celkové 7. místo z deseti uvedených.

Ve všech třech jazycích je ve frazémeh s daným významem použita celá plejáda názvů zvířat, ke kterým je ošklivost či neupravenost člověka přirovnávána. V jednotlivých jazycích se objevují následující zoonymní komponenty:

- a) v ruštině: *курица, корова, осел, крокодил, ворон, попугай, павлин / пава, кот, конь, кукушка, поросенок, свинья, медведь, ворон*. Co se tvaru frazeologismů týče, můžeme se nejčastěji setkat s přirovnáním při využití příslovce způsobu *jak*, například: *(что-л.) как на корове сиделко / хомут, (что-л. на ком-л.) как седло на крокодиле* či *нарядиться как кукушка*.
- b) v němčině: *Huhn* („slepice“), *Ochse* („vůl“), *Kater* („kocour“), *Schwein* („prase“), *Pudel* („puhl“), *Kuh* („kráva“). I zde je většina zoonymních rčení ve formě přirovnání, například: *aussehen wie ein gerupftes Huhn* (dosl. „vypadat jako oškubaná slepice“), *wie verregnete Hühner* (dosl. „jako zmoklé slepice“), aj.
- c) v češtině: *slepice, čuně / prase / kanec, husa, vrabec, rorýs, rousňák, pes, králík, kocour*. Stejně jako v předchozích jazycích i v češtině jsou daná slovní spojení nejčastěji přirovnání, například: *sluší mu to jako praseti foremetka / čepec / uši / náprsenka, být jako čuně / prase* či *sluší mu to / tomu to sluší jako psovi uši*.

Ve všech třech jazycích se shodně objevuje obraz *slepice* jako někoho neupraveného: v ruštině (*как*) *мокрая курица* (*кто*), v němčině *wie verregnete Hühner* a v češtině pak *vypadat jako zmoklá slepice*. Přímý význam je jasný. Slepice, která zmokla, je ošklivá, nevypadá hezky. Pokud někoho přirovnáme ke *zmoklé slepici*, opovržlivým způsobem komentujeme jeho vzhled. Zajímavostí je, že například v antické

literatuře se setkáváme se spojením *mokrý myš*. (Бирх, Мокиенко, Степанова 1998: 324).

Kromě *zmoklé slepice* lze objevit i další možné formy tohoto frazeologismu, a to v němčině, kde se můžeme setkat s *oškubanou slepicí: aussehen wie ein gerupftes Huhn* (dosl. „vypadat jako oškubaná **slepice**“) či *politým pudlem: wie ein begossener Pudel dastehen / dasitzen / abziehen* (dosl. „stát tam / sedět tu / odtáhnout jak politý **pudl**“). V češtině pak slovní obrat s daným významem existuje i ve tvaru *vypadat jako podškubaná husa*, kde je lidská ošklivost přirovnávána k *huse*.

Dalším zoonymním rčením s uvedeným významem, který lze najít jak v češtině, tak i v němčině a ruštině, je *kom в canoeax*. V němčině pak ve tvaru *der Gestiefelte Kater* či *aussehen wie der gestiefelte Kater* a dále v češtině *vypadat / být (v tom) jak kocour v botách*. Výraz pochází ze stejnojmenné pohádky bratří Grimmů, jeho původ však sahá až do 17. stol., kde již tehdy se objevuje v pohádce Charlese Perraultse a poté i Jeanette Hassenpflug.

Tento frazeologismus říkáme někomu, komu něco nesluší, něco na něm nesedí. Konkrétně jde v přímém významu o obuv, neboť daným slovním obratem poukazujeme na něčí příliš velkou obuv, která mu brání v přirozeném ladném pohybu. Obrazně se tak zveličuje určitý nepoměr (Jachnow, Kiklevič, Mečkovskaja, Norman, Wingender 2005: 112).

Častým objektem ve zvířecí říši, ke kterému se přirovnává lidská ošklivost či neupravenost, je v ruštině i v němčině *kráva*. Jde například o frazeologismy typu: *(что-л.) как на корове сиделко / хомут, (что-л.) идет / пристало (к кому-л.) как (к) корове седло* či *что-л.) сидит (на ком-л.) как на корове седло* nebo v němčině pak: *eine bunte Kuh* (dosl. „barevná **kráva**“). V ruštině se frazém vztahuje k tomu, že *sedlo* je část postroje a používá se pro jízdu na koni. Jen těžko si lze představit, že by měla takový postroj *kráva* a ještě méně uvěřitelné by bylo, kdyby na ní měl někdo jezdit či dokonce klusat. Stejně lze interpretovat i další frazém, a to *(что-л. на ком-л.) как седло на крокодиле*. V tomto nesouladu tkví i veškerá ironie celého výrazu. Podtrhuje nesmyslnost jednání, neforemnost a beztvářost. Nezáleží přitom, jedná-li se o oděv nebo například chování člověka ve společnosti. (Poze 2005: 157). V němčině naopak o někom, kdo je směšně nastrojený, oblečený, říkáme, že vypadá jako *pestrobarevná kráva*.

Kromě *krávy* lze v němčině zaznamenat i časté použití obrazu *vola*, a to v přirovnáních typu: *geschmückt / herausgeputzt sein wie ein Pfingstochse* (dosl. „nastrojený / vyparáděný jak svatodušní **vůl**“). Dříve bylo na svatodušní svátky v mnoha

německých městech zvykem vodit ulicemi voly, kteří byli k této příležitosti bohatě zdobeni. Vodili se zejména okolo domů, kde bydleli častí zákazníci řezníka, kterým se *volové* vlastně předváděli a ti si je mohli případně koupit a na svátky nechat *vola* porazit. *Vola* zdobili různými fáborky, věnci či pestrobarevnými kapesníky, které mu lidé přivazovali na rohy. Ten, kdo nastrojeného *vola* ulicemi vedl, vybíral cestou od kolemjdoucích drobné na přilepšenou. A právě ke vzhledu takto vyparáděného *vola* je ve frazeologismu připodobněn i vzhled nevhodně oblečeného člověka, který například nemá barevně sladěné oblečení, ale i jinak na něm oděv „nesedí“ (Bächtold-Stäubli, Hoffmann-Krayer 1974: 1695).

Pokud někomu něco nesluší nebo „nesedí“, můžeme o něm kromě toho v ruštině říct, že je *пугало воронье*, či v němčině můžeme použít přirovnání *wie eine Vogelscheuche aussehen* (dosl. „vypadat jako strašák“). V ruštině se výraz *пугало* v přímém významu používá k označení strašáka na poli, jenž má zastrašit ptáky, kteří by jinak ničili úrodu. V přeneseném významu jde o člověka, který svým vzhledem skoro až děsí okolí.

Další velkou skupinou zoonymních rčení spojených se vzhledem člověka jsou frazeologismy vystihující upravenost vlasů, účesu. V tomto případě jde o negativní hodnocení něčí rozčuchanosti či neupravenosti vlasů. S takovými frazémy se můžeme setkat v češtině, a to například: *mít hlavu / vlasy jako vrabčí hnízdo / rorejs / rousňák, být jako rorejs / rousňák, mít na hlavě vrabčí hnízdo* či *být rozčepýřený / rozčuchaný jak vrabec*, ale můžeme takové frazeologismy objevit i v ruštině, například: *воронье гнездо на голове (у кого-л.)*.

Někoho špinavého pak přirovnáváme k *praseti / medvědovi* či *havranovi* v ruštině: *(грязный) как поросенок / свинья / медведь / черный ворон*, k *praseti* v němčině a češtině: *dreckig (sein) wie ein Schwein, být (špinavý) jako prase / kanec*. Ve skutečnosti např. *prasata* špínu potřebují, aby se tak zbavila parazitů. (Шапошникова 2013: 42). V podvědomí lidí je však jejich nečistotnost zafixována naopak v negativním smyslu.

2.1.2.8 Zoonymní frazeologismy s významem „zbabělý“, „vystrašený“

Další lidskou vlastností, která je často zmiňována i v zoonymních rčení, je bázlivost, bojácnost. Celkem se mi podařilo najít 53 ruských, německých a českých

zoonymních frazeologismů, které jsou s touto lidskou vlastností spojeny. Ve všech třech jazycích můžeme najít celou řadu zoonymních komponentů zachycujících daný význam:

- a) v ruštině: *заяц, муха, птица, кур, лань, лошадь, кролик, овца*. V daných zoonymních frazémeh často objevíme i slovesa a přídavná jména, která jsou s projevy strachu, bázlivosti přímo spojena, např.: *дрожать / задрожать как; трусливый, пугливый, боязливый*, atd.
- b) v němčině: *Hase* („zajíc“), *Lamm* („jehně“), *Reh* („srnec“). Němčina v tomto případně není příliš bohatá na obrazné komponenty, neboť s daným významem se ve frazeologismech užívají pouze tři různé názvy zvířat. Zajímavostí však je, že místo zoonymního komponentu nazývajícího určité zvíře jako takové, lze spíše zaznamenat slovní obraty, v nichž je zoonymní komponent ještě více konkretizován, je zúžen například pouze na určitou část těla daného zvířete. Jako příklad lze uvést následující frazeologismy: *einen **Hasenfuß** in der Tasche haben* (dosl. „mít v tašce **zaječí** nohu“) či *(jemand / etw.) wackelt / rutscht / geht wie ein **Lämmerschwanz** / **Lämmerschwänzchen*** (dosl. „(někdo / něco) se třese / chvěje / jde jako **jehněčí** ocas / ocásek“), aj.
- c) v češtině: *zajíc, králík, laň, srna, šnek, hlemýžď*. V češtině můžeme najít podobně jako i v ostatních dvou jazycích velké množství zoonymních rčení s daným významem, ve kterých je jako obrazový komponent využit *zajíc*, příp. *králík*, například: *zaječí srdce, vzít do zaječích, zaječí úmysly být vyplašený / vyplašený / ustrašený / bázlivý / vylekaný jako králík / zajíc*.

Obraz *zajíce* či *králíka* se ve frazeologismech s významem bojácnosti, bázlivosti objevuje v ruštině, němčině i češtině nejčastěji ze všech ostatních zoonymních komponentů. V ruštině tak můžeme najít obraty typu *заячья душа (у кого), быть трусливым / пугливым / труслив как заяц, дрожать / задрожать как заяц* či *кто-л. смотрит как кролик на удава*. V němčině pak o někom bázlivém můžeme říct: *ängstlich wie ein Hase sein* (dosl. „být bázlivý jako **zajíc**“), *Hasenpanier ergreifen* (dosl. „vzít do zaječích“), *einen Hasen im Busen haben* (dosl. „mít na prsou **zajíce**“) či *ein Angsthase sein* (dosl. „být vystrašený zajíc“). V češtině jsou pak oblíbené frazeologismy typu *vzít do zaječích, zaječí úmysly, být vyplašený / vyplašený / vylekaný / ustrašený / bázlivý / jako králík / zajíc*. Jak jsem již zmiňovala výše, přirovnává se často daná lidská vlastnost pouze k určité části těla zvířete, například v ruštině *иметь заячье сердце* či *дрожать как заячий хвост*. Taktéž v němčině objevíme složeniny, které ve

výsledku znamenají pouze část těla daného zvířete, například: *ein Hasenherz haben* (dosl. „mít **zaječí** srdce“), *einen Hasenfuß in der Tasche haben* (dosl. „mít v tašce **zaječí** nohu“) či *ein Hasenfuß sein* (dosl. „být **zaječí** noha“). V češtině pak najdeme například slovní obrat: *zaječí srdce*. *Zajíc* je v evropské kultuře všeobecně považován za symbol bázlivosti, bojácnosti či zbabělosti. Dané frazémy proto říkáme těm, kdo se zbaběle něčeho vzdávají, něco se bojí provést, ze strachu se v něčem nechtějí angažovat.

Kromě *zajíce* pak lze ve frazeologismech ještě zaznamenat i obraz *jehněte*, příp. *ovce*. A to konkrétně v německých a ruských rčeních: *сердце дрожим (у него), как овечью хвост, (jemand / etw.) wackelt / rutscht / geht wie ein Lämmerschwanz / Lämmerschwänzchen*. I zde je třeba zmínit fakt, že je ve frazeologismech poukazováno pouze na určitou část těla zvířete – *хвост* v ruštině a „*ocas*“ / „*ocásek*“ v němčině.

Se zbabělostí a bázlivostí je v němčině, češtině i ruštině spojen obraz *laně / srny / srnce*. Konkrétně v ruštině se lze setkat s obrazem *laně*: *пугливая как лань*. V němčině pak s obrazem *srnce*: *scheu wie ein Reh sein* (dosl. „být plachý jako **srnec**“) a v češtině pak s obrazem *laně* či *srny*: *být plachá jako laň / srna*. Dané frazeologismy jsou odvozeny od chování těchto zvířat, která jsou velmi plachá a při sebemenším náznaku číhajícího nebezpečí prchají pryč. Odtud se pak názvy těchto zvířat dostaly i do frazémů s významem bázlivosti.

Zajímavým zoonymním komponentem je v tomto významu *šnek / hlemýžď* v češtině: *stáhnout se / zalézt / stočit se jako šnek do ulity / do ulity jako šnek / hlemýžď*. I v tomto případě se obraz daných zvířat dostal do frazeologismů díky jejich chování v přírodě. Pokud je *šnek* či *hlemýžď* vystrašen, okamžitě se schovává do své ulity, která mu slouží jako úkryt. Podobné chování předvádí i člověk, který, pokud se cítí v ohrožení, utíká pryč a snaží se i sebemenšímu nebezpečí hned v počátcích vyhýbat.

2.1.2.9 Zoonymní frazeologismy s významem „pyšný“

Velmi častou lidskou vlastností je i pýcha. I s tímto významem je proto možné mezi ruskými, německými a českými zoonymními frazeologismy najít celou řadu příkladů. Konkrétně se mi podařilo najít celkem 53 takových frazeologismů, což je naprosto shodný počet jako u slovních spojení s významem *bázlivý, vystrašený*.

Pokud se řekne slovo *pýcha* a měli bychom ji spojit s určitým zvířetem, určitě mnoho z nás hned při prvním zamyšlení napadne v této souvislosti obraz *páva / pávice*.

Ten se celkově řadí mezi nejčastější zoonymní komponenty s tímto významem jak v ruštině a němčině, tak i v češtině. Kromě *páva* / *pávice* však můžeme zaznamenat i mnoho dalších obrazů zvířat, které se u daného významu používají:

- a) v ruštině: *индюк* / *индюшка*, *навлин* / *нава*, (*индейский*) *петух*. Co se formy frazémů týče, jde v převážné většině o přirovnání, například: *гордый* / *горд как навлин*, *он надулся как индейский петух* či *надуваться* / *надуться как индюк*.
- b) v němčině: *Affe* („opice“), *Frosch* („žába“), *Kröte* („ropucha“), *Ochs* („vůl“), *Pfau* („páv“), *Hahn* („kohout“), *Schwalbe* („vlaštovka“), *Pferd* („kůň“). V němčině lze v daném významu zaznamenat největší množství zoonymních komponentů.
- c) v češtině: *páv* / *pávice*, *krocán*, *holub*, *ropucha*, *žába*. Stejně jako v ruštině i zde lze najít spoustu přirovnání, například: *pyšný jako páv* / *pyšná jako pávice*, *nafukovat se* / *nadouvat se jako krocán* či *chodit* / *vykračovat si* / *nést se* / *nosit se jako páv* / *pávice*.

Jak jsem již zmiňovala výše, nejčastějším zoonymním komponentem vyskytujícím se v příslovích s významem *pyšný* je *páv* / *pávice*. V ruštině tak najdeme slovní obraty typu *гордый* / *горд как навлин*, *ходить* / *выступать* / *распускать хвост как навлин*, *распускать навлиний хвост*, (*кто-л.*) *горделивая* / *важная как нава*. I v němčině lze objevit zoonymní rčení s obrazem *páva*: *das Pfauenrad schlagen* (dosl. „roztáhnout **paví** ocas“), *wie ein Pfau (ein) Rad schlagen* (dosl. „roztahovat ocas jako **páv**“). V češtině se pak používají přirovnání *pyšný jako páv* / *pyšná jako pávice*, *nadýmat se* / *nafukovat se jako páv*, *chodit* / *vykračovat si* / *nést se* / *nosit se jako páv* / *pávice* či *nosit hlavu jako páv*. Páv má překrásný barevný ocas. Pokud máme štěstí, můžeme *páva* potkat s roztáhlým ocasem a můžeme se tak obdivovat jeho kráse. Páv se přitom většinou pohybuje velmi pomalu, jakoby chtěl, aby si jeho chloubu všichni pořádně prohlédli. Není proto nic neobvyklého, že i v jazyce se *pýcha* spojuje právě s tímto zvířetem.

Podobně je tomu i u *krocana*. I ten se velmi často objevuje ve frazeologismech s významem *pýchy*. *Krocán* se může nadouvat či dokonce červenat, pokud je podrážděný. Všechny tyto jeho vlastnosti a schopnosti jsou pak náležitě přirovnávány i k lidem. O někom *pyšném* tak můžeme říct: *надутый как индюк* / *надутая как индюшка* či *надуваться* / *надуться как индюк* v ruštině, *sich aufblähen* / *sich aufblasen wie eine*

Kröte (dosl. „naparovat se / nafouknout se jako **krocán**“) v němčině a v češtině pak *nafukovat se / nadouvat se jako **krocán***.

Velmi podobné je to i u obrazu *kohouta*. S tím se můžeme setkat například v němčině, a to ve frazémeh: *stolzieren / einherstolzieren / herumstolzieren / umherstolzieren wie der **Hahn** auf dem Mist* (dosl. „vykračovat si jako **kohout** na hnojišti“), *eitel sein wie ein **Hahn**, der glaubt, die Sonne sei aufgegangen, um ihn krähen zu hören* (dosl. „být pyšný jako **kohout**, který si myslí, že slunce vyšlo kvůli tomu, aby ho slyšelo kokrhát“), *stolz wie ein **Hahn** auf dem Mist / im Hühnerstall / auf dem Hühnerhof sein* (dosl. „být pyšný jako **kohout** na hnojišti / v kurníku / ve slepičárni“) či *sich fühlen wie der **Hahn** im Hühnerhof* (dosl. „cítit se jak **kohout** ve slepičárni“).

V češtině a němčině pak můžeme zaznamenat obraz *žáby* či *ropuchy*, a to ve rčeních typu: *nadýmat se / nafukovat se jako **ropucha** / **žába**, sich aufblähen / sich aufblasen wie ein **Frosch*** (dosl. „naparovat se / nafouknout se jako **žába**“), *ein **Frosch** sein* (dosl. „být **žába**“). I ve skutečnosti se občas *žáby* mohou nafouknout. Není to však kvůli pýše, ale činí tak hlavně v ohrožení, aby tak zastrašily predátora a jevily se větší. Tato vlastnost je typická zejména pro *ropuchy*. Pýcha je tak *žábám* v tomto případě přisuzována neprávem. V podvědomí lidí je však daný frazeologismus dobře zažitý a je používán pouze ve významu pýchy.

Zajímavostí je, že se v tomto významu můžeme setkat i s obrazem *opice*, ale pouze v němčině: *ein eingebildeter **Affe*** (dosl. „pyšná **opice**“).

2.1.2.10 Zoonymní frazeologismy s významem „pracovitý“

Pracovitost patří k základním kladným vlastnostem člověka. To se odráží i ve frazémeh, jichž můžeme s takovým významem najít velké množství. Konkrétně jsem z německých, ruských a českých frazeologických slovníků vypsala celkem 46 takových zoonymních frazeologismů.

Co se týče zoonymních komponentů vyskytujících se v daných příslovích, tak zde již není zastoupeno tak velké množství druhů jako například u slovních spojení s významem *udivený, ohromený*. Konkrétně se v jednotlivých jazycích objevují následující zoonymní komponenty:

- a) v ruštině: *муравей, вол, пчела / пчелка, лошадь*.

- b) v němčině: *Ameise* („mravenec“), *Biene* / *Bienchen* („včela“ / „včelka“), *Karrengaul* / *Pferd* („tažný kůň“ / „kůň“), *Stier* („býk“), *Ochs* / *Ochse* („vůl“), *Rindvieh* („skot“), *Maulwurf* („krtek“). Němčina je, co se obraznosti týče, u tohoto významu relativně bohatá. Ve frazeologismech se kromě základních tvarů slov objevují i zdobněliny (*Bienchen*) či kromě konkrétního pojmenování zvířete (hyponyma: *Stier*, *Ochs* / *Ochse*) jsou zde i hyperonyma (*Rindvieh*).
- c) v češtině: *mravenec* / *mraveneček*, *vůl*, *lev*, *mezek*, *včela* / *včelka* / *včelička*. V češtině si lze u zoonymních rčení daného významu všimnout taktéž velkého množství zdobnělin.

Nejčastěji se ve frazémeh s daným významem objevuje zoonymní komponent *mravenec*, případně jeho zdobnělina *mraveneček*, a to ve frazeologismech typu: (*быть трудолюбивый как муравей*, *arbeitsam wie eine Ameise* (dosl. „pracovitý jako mravenec“) či *dělat něco / pracovat (pilně) jako mravenec / mraveneček*. Obraz *mravence* je v evropské kultuře spojen s pracovitostí. Souvisí to s pozorováním zdánlivě neustálé práce mravenců na mraveništi a s popisy rozdělení práce v mraveništi, ale i mimo něho, kde každý jedinec má svůj úkol a dokáže pracovat neúnavně tak dlouho, dokud úkol nesplní. Nové výzkumy ale tento dojem rozšířený mezi lidmi vyvracují a dokazují, že pracovitost je *mravencům* přisuzována vlastně nezaslouženě. Například doktorka Anna Dornhaus, docentka ekologie a biologie na univerzitě v Arizoně, zkoumala chování mravenců v mraveništi a došla k závěru, že více než třetina jedinců v mraveništi nedělá vůbec nic, druhá třetina se pokouší něco dělat a třetí spravuje škody napáchané první skupinou. Stejně jako mezi lidmi i zde se najdou jedinci, kterým trvá splnění úkolu jen několik minut, a takoví, kteří se určitým úkolem zabývají klidně celý den⁵⁸. Říkat tedy o někom, že je pracovitý jako *mraveneček*, je vlastně docela zavádějící.

Kromě *mravence* je píle a pracovitost ve frazeologismech přisuzována i *včele*, například: *кто-л. трудолюбив / трудолюбивый / усердный как пчела / пчелка*, v němčině pak *arbeitsam / emsig / fleißig wie eine Biene / ein Bienchen* (dosl. „pracovitý / pilný jako včela / včelka“) či v češtině *být pilný / pracovitý jako včelička / včela / včelka*.

S obrazem pracovitého *mravence* či pilné *včelky* se setkáváme jak v němčině, tak i v ruštině či češtině. Můžeme však zaslechnout i takové frazeologismy s daným významem, jejichž zoonymní komponent se objevuje pouze v jednom určitém jazyce.

⁵⁸ <http://www.liveinternet.ru/users/3473355/post201002954/>

Lze tak například zmínit *krtka* v německém *wie ein Maulwurf wühlen* (dosl. „rýt jak **krtek**“). V češtině se zas o někom, kdo se hrne do práce, říká, že je *do práce jako lev*.

2.1.2.11 Zoonymní frazeologismy s významem „loudavý“

Poslední skupinou zoonymních rčení, které patří mezi frazeologismy s největším seznamem ekvivalentů, jsem zařadila výrazy, které popisují pomalou, loudavou chůzi. Celkem jsem v ruštině, němčině a češtině našla 42 zoonymních frazeologismů s takovým významem.

Zajímavá je podobnost zoonymních komponentů v ruštině, němčině i češtině:

- a) v ruštině: *черепаха, кляча, рак*
- b) v němčině: *Schnecke* („šnek“), *Krebs* („rak“)
- c) v češtině: *hlemýžď, šnek, slimák, želva, rak, šváb, veš*.

Již z výčtu zoonymních komponentů používaných ve slovních spojeních s daným významem je vidět, jak se jednotlivé názvy zvířat mezi jazyky prolínají. V ruštině a češtině se tak ve slovnících vyskytují slovní obraty s obrazem *želvy*, například: *ползти / плестись / идти / тащиться как черепаха, идти / тащиться черепашиим шагом, кто-л. прыток / боек как черепаха* či *кто-л. движется черепашиим шагом / ходом* v ruštině a *želví rychlost / tempo* v češtině. Dokonce ve všech třech jazycích se setkáme se zoonymními frazeologismy s obrazem *raka*: *пятиться как рак, rückwärts gehen wie ein Krebs* (dosl. „jít pozpátku jako **rak**“) či *lézt jako rak*.

Nejčastějším zoonymním komponentem ve frazémeh s daným významem je však *hlemýžď / šnek* či *slimák*. Obrazy těchto zvířat se shodně objevují v němčině a češtině: *dahinkriechen / kriechen / dahinschleichen wie eine Schnecke* (dosl. „lézt / loudat se jak **šnek**“), *den Schneckengang gehen / einlegen* (dosl. „jít **hlemýždí** chůzí / nasadit **hlemýždí** tempo“) či *im Schneckentempo / im Sneckengang gehen / fahren / vorangehen / kriechen / vorwärts gehen / sich bewegen* (dosl. „jít / jet / jít vpřed / lézt / jít kupředu / pohybovat se **šnečím** tempem / **hlemýždí** chůzí“). V češtině jsou to pak slovní spojení typu: *hlemýždí rychlost / tempo, lézt jako slimák / hlemýžď / šnek, táhnout se jako šnek* či *šinou se / být pomalý jako hlemýžď / šnek*. Přitom obraz *šneka* se do češtiny dostal nejspíš přes němčinu jako poloviční kalk. Jelikož se německé výrazy

začaly překládat teprve v humanismu, lze z toho usuzovat, že přeložené frazémy nejspíš vznikly později než poloviční kalky. Kromě toho se oba frazeologismy liší i stylisticky, kdy poloviční kalky používáme především v hovorovém jazyce a přeložené frazémy ve spisovném jazyce (Stěpanova 2004: 78).

2.1.3 Charakteristika lidských vlastností na materiálu ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů

V poslední kapitole praktické části bych se ráda zaměřila na konkrétní lidské vlastnosti a porovnání zoonymních komponentů charakterizujících danou lidskou vlastnost v jednotlivých jazycích. Jelikož jsem některé lidské vlastnosti okomentovala již v předchozích kapitolách, budu se zde zabývat frazeologismy s takovým významem, jenž ještě nebyl zmíněn.

Lenost určitě patří k velmi častým lidským vlastnostem. Ve všech třech jazycích je lenost charakterizována obrazem *krávy*, *svině* / *vepře* / *prasete*: *разваливаться как корова*, *eine faule Sau* (dosl. „líná svině“), *líný jako prase* / *svině* / *vepř*. V ruštině a češtině pak v tomto významu můžeme objevit i obraz *kance*: *(быть) ленивый как боров*, *ležet / válet se (někde) jako kanec*, *líný jako kanec*. Zajímavý je i obraz *vši* či *štěnice* v češtině: *líná veš*, *líný jako veš*, *líný jako štěnice*. Pouze v němčině pak v daném významu narazíme na obraz *psa*: *ein fauler Hund* (dosl.: „líný pes“) či *den Hund hinken lassen* (dosl.: „nechat psa kulhat“).

Další povahovou vlastností, která je mezi zoonymními frazeologismy zachycena, je chlípnost. Člověk smilný, plný chťice je ve frazeologii charakterizován například obrazem *chlípného kocoura* / *kočky*: *кто-л. блудливый как кот*, *кто-л. (как) кот мартовский*, *кто-л. (пристал) как кобель*, *кто-л. блудливая как кошка* v ruštině či *starý kocour* v češtině. Přelétavost je také přirovnávána k *ptákovi* / *ptáčkovi* či konkrétněji ke *kukačce* / *čírce*: *кто-л. перелетный чирок*, *кто-л. как перелетна кукушка* / *птичка* / *птица*, *быть перелетной птицей* v ruštině, *ein Zugvogel sein* (dosl. „být tažný pták“) v němčině a *být jako tažný pták*, *přelétavý ptáček* / *pták* v češtině. Díky poletování je v tomto významu využíván i obraz *motýla*: *порхать как мотылек*, *flatterhaft wie ein Schmetterling sein* (dosl.: „být nestálý jako motýl“), *wie ein Schmetterling von einer Blume zur anderen flattern* (dosl.: „létat z květiny na květinu jako motýl“) či *(být) přelétavý jako motýl*.

Zajímavý komentář může být uveden k zoonymním frazeologismům s významem podlízavý. V ruštině jsem nenašla žádný zoonymní frazeologismus s daným významem, v češtině jsem objevila pouze dva frazémy, naopak v němčině existuje celá řada rčení s daným významem. Můžeme tak zaznamenat obraz *psa*, např. *hündische Unterwürfigkeit / Kriecherei* (dosl.: „**psí** podlízavost / šplhounství“), *psí podlízavost* v češtině. V němčině se však častěji setkáváme s obrazem *kočky / kočičky*: *einen Katzenbuckel machen* (dosl.: „dělat **kočičí** hřbet“), *schmeichlerisch wie eine Katze* (dosl.: „úlisný jako **kočka**“), *ein Schmeichelkätzchen sein* (dosl.: „být úlisná **kočička**“) či *anschmiegsam (sein) wie ein Kätzchen* (dosl.: „být přítulný jako **kočička**“). V češtině se pak využívá obrazu *datla*: *šplhat jako datel*.

Jednou z negativních lidských vlastností je jistě dotěrnost, neodbytnost. Ve frazeologii se v tomto významu využívá obrazu určitého neodbytného hmyzu: *lästig wie ein Insekt sein* (dosl.: „otravný jak **hmyz**“), *wie ein Blutsauger sein* (dosl.: „být jako **hmyz** pijící krev“), v ruštině a češtině se pak v konkretizované podobě využívá obrazu *mouchy*: *быть как назойливая муха*, *(být) dotěrný jako moucha*. Kromě toho lze zmínit i častý obraz *vši, blechy* či *štěnice* ve frazeologismech s tímto významem: *lästig wie eine Lause* (dosl.: „otravný jak **veš**“) v němčině, *veš / blecha v kožichu, být (neodbytný) jako štěnice / veš, být jako štěnice / veš, lézt za někým jako štěnice / veš*. Unikátní je v češtině obraz *klišťete* a *vosy*: *být jako klišťe, být jako vosa*.

Podivína v češtině a němčině přirovnáváme například k *medvědovi*: *(alter) Brummbär* (dosl.: „(starý) **medvěd** bručoun“), *brummen wie ein Bär* (dosl.: „bručet jako **medvěd**“), v češtině pak *starý medvěd, medvěd bručoun* či *bručet jako medvěd*. Častým zoonymním komponentem je i obraz *ptáka / ptáčka*: *den Vogel kriegen* (dosl.: „chytit **ptáka**“), *einen (ausgewachsenen / herrlichen) Vogel haben* (dosl.: „mít (vzrostlého / nádherného) **ptáka**“) či v češtině: *divný pták / ptáček*. Pro češtinu je však typičtější obraz *švába*: *(být) otrávený / otrávenej jak šváb*.

O někom neposedném říkáme, *že dovádí / skotačí / skáče / hopsá / (je) bujný jako (mladá / divoké) hříbě*. V ruštině se často užívá obrazu *kobyly, kozy / kozla* či *hříběte*: *(кто-л.) ногайская кобыла, (кто-л.) скачет как коза / козлом* či *скакать как жеребенок*. Zajímavé je, že v německých zoonymních rčeních s daným významem nenarazíme na žádné sudokopytníky ani lichokopytníky, ale na obraz *čmeláka* nebo *mravence*: *eine wilde Hummel* (dosl.: „divoký **čmelák**“) nebo například *jemand hat Ameisen / Hummeln im Hintern* (dosl.: „někdo má v zadku **mravence / čmeláky**“).

Drzost je v české a ruské frazeologii charakterizována obrazem *opice*: он наглый как *обезьяна*, být drzý jako *opice* / *stádo opic*. V němčině se setkáme s jinými zoonymními komponenty, například s obrazem *ropuchy*: eine freche *Kröte* (dosl.: „drzá *ropucha*“), dále s obrazem *jezevce*: frech wie ein *Dachs sein* (dosl.: „být drzý jako *jezevec*“), s obrazem *vrabce*: frech wie ein *Spatz sein* (dosl.: „být drzý jako *vrabec*“) či s obrazem *vši*: frech wie eine *Lause sein* (dosl.: „být drzý jako *veš*“). V neposlední řadě se v daných zoonymních rčení objevuje i obraz *psa*: ein frecher *Hund* (dosl.: „drzý *pes*“).

Naivnost je v ruštině vyjádřena obrazem *holuba, karase, ptáčete* či *telete*: (кто-л.) наивный как *голубь, карась* – идеалист, (кто-л.) желторотый *птенец* či (кто-л.) настоящий *теленочек*. V němčině o někom naivním říkáme: jemand hätte eher geglaubt, dass die *Ochsen kalben* (dosl.: „někdo by spíše věřil, že se *volové* otelí“). V češtině je do frazémů s daným významem zakomponovaný obraz *kozy*: je s ním řeč jak s *kozou na ledě*.

Co se týče spolehlivost, mezi frazeologismy daných tří jazyků jsem našla zástupce pouze pro německou variantu, ve které je využit obraz *koně*: mit j-m kann man ein *Pferd mausen* (dosl.: „s někým jde *kůň* ukrást“). Nespolehlivost lze vyjádřit v češtině pomocí zoonymního rčení: to je *posel jak vosel*.

Mnoho lidí žije samotářským stylem života. V ruštině můžeme takového člověka přirovnat k obrazu *vlka*: *бироюком жить*, dále k obrazu *kočky*: *кошка, которая гуляла сама по себе*, *hlemýždě*: *залезть / спрятаться как улитка в раковину*, k obrazu *krtka*: *жить как крот в своей норе, сидеть как крот в норе* či k obrazu *jezevce*: *сидеть как барсук в норе*. V němčině pak kromě *hlemýždě, krtka* a *jezevce* můžeme použít obraz *housenky*: sich wie eine *Raupe einspinnen* (dosl.: „zakuklit se jako *housenka*“). V češtině pak kromě zmíněných zoonymních komponentů můžeme použít i obraz *sysla*: *žít jak / sedět (doma) jak sysel (v díře)*, *být zalezlý doma jako sysel*, nebo obraz *žáby*: *být zalezlý doma jako žába*.

A ke komu je ve frazeologických rčení jednotlivých jazyků připodobňován někdo zvědavý? V ruštině je to například *straka*: *любопытная как сорока*. V němčině je to *koza*: *neugierig sein wie eine junge Ziege* (dosl.: „být zvědavý jako mladá koza“). V češtině se stejně jako v ruštině užívá obrazu *straky*, ale kromě toho i *zajíce* nebo *opice*: *stříhat ušima jako zajíc, zvědavý jako opice*. Oblíbené je i rčení: *vlezl by i psovi do boudy*.

Něčí starostlivost popisují zoonymní frazeologismy: *опекать кого-то / быть как **наседка***, v němčině pak *sich um j-n. sorgen wie eine **Glucke*** (dosl.: „starat se o někoho jako **kvočna**“), v češtině je v daných rčeních taktéž použit obraz starostlivé *kvočny*: (*být*) *starostlivý / starat se / pečovat o někoho jako **kvočna*** (*o kuřata*).

Velké množství frazeologismů je spojeno i s denními aktivitami člověka. O někom, kdo spí tvrdě, říkáme: (*кто-л.*) *спит как **медведь** в берлоге, (кто-л.) спит как **удаб**, переваривающий кролика*. V němčině takového člověka ve frazeologismech přirovnáváme k *jezevci, medvědovi, kryse* nebo *svišťovi*: *schlafen wie ein **Dachs** / ein **Bär** / eine **Ratte** / ein **Murmeltier*** (dosl.: „spát jako **jezevec / medvěd / krysa / svišť**“). V češtině se vedle obrazu *sysla* užívá i obrazu *dudka*: *spát jak **sysel / dudek***.

Naopak o někom, kdo má lehký spánek, říkáme, že *spí jako **zajíc***, v němčině pak říkáme, že „někdo spí **zaječím** spánkem“: *den **Hasenschlaf** schlafen* nebo „spí jako **zajíc**“: *schlafen wie ein **Hase***. V ruštině pak v daných rčeních použijeme obraz *slavíka*: *спать соловьиным сном*.

Zlovyk ponocování odrážejí slovní spojení, ve kterých se objevují obrazy nočních *ptáků* či *můr*: *ночная **бабочка**, **Nachteule*** (dosl.: „noční **sova**“), v češtině pak frazeologismy typu: *noční **pták**, noční **sůva***.

Se spánkem jistě blíže souvisí i ospalost. O někom ospalém v ruštině říkáme: *мемреву вся зима – одна ночь* nebo *он сонный как **сова***. V němčině pak existuje rčení: *sich **Maden** in die Augen schlafen* (dosl.: „nechat si v očích spát **červíky**“). V češtině někoho ospalého přirovnáváme ke *kotěti, syslovi* nebo *štěněti*: *ospalý jako **kotě / sysel / štěně***.

Na začátku své práce jsem zmiňovala, že se zde nebudu zabývat pouze frazeologismy charakterizujícími určitou lidskou vlastnost, ale i frazémy popisující lidský vzhled. Lze například najít množství frazeologismů souvisejících s lidskou tloušťkou. V ruštině, němčině i češtině tak nalezneme obraz *kance, prasete, čuněte, vepře* či *svině*: (*кто-л.*) *растолстел / разжирел как **боров**, жирный / толстый как **свинья***, v němčině pak *fett / dick (sein) wie ein **Schwein** / **Mastschwein*** (dosl.: „(být) tučný / tlustý jako **prase / krmné prase**“) a v češtině: *tlustý jako **prase / čuně / kanec / vepř / svině***. V němčině a češtině pak kromě toho najdeme i obraz *koně* či *valacha*: *ein Hintern wie ein **Pferd** / **Wallach** haben* (dosl.: „mít zadek jako **kůň / valach**“) či české: *tlustý valach, mít zadek jak **valach***. Kombinaci ruština – němčina pak obohacuje obraz *křečka*: *Hamsterbacken haben* (dosl.: „mít tváře jako **křeček**“) či *у него щеки как у **хомяка***.

Něčí štíhlý pas přirovnáváme ve všech třech jazycích k obrazu *vosy*: *у нее талия как у осы*, *Wespentaille* (dosl.: „vosí pas“) a v češtině: *být v pase tenká / přeštípnutá / štíhlá jako vosa*.

O člověku nevysokém říkáme, že: *je jako blecha / cvrček*. Nebo říkáme, že má: *psí vejšku*.

Naopak velký člověk je v ruštině srovnáván s obrazem *medvěda* či *koně*: *быть как медведь, быть как лошадь*. V ruštině i češtině pak u přirovnání s daným významem najdeme obraz *telete* nebo *slona*: (*собака*) *здоровая как теленок*, *быть большим как слон*, *být velký jako slon*, *je to (velké) tele*.

A jaké mohou být lidské oči? Kulaté, nevýrazné, malé, velké, aj. Pro každý typ existuje alespoň v jednom jazyce zoonymní rčení: kulaté oči: *у кого-л. соловьиные глаза*, nevýrazné oči: *у кого-л. свиные глаза*, malé oči: *пороссячьи глазки*, *Schweinsäuglein* (dosl.: „prasečí očka“) či české *prasečí očka / očička* nebo *rybí oči*. Velké oči jsou ve frazeologismech přirovnávány s očima *žáby*, *laně / srnce*, *pulce*, *krávy* nebo *raka*: *кто-л. большеглаза как корова*, (*кто-л.*) *с рачьими глазами*, *Augen wie ein Reh haben* (dosl.: „mít oči jako jelen“), *žabí oči* a *mít oči jako laň / pulec*.

Stejně jako pro oči existují zoonymní rčení i pro uši. Můžeme tak v němčině a češtině objevit přirovnání velkých uší k oslím: *Eselohren* či v češtině: *oslí uši*.

Velké množství zoonymních frazémů charakterizuje i lidské vlasy. Řídké, husté, rovné, kudrnaté, špinavé, nečesané, šedivé, atd. Téměř pro každý druh existuje určitý frazeologismus. Řídké vlasy tak přirovnáváme ke „krysímu ocásku“: *крысиный хвостик*. Husté vlasy má ve frazeologii *kůň*, *lev / lvice* či dokonce *ježek*: *у кого-л. конькова грива*, *мít hřívu jako lev / lvice*, *мít hlavу jako ježек*. Ke „koňské hřívě“ se v ruštině přirovnávají i vlasy špinavé či nečesané: *у кого-л. конская грива (после сенокоса)*. V německé frazeologii jsou naopak ke „koňské hřívě“ přirovnávány rovné vlasy: *Haare wie ein Pferd haben* (dosl.: „mít vlasy jako kůň“). Kudrnaté vlasy jsou v češtině asociovány *pudlem*: *mít hlavу jako pudl*.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala srovnávací analýzou ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů s primárním zaměřením na frazémy popisující lidské vlastnosti, dále na rčení charakterizující vzhled člověka, jeho fyzický a psychický stav, schopnost / neschopnost něco dělat a postavení jedince ve společnosti. Snažila jsem se v této práci okomentovat co nejvíce zoonymních frazeologismů, přesto jsem však byla nucena nechat kvůli velkému objemu této práce řadu rčení bez komentáře.

Jako zdroj jsem při psaní praktické části využila slovníky *Немецко-русский фразеологический словарь* (Бинович, 1956), *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* (Heřman, Blažejová, Goldhahn 2010), *Česko-německý slovník* (Siebenschein 1968, 1983, 1986), *Rusko-český frazeologický slovník* (Stěpanova 2007), *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. (Čermák, Hronek, Machač 1983), *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné* (Čermák, Hronek, Machač 1988), *Slovník synonym a frazeologismů* (Bečka 1979) a mnohé další.

V teoretické části jsem čerpala především z prací: *Русская фразеология для чехов* (Мокиенко, Степанова 2008), *Фразеология современного русского языка* (Шанский 1996), *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky* (Nebeská, Saicová-Římalová, Šlédrová, Vaňková 2005) a dále i například z děl Maslovové: *Введение в когнитивную лингвистику. Учебное пособие* (Маслова 2011) či *Лингвокультурология* (Маслова 2011), následně i z mnohých německých teoretických zdrojů, například *Handbuch der Phraseologie* (Buhofer, Burger, Sialm 1982), *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel der Deutschen* (Burger 1998), *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache* (Fleischer 1997), *Phraseologie: eine Einführung* (Palm 1995) a mnohé další. Pro českou teoretickou část jsem čerpala především z díla *Frazeologie a idiomatika – česká a obecná* (Čermák 2007).

Díky těmto zdrojům jsem získala materiál potřebný pro sepsání teoretické části popisující frazeologii z ruského, českého a německého jazykového pohledu. Jiné zdroje (především slovníky) jsem využila k vyhledání potřebných zoonymních frazeologismů s daným významem a k vytvoření praktické části. Celkem se mi podařilo vyhledat 2078

frazeologismů se zoonymním komponentem, z toho 649 ruských, 783 českých a 646 německých.

Jelikož je celá práce dosti obsáhlá, snažila jsem se ji co nejpřehledněji rozdělit do několika kapitol: po úvodu následuje teoretická část s popisem frazeologie jako vědy, a to jak z německého, tak i ruského a českého lingvistického pohledu. Zmiňuji, kdy frazeologie vznikla, uvádím její podrobnou definici, nejvýznamnější česká, ruská a německá jména spojená s frazeologií, cituji konkrétní definice jednotlivých frazeologických termínů, uvádím také frazeologické slovníky, zmiňuji vlastnosti frazeologismu a ve zjednodušené podobě se zabývám i klasifikací frazeologismů v jednotlivých jazycích. V následujících kapitolách teoretické části definuji kognitivní vědy, jazykový obraz světa a v neposlední řadě například i termíny jako *koncept*, *význam* či *pojmem*. Poslední kapitolu teoretické části věnuji exkurzi do historických, geografických a dalších aspektů jednotlivých zemí ovlivňujících pohled na jazykový obraz světa a frazeologii.

V praktické části, která následuje po teoretické, se snažím aplikovat získané teoretické poznatky na praxi. Definuji frazeologismy se zoonymními komponenty a provádím analýzu jednotlivých ruských, německých a českých zoonymních frazeologismů. V praktické části se zabývám frazeologismy, které jsou tvořeny největším množstvím variant použití v daném významu (zoonymních rčení s významem „*udivený*“, „*ohromený*“ jsem tak našla v ruštině, němčině a češtině celkem 79, zoonymních frazémů s významem „*hloupý*“ pak bylo v ruštině, němčině a češtině celkem 78, atd.). Jednu z kapitol praktické části věnuji i okomentování jednotlivých lidských vlastností a prvků vzhledu člověka, a to takových, jež nebyly zmíněny v předchozích kapitolách.

Po praktické části následuje závěr, ve kterém shrnuji hlavní myšlenky celé práce, dále seznam použité literatury a slovníků, seznam použitých internetových zdrojů a zkratk a seznam příloh, který se skládá z přehledných abecedně řazených tabulek sestavených podle významu jednotlivých zoonymních rčení (vlastnosti člověka, vzhled, fyzický a psychický stav člověka, schopnost / neschopnost člověka a jeho postavení ve společnosti). U německých frazeologismů je uveden i jejich doslovný překlad.

Poslední kapitolou celé práce je anotace charakterizující ve zkratce celou práci.

Z celé práce lze vyvodit následující závěr: ve všech třech jazycích, ruském, německém i českém, existuje velké množství zoonymních frazeologismů se zmíněnými významy. Celkem se mi podařilo vyhledat 2078 frazeologismů se zoonymním komponentem. Počtem používaných zoonymních komponentů v jednotlivých

zoonymních rčení významně převažuje čeština nad zbývajícími dvěma jazyky. Konkrétně šlo o 169 názvů druhů zvířat v celkovém množství 783 frazeologismů. V ruštině jsem napočítala celkem 159 názvů druhů zvířat a nejméně pestrá byla při tomto průzkumu němčina, ve které se mi podařilo vyhledat pouze 121 názvů druhů zvířat. Ani v případě němčiny však nejde o „potupné“ třetí místo v analýze, neboť počty druhů jsou i přesto velké.

Z mého průzkumu jsem zjistila, že shodně ve všech třech jazycích ve frazeologismech nejčastěji figuruje obraz *psa*. V ruštině šlo o 22 výskytů, v němčině o ještě víc - 33 výskytů - a v češtině o 31 případech, kdy bylo jako zoonymum ve frazeologismu užito obrazu *psa*. Dalším velmi častým zoonymním komponentem je obraz *ptáka* (30 výskytů v němčině, 26 v češtině a 18 v ruštině). Naopak zoonymními komponenty, které byly použity pouze jedinkrát, byly například v češtině: *bacil*, *datel*, *gazela*, *gorila*, *dudek*, *jezevec*, *klisna*, *kolčava*, *koroptev* a mnohé další. V němčině jsem pak pouze jedenkrát našla obraz: *píjavice* (Blutegel), *pstruha* (Forelle), *kamzíka* (Gämse), *kvočny* (Glucke), *gorily* (Gorilla) a dalších. V ruštině pak mezi nejméně používané komponenty patří: *motýl* (бабочка), *jezevec* (бурундук), *gazela* (газель), *housenka* (гусеница), *karas* (карась), *luňák* (коршун) a další.

Co se významu frazeologismů týče, nejčastějším významem v ruských, německých i českých frazeologismech byla lidská vlastnost: „*udivený / ohromený*“ s celkovým počtem 79 zoonymních rčení. Po něm následují frazémy s významem „*hloupý*“ a s celkem 78 zoonymními frazeologismy. Dalšími nejčastějšími významy jsou například: „*mrštný / hbitý*“, *vzteklý / zlý*“, „*mazaný*“, „*falešný / pokrytec*“, „*neupravený / nevhledný*“, „*zbabělý*“, „*pyšný*“, „*pracovitý*“. Mezi zoonymními frazeologismy jsem našla i mnoho takových, jež charakterizují kolébavou chůzi člověka.

Často jsem se setkávala s případy, kdy se zoonymní komponenty ve všech třech zkoumaných jazycích shodovaly, avšak kromě nich byly v jednotlivých jazycích zaznamenány vždy ještě další zoonymní komponenty, které již byly typické pouze pro daný jazyk (toto platí zejména pro zoonymní rčení s početnějším zastoupením frazémů pro daný význam). Jako příklad lze uvést zoonymní frazeologismy s významem „*mazaný*“, ve kterých se ve všech třech jazycích, němčině, češtině i ruštině setkáváme se stejnými zoonymními komponenty (celkem v 66%). Celkem v 43% lze zaznamenat obraz *liška / lišák* – *лиса / лисица / лис* – *Fuchs* (např. *прикидываться / прикинуться лисой* v ruštině, *der Fuchs weiß mehr als ein Loch* (dosl. „liška zná víc než jen brloh“) v němčině a *chytrý jako lišák* v češtině). Kromě vyjmenovaných komponentů lze u rčení

s daným významem zaznamenat i zoonymní komponenty typické pouze pro jeden určitý jazyk (celkem 34%), např. komponent *зусь* v ruštině ((кто-л.) *зусь лапчатый*, celkem v 11% ze všech zoonymních frazeologismů s daným významem), komponent *opice* v češtině ((být) *chytrý jako opice*) a nakonec například komponent *štika* (Hecht), který je typický pro německé zoonymní frazeologismy s daným významem (např. *ein schlauer Hecht* (dosl. „mazaná štika“)).

Někdy se mi k danému významu podařilo najít frazémy ve všech třech jazycích. V jiném případě pouze ve dvou, jindy byl daný výraz zastoupen pouze v jednom jediném jazyce. V tomto případě mluvíme o slovních spojeních, která nemají v jiném jazyce totožný frazeologický ekvivalent se zoonymním komponentem.

Cílem této práce bylo vyhledat a porovnat co možná největší množství ruských, českých a německých zoonymních frazeologismů a snažit se je nějak klasifikovat a okomentovat.

Věřím, že má práce přispěje ke zkoumání zoonymní frazeologie a že bude užitečným materiálem při srovnávacích analýzách.

РЕЗЮМЕ

В дипломной работе я провожу сопоставительный анализ русских, немецких и чешских зоонимных фразеологизмов. В рамках исследования я выделяю: фразеологизмы, описывающие качества человека, далее фразеологизмы, характеризующие внешность человека, его психическое и физическое состояние, способность / неспособность что-нибудь сделать, и фразеологизмы, описывающие положение человека в обществе. Моей целью было прокомментировать как можно большее количество зоонимных фразеологизмов, но из-за большого объема материала мне пришлось определенное количество фразеологизмов оставить без комментария.

Источниками для написания теоретической части мне послужили публикации: *Русская фразеология для чехов* (Мокиенко, Степанова 2008), *Фразеология современного русского языка* (Шанский 1996), *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky* (Nebeská, Saicová-Římalová, Šlédrová, Vaňková 2005), далее я пользовалась, например, книгами В. А. Масловой: *Введение в когнитивную лингвистику. Учебное пособие* (Маслова 2011) или *Лингвокультурология* (Маслова 2011), я использовала также многие немецкие теоретические источники, например: *Handbuch der Phraseologie* (Buhofner, Burger, Sialm 1982), *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel der Deutschen* (Burger 1998), *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache* (Fleischer 1997), *Phraseologie: eine Einführung* (Palm 1995) и многие другие. При написании чешской теоретической части я пользовалась прежде всего монографией Ф. Чермака *Frazeologie a idiomatika – česká a obecná* (Čermák 2007).

При работе над практической частью я использовала словари *Немецко-русский фразеологический словарь* (Бинович, 1956), *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* (Heřman, Blažejová, Goldhahn 2010), *Česko-německý slovník* (Siebenschein 1968, 1983, 1986), *Rusko-český frazeologický slovník* (Stěpanova 2007), *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. (Čermák, Hronek, Machač 1983), *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné* (Čermák, Hronek, Machač 1988), *Slovník synonym a frazeologismů* (Večka 1979) и многие другие.

Благодаря вышеприведенным источникам мне удалось собрать материал, необходимый для обзора литературы в теоретической части, описывающей прежде всего фразеологию как науку - как с точки зрения русской, так и чешской и немецкой лингвистики. Другие источники (прежде всего словари) я использовала при отборе подходящих для анализа в практической части работы зоонимных фразеологизмов. Всего мне удалось собрать 2078 фразеологизмов с зоонимным компонентом, из них было 649 русских, 783 чешских и 646 немецких фразеологизмов.

Так как моя дипломная работа оказалась довольно объемной, я старалась как можно более наглядно разделить текст на отдельные главы: после введения следует теоретическая часть, где описаны основные фразеологические термины, характеризуется фразеология как наука с точки зрения лингвистики в трех сопоставляемых языках. Здесь приведена основная информация о возникновении фразеологии, дается ее основная дефиниция, перечислены самые важные русские, немецкие и чешские имена известных лингвистов, связанных с фразеологией. Далее здесь приведены основные определения отдельных фразеологических терминов, кроме того упоминается также наличие фразеологических словарей, описываются признаки фразеологизмов и в упрощенной форме также их основные классификации в отдельных языках. В последующих разделах теоретической части приведено определение когнитивных наук, языковой картины мира и не в последнюю очередь определены такие термины, как *концепт*, *значение* и *понятие*. Последняя глава теоретической части посвящена экскурсии в исторические, географические и другие аспекты отдельных стран, которые повлияли на языковую картину мира и фразеологию.

В практической части, следующей после теоретической, я старалась применить приобретенные теоретические знания на практике. Здесь я привожу дефиницию фразеологизмов с зоонимными компонентами и выполняю анализ отдельных русских, немецких и чешских зоонимных фразеологизмов. В практической части я исследую фразеологизмы, к которым я нашла большое количество возможных вариантов для одного значения (например, зоонимных фразеологизмов со значением «удивленный», «пораженный» я в русских, немецких и чешских фразеологических словарях нашла всего 79, зоонимных фразеологизмов со значением «глупый» я в рамках немецкой, русской и чешской фразеологии нашла всего 78 и т.д.). Одна из статей практической части посвящена также

комментированию отдельных свойств человека и внешнего вида человека, прежде всего таких, которые не были уже упомянуты в предыдущих разделах.

После практической части следует заключение, в котором подведены главные итоги всей работы. После заключения приводится список используемой литературы, список используемых словарей и интернетовых источников, далее список сокращений и приложения, которые состоят из наглядных таблиц, составленных в алфавитном порядке по значению отдельных фразеологизмов с зоонимным компонентом (свойства человека, вид человека, физическое и психическое состояние человека, его способность / неспособность что-нибудь сделать и фразеологизмы, описывающие положение человека в обществе). Что касается немецких зоонимных фразеологизмов, то к ним приведен буквальный перевод на чешский язык.

Последним разделом дипломной работы является аннотация, в которой кратко описана вся дипломная работа.

Из данной работы можно сделать следующие выводы: во всех трех языках – русском, немецком и чешском – существует большое количество фразеологизмов с зоонимным компонентом и с вышеприведенными значениями. Мне удалось найти всего 2078 фразеологизмов с зоонимным компонентом. Что касается пестроты зоонимных компонентов, то самое большое количество типов зоонимных компонентов я отметила в чешском языке, который по данному количеству намного превышает остальные два языка: среди чешских зоонимных фразеологизмов я обнаружила 169 разных наименований животных из общего количества 783 найденных чешских зоонимных фразеологизмов. В русском языке я насчитала всего 159 видов наименований животных. Наименее пестрым является немецкий язык, в котором мне удалось найти «только» 121 наименований животных. Однако и в случае немецкого языка нельзя говорить о «позорном» третьем месте в анализе. Ведь количества видов животных и там действительно велики.

В результате проведенного анализа зоонимных фразеологизмов я выяснила, что во всех трех языках в зоонимных фразеологизмах одинаково фигурирует образ *собаки / пса*. В русском языке я нашла в общем 22 зоонимных фразеологизма с компонентом *собака / пс* – *Hund - pes*, в немецком языке я насчитала еще больше таких фразеологизмов – всего 33, а в чешском языке был 31 зоонимный фразеологизм с компонентом *собака / пс* – *Hund – pes*.

Другим таким очень часто употребляемым зоонимным компонентом является компонент *птица* – *Vogel* – *pták*. Всего я обнаружила 30 примеров такого фразеологизма в немецком, 26 в чешском и 18 в русском языках. С другой стороны, зоонимными компонентами, которые встретились только один раз, в русских фразеологизмах были: *бабочка*, *барсук*, *газель*, *гусеница*, *карась*, *коршун* и многие другие. В чешском языке единичными были, например, компоненты: *бацилла* (*bacil*), *дятел* (*datel*), *газель* (*gazela*), *горилла* (*gorila*), *удод* (*dudek*), *бурундук* (*jezevec*), *кобыла* (*klisna*), *ласка* (*kolčava*), *куропатка* (*koroptev*) и многие другие в чешской фразеологии. В немецких фразеологизмах только в одном случае я нашла зоонимные компоненты: *тиявка* (*Blutegel*), *форель* (*Forelle*), *серна* (*Gämse*), *наседка* (*Glucke*), *горилла* (*Gorilla*) и многие другие.

Что касается значения зоонимных фразеологизмов, то самым частым значением среди немецких, чешских и русских фразеологизмов являлось значение: «удивленный» / «пораженный» - всего 79 примеров. Второе место заняли зоонимные фразеологизмы со значением «глупый», которых я нашла всего 78. К другим самым частым значениям зоонимных фразеологизмов принадлежат следующие значения: «юркий» / «ловкий», «бешеный» / «злой», «хитрый», «фальшивый» / «ханжа», «неопрятный» / «неприглядный», «трусливый», «гордый», «трудолюбивый». Среди зоонимных фразеологизмов я нашла также много таких, которые характеризуют медленную походку человека.

Часто я встречалась со случаями, когда зоонимные компоненты во всех трех исследованных языках совпадали, однако можно было также найти такие зоонимные компоненты, которые характерны только для одного данного языка (прежде всего в зоонимных фразеологизмах с большим количеством примеров для одного значения). Как пример можно привести зоонимные фразеологизмы со значением «хитрый», в которых можно во всех трех языках встретиться с одним тем же зоонимным компонентом, например, компонент *liška / lišák* – *лиса* / *лисица* / *лис* – *Fuchs* (например: *прикидываться / прикинуться лисой* в русском языке, *der Fuchs weiß mehr als ein Loch* (буквально: «лиса знает больше, чем только берлогу») в немецком языке и *chytrý jako lišák* (буквально: «хитрый как лиса») в чешском языке).

Иногда мне удавалось обнаружить зоонимные фразеологизмы с данным значением во всех трех языках, но иногда только в двух языках, а в некоторых случаях я нашла зоонимный фразеологизм с определенным значением только в

одном языке. В данном случае можно говорить о сочетании слов, к которому не существует в других языках соответствующего зоонимного эквивалента.

Как я уже упоминала выше, самым частым значением среди немецких, чешских и русских зоонимных фразеологизмов являлось значение: «удивленный» / «пораженный». Что касается зоонимных компонентов, употребляемых в данных фразеологизмах, то в русском языке используются компоненты: *баран, лиса, сыч, мышь, сова* (прежде всего в рамках модели: *смотреть / глядеть как*). В немецком языке я зарегистрировала такие компоненты, как: *Ochs / Ochse* («вол»), *Kuh* («корова»), *Kalb* («теленок»), *Affe* («обезьяна»), *Gans* («гусь»), *Katze* («кошка»), *Eichhörnchen* («белка»), *Uhu* («филин»), *Schwein* («свинья»), *Karpfen* («карп»), причем чаще всего в модели: *dastehen wie* («стоять где-нибудь как») / *aussehen wie* («выглядеть как») / *gucken wie* («глядеть как») / *glotzen wie* («выпучить глаза как»). В чешском языке в фразеологизмах с данным значением можно найти такие зоонимные компоненты, как: *теленок, филин, ворона, кот, гусь, мышь, сова, олень, свинья, карп, курица, бацилла, пчела*, причем с подобными глаголами, как в немецком и русском языках: *глядеть как, выпучить глаза как, выглядеть как* и т.д. В рамках зоонимных фразеологизмов со значением «хитрый» интересно, что определенный зоонимный компонент можно найти всегда как максимум в двух языках, например, компоненты: *теленок, карп, гусь* и *свинья* - в чешском и немецком языках (*Augen machen wie ein (ab)gestochenes Kalb* (буквально: «выпучить глаза как заколотый теленок»), *koukat jako tele na nová vrata* (буквально: «глядеть как теленок на новые ворота») или компонент *мышь* - в русском и чешском языках (*как мышь на крупу (смотреть / уставиться), být jako (čerstvě) vyoraná tuž* (буквально: «быть как (как раз) вырытая при вспашке мышь»)).

Другой большой группой зоонимных фразеологизмов являются фразеологизмы со значением «глупый». В данных фразеологизмах можно найти такие зоонимные компоненты, как: *осел / ослица, баран, ворона, теленок, курица, цыпленок, мерин, жираф, скотина* в русском языке, далее *Esel* («осел»), *Bock* («козел»), *Spatz* («воробей»), *Kalb* («теленок»), *Schaf* («овца»), *Hund* («собака»), *Affe* («обезьяна»), *Kamel* («верблюд»), *Huhn* («курица»), *Gans* («гусь») в немецком языке и *осел, теленок, вол, овца, ворона, заяц, гусь, коза, птица, курица, таракан, мышь, воробей, корова, кошка, собака* и *поросенок* в чешском языке. Что касается количества зоонимных компонентов, то чешская фразеология, как уже было сказано, является самой богатой среди всех исследованных языков.

Часто можно встретиться с компонентами, обозначающие какое-то домашнее животное. Например, во всех трех языках можно найти компонент *осел* (в русском также *ослица*), *теленка* и *курица*. Интересными компонентами являются, например, в русском языке компонент: *верблюд* или *жираф* (например: *доходит как до жирафа*), а в немецком языке компонент: *Affe* («обезьяна») (например: *ein blöder Affe*, буквально: «глупая обезьяна»).

Третьей самой большой группой фразеологизмов является группа фразеологизмов со значением «ловкий», «проворный». В рамках данных фразеологизмов являются самыми популярными такие компоненты, как: *белка*, *птица*, *обезьяна*, *вьюн*, *ящерица* / *ящерка*, *козел* / *козлик* / *коза*, *кошка*, *мышь*, *медвежонок*, далее, например, *рыба*, *серна*, *форель*, *угорь* и *косуля*, *выдра*, *змея* / *змееныш* и т. д.

Во всех трех языках можно найти в фразеологизмах со значением «ловкий» компонент *белка*: *ловкий как белка* в русском языке, *flink wie ein Eichhörnchen* (буквально: «ловкий как белка») в немецком языке и *hbitý / mrštný jako veverka* (буквально: «юркий / ловкий как белка») в чешском языке. Интересным является также употребление зоонимных компонентов с наименованиями животных, живущих в воде, например, *вьюн* в русском языке (напр.: *живой как вьюн*), компоненты: *форель*, *угорь* или вообще гипероним *рыба* в немецком языке (напр.: *wie eine Forelle sein*, буквально: «быть как форель») и компоненты: *щука*, *капн*, *угорь*, *налим* или *рыбешка* (напр.: *čilý jako rybička*, буквально: «юркий как рыбешка»).

Существует также большое количество фразеологизмов со значением «злой». В рамках фразеологизмов с данным значением употребляется как в русском, так и в немецком и чешском языках много зоонимных компонентов, например: *лев*, *гад*, *змея*, *петух*, *пес* / *собака*, *бирюк*, *монс*, *медведь*, *рак*, *индюк* и другие, а то прежде всего в оборотах: *перегрызться как собаки из-за кости*, *кидаться / бросаться / броситься как собака (на кого)*, *(кто-л.) свирепый как лев*, и т. д.

В немецком языке в фразеологизмах с данным значением употребляются следующие зоонимные компоненты: *Hund* («собака»), *Wildkatze* («дикая кошка»), *Katze* («кошка»), *Löwe* («лев»), *Kröte* («жаба»), *Mops* («монс»), *Hamster* («хомяк»), *Hahn* («петух»), *Dachs* («барсук»), *Tarantel* («тарантул»), *Affe* («обезьяна»), *Krebs* («рак»), *Truthahn* («индюк») и другие. Кроме сравнений, можно найти

фразеологизмы типа: *zu j-m hundsgemein sein* (буквально: «быть на кого-то как пес»).

В чешском языке можно встретиться с компонентами типа: *собака, бык, сука, петух, индюк, шершень, скорпион* или *хомяк*. Кроме того, в чешском языке самое большое количество зоонимных фразеологизмов с данным значением включает в свой состав компонент *пес / собака* (напр.: *vzteklý jako pes*, буквально: «злой как пес»).

В группе со значением «хитрый» я обнаружила в общем 61 зоонимный фразеологизм. Во всех трех языках можно найти зоонимные фразеологизмы с данным значением и с компонентом *лиса / лисица* (напр.: *(кто-л.) настоящая лиса, ein alter Fuchs* (буквально: «старая лиса») в немецком языке или *chytrý jako lišák* (буквально: «хитрый как лиса») в чешском языке. Наименование данного животного употребляется наравне с компонентом *змея* – это символы хитрости и коварства.

Кроме того, в русском языке можно найти следующие зоонимные компоненты: *гусь, угорь, свинья, лошадь*. В немецком языке, кроме компонента *свинья*, можно встретиться с компонентами: *Hecht* («щука»), *Vogel* («птица»), *Katze* («кошка»), *Schlange* («змея»), *Hund* («собака»). В чешском языке в зоонимных фразеологизмах с данным значением употребляются следующие компоненты: *птица / птичка, крыса, свинья, обезьяна, угорь*.

Зоонимный компонент *змея* можно также найти в фразеологизмах с значением «неискренний, фальшивый», «лицемер». Кроме того, в русском языке можно встретиться с компонентами *волк, агнец, овечка, червяк, свинья*. В немецком языке в данных фразеологизмах употребляются зоонимные компоненты как *Wolf* («волк»), *Schaf* («овца»), *Katze* («кошка»), *Schnecke* («улитка»), *Wurm* («червь»). В чешском языке можно найти такие компоненты, как: *волк, баранчик, кошка, червь, дождевой червь, свинья*.

В рамках данной группы является интересным зоонимный фразеологизм библейского происхождения - *волк в овечьей шкуре*. Эквиваленты данного фразеологизма можно найти в чешском и немецком языках, например, нем. *ein Wolf in Schaf(s)pelz* (буквально: «волк в овечьей шкуре») или чеш. *být vlk v rouše beránčím* (буквально: «быть волк в барашковом костюме»).

В русском, немецком и чешском языках также много фразеологизмов со значением «неприглядный», «неопрятный». Человеческое безобразия во

фразеологии выражается при помощи следующих зоонимных компонентов: *курица, корова, осел, крокодил, ворон, попугай, павлин / пава, кот, конь, кукушка, поросенок, свинья, медведь, ворон* - в русской фразеологии. Далее, например, *Huhn* («курица»), *Ochse* («вол»), *Kater* («кот»), *Schwein* («свинья»), *Pudel* («пудель»), *Kuh* («корова») в немецком языке и *курица, свинья / поросенок / боров, гусь, воробей, стриж, собака, кролик, кот* и другие в чешском языке.

К фразеологизмам, известным как в немецком, так и чешском и русском языках, принадлежит, например, фразеологизм типа: *(как) мокрая курица (кто)* (в немецком языке: *wie verregnete Hühner* и в чешском языке: *vypadat jako zmoklá slepice*).

Очень частым свойством человека, отраженным во фразеологии, является трусость и боязливость. Для данного свойства характерны зоонимные фразеологизмы с компонентами: *заяц, муха, птица, кур, лань, лошадь, кролик, овца* в русском языке, где эти компоненты чаще всего употребляются в модели: *дрожать / задрожать как; трусливый, пугливый, боязливый как*.

В немецком языке для данного значения встречаются только три компонента: *Hase* («заяц»), *Lamm* («ягненок»), *Reh* («косуля»).

В чешском языке можно встретиться с такими зоонимными компонентами, как: *заяц, кролик, лань, косуля или улитка*.

Другое очень частое свойство человека – гордость. Во фразеологии можно встретиться с сочетаниями типа: *гордый / горд как павлин, он надулся как индейский петух* и т. д. Самым частым компонентом в фразеологизмах данного типа являются следующие: *индюк / индюшка, павлин / пава, (индейский) петух* или даже *обезьяна, жаба, вол, лошадь* и другие в немецком языке и *павлин, индюк, голубь и жаба* в чешских фразеологизмах.

Фразеология отражает не только негативные свойства человека, но и позитивные, например, трудолюбие. В зоонимной фразеологии данное свойство можно характеризовать с помощью следующих зоонимных компонентов: *муравей, вол, пчела / пчелка, лошадь или бык и крот* в немецкой фразеологии и компонентов: *муравей, вол, лев, ишак, пчела* в чешском языке. Что касается зоонимного компонента *муравей*, то недавно ученые высказали мнение, что в действительности муравьи совсем не так трудолюбивы, какими их считают. Поэтому можно сказать, что данный зоонимный компонент включен во

фразеологизмы со значением «трудолюбивый» несправедливо и отражают действительно ненаучную картину мира.

В рамках практической части моей работы я исследовала также зоонимные фразеологизмы, описывающие стиль походки человека, конкретно медленную походку. В данных фразеологизмах самыми частыми компонентами являются: *черепаха* и *улитка* (напр.: *ползти / плестись / идти / тащиться как черепаха, být pomalý jako hlemýžď* (буквально: «быть медленным как улитка»)).

Целью данной работы было найти, классифицировать, описать и сопоставить как можно большее количество русских, чешских и немецких фразеологизмов с зоонимным компонентом. Я надеюсь, что моя работа внесет вклад в изучение зоонимной фразеологии, а также будет полезным материалом для сопоставительных исследований.

POUŽITÁ LITERATURA

1. **BEČKA, J. V.:** *Slovník synonym a frazeologismů*. Novinář, Praha 1977.
2. **BERGEROVÁ, H.:** *Einführung in die deutsche Phraseologie. Ein Reader, Aufgaben- und Übungsbuch*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2005.
3. **BLANCO, C. M.:** *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 2009.
4. **BUHOFFER, A., BURGER, H., SIALM, A.:** *Handbuch der Phraseologie*. Walter de Gruyter, Berlin 1982.
5. **BURGER, H.:** *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel der Deutschen*. Erich Schmidt, Berlin 1998.
6. **ČERMÁK, F., FILIPEC, J.:** *Česká lexikologie*. Academia, Praha 1987.
7. **ČERMÁK, F.:** *Frazeologie a idiomatika – česká a obecná*. Karolinum, Praha 2007.
8. **DONALIES, E.:** *Basiswissen Deutsche Phraseologie*. Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen 2009.
9. **FLEISCHER, W.:** *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1997.
10. **JACHNOW, H., KIKLEVIČ, A., MEČKOVSKAJA, N., NORMAN, B., WINGENDER, M.:** *Kognition, Sprache und phraseologische / parömiologische Graduierung*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2005.
11. **MOKIENKO, V., STĚPANOVA, L.:** *Ruská frazeologie pro Čechy*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008.
12. **NEBESKÁ, I., SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, L., ŠLÉDROVÁ, J., VAŇKOVÁ I.:** *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Karolinum, Praha 2005.

13. **PALM, C.:** *Phraseologie: eine Einführung*. Narr, Tübingen 1995.
14. **STĚPANOVA, L.:** *Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004.
15. **ZAORÁLEK, J.:** *Lidová rčení*. Levné knihy Praha, 2009.
16. **АЛЕФИРЕНКО, Н. Ф., СЕМЕНЕНКО, Н. Н.:** *Фразеология и паремология*. Флинта, Москва 2009.
17. **БАБКИН, А. М.:** *Русская фразеология, ее развитие и источники*. Наука, Санкт-Петербург 1970.
18. **КОРНЕЕВ, Л. А.:** *Слово о собаке*. Мысль, Москва 1989.
19. **КОХТЕВ, Н. Н., РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э.:** *Русская фразеология*. Русский язык, Москва 1986.
20. **МАСЛОВА, В. А.:** *Введение в когнитивную лингвистику. Учебное пособие*. Флинта. Наука, Москва 2011.
21. **МАСЛОВА, В. А.:** *Лингвокультурология*. Академия, Москва 2011.
22. **МОКИЕНКО, В. М.:** *Славянская фразеология*. Москва, 1980.
23. **МОЛОТКОВ, А. И.:** *Основы фразеологии русского языка*. Наука, Ленинград 1977.
24. **ТОПОРОВ, В. Н.:** *Мифы народов мира. Энциклопедия в 2-х т.* Советская Энциклопедия, Москва 1980.
25. **ШАНСКИЙ, Н. М.:** *Фразеология современного русского языка*. Высшая школа, Москва 1963.
26. **ШАПОШНИКОВА, Т. Е.:** *Животные*. Питер, Санкт-Петербург 2013.

SLOVNÍKY

1. **BÄCHTOLD-STÄUBLI, H., HOFFMANN-KRAYER, E.:** *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Band 6: Mauer – Pflugbrot.* Walter de Gruyter, Berlin & Leipzig 1974.
2. **BEČKA, J., V.:** *Slovník synonym a frazeologismů.* Novinář, Praha 1979.
3. **BLAŽEJOVÁ, M., GOLDHAHN, H., HEŘMAN, K.:** *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen: A – L.* C. H. Beck, Praha 2010.
4. **ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J.:** *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání.* Academia. Praha 1983.
5. **ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J.:** *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné.* Academia. Praha 1988.
6. *Česko-německý frazeologický a idiomatický slovník.* FIN Publishing, Olomouc 1999.
7. **MOKIENKO, V., WURM, A.:** *Česko-ruský frazeologický slovník.* Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2002.
8. **MRHAČOVÁ, E., HARTUNG, J., JANDOVÁ, E.:** *Pojmenování zvířat v české a německé frazeologii a idiomatice. Česko německý a německo-český slovník.* Tilia, Šenov u Ostravy 2000.
9. **SIEBENSCHNEIN, H.:** *Německo-český slovník: A – L.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1970.
10. **SIEBENSCHNEIN, H.:** *Česko-německý slovník: P – Ž.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968.

11. **SIEBENSCHN, H.:** *Česko-německý slovník: P – Ž.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1986.
12. **STĚPANOVA, L.:** *Rusko-český frazeologický slovník.* Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2007.
13. **БИНОВИЧ, Л. Э.:** *Немецко-русский фразеологический словарь.* Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва 1956.
14. **БИРИХ, А. К., МОКИЕНКО, В. М., СТЕПАНОВА, Л. И.:** *Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник.* Фолио-Пресс, Санкт-Петербург 1998.
15. **ГРУШКО, Е. А., МЕДВЕДЕВ, Ю. М.:** *Словарь славянской мифологии.* Русский купец, Братья славяне, Нижний Новгород 1996.
16. **КОЗЛОВА, Т. В.:** *Идеографический словарь русских фразеологизмов с названиями животных.* Дело и Сервис, Москва 2001.
17. **РОЗЕ, Т. В.:** *Большой фразеологический словарь для детей.* ОЛМА-ПРЕСС, Москва 2005.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. <http://bd.fom.ru/report/map/dd063632>
2. <http://www.petrelocation.com/blog/pet-travel-expert/pet-industry-statistics-and-trends>
3. http://hobby.idnes.cz/milion-psu-stejny-pocet-kocek-vetsina-lidi-v-cesku-ma-doma-zvire-pwr-/hobby-mazlicci.aspx?c=A100905_141126_hobby-mazlicci_bma
4. http://www.sevin.ru/invasive/invasion/mammals/m_57.html
5. <http://sigils.ru>
6. <http://xn--c1ahdbnqabbgw3exi.xn--p1ai/articles/povedenie-sobak/zloj-kak-sobaka>
7. <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/4975-2012-11-25-08-43-06>
8. <http://www.liveinternet.ru/users/3473355/post201002954/>

SEZNAM ZKRATEK

1. **BAB:** БАБКИН, А. М.: *Русская фразеология, ее развитие и источники*. Наука, Санкт-Петербург 1970.
2. **BBS:** BUHOFFER, A., BURGER, H., SIALM, A.: *Handbuch der Phraseologie*. Walter de Gruyter, Berlin 1982.
3. **bělorus.:** běloruské
4. **bulh.:** bulharské
5. **ČNFI:** *Česko-německý frazeologický a idiomatický slovník*. FIN Publishing, Olomouc 1999.
6. **ČNS^{PŽ1}:** SIEBENSCHHEIN, H.: *Česko-německý slovník: P – Ž*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1968.
7. **ČNS^{PŽ2}:** SIEBENSCHHEIN, H.: *Česko-německý slovník: P – Ž*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1986.
27. **ČRF:** STĚPANOVA, L.: *Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004.
8. **ČRFS:** MOKIENKO, V., WURM, A.: *Česko-ruský frazeologický slovník*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2002.
9. **DTW:** BLAŽEJOVÁ, M., GOLDHAHN, H., HEŘMAN, K.: *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen: A – L*. C. H. Beck, Praha 2010.
10. **etw.:** etwas („něco“)
11. **j-n:** jemanden („někoho“)

12. IRF: **КОЗЛОВА, Т. В.:** *Идеографический словарь русских фразеологизмов с названиями животных*. Дело и Сервис, Москва 2001.
13. MHJ: **MRHAČOVÁ, E., HARTUNG, J., JANDOVÁ, E.:** *Pojmenování zvířat v české a německé frazeologii a idiomatice. Česko německý a německo-český slovník*. Tilia, Šenov u Ostravy 2000.
14. NČS: **SIEBENSCHNEIN, H.:** *Německo-český slovník: A – L*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1970.
15. NRF: **БИНОВИЧ, Л. Э.:** *Немецко-русский фразеологический словарь*. Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва 1956.
16. NSŠV: **NEBESKÁ, I., SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L., ŠLÉDROVÁ, J., VAŇKOVÁ I.:** *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Karolinum, Praha 2005
17. RČF: **STĚPANOVA, L.:** *Rusko-český frazeologický slovník*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2007.
18. RF: **КОХТЕВ, Н. Н., РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э.:** *Русская фразеология*. Русский язык, Москва 1986.
19. SČF: **ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J.:** *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Academia. Praha 1988.
20. SČFP: **ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J.:** *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. Academia. Praha 1983.
21. sloven.: slovenské
22. SSE: **BEČKA, J., V.:** *Slovník synonym a frazeologismů*. Novinář, Praha 1979.
23. ukr.: ukrajinské

24. WIK: <http://ru.wiktionary.org/wiki/кот>

25. нем.: немецкое

26. чеш.: чешское

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující lidskou povahu

Vlastnost	Ruský frazeologismus	Německý frazeologismus	Doslovný překlad	Český frazeologismus
<i>Apatický</i>	мышей не ловит (кто) (RČF: 422)	eine lahme Ente sein (DTW: 474)	být chromá kachna	být takový mouchy snězte si mě (SSF: 387) / vemte si mě (SČFP: 54)
	быть как сонная муха (RČF: 418)	sich wie ein Schaf zur Schlachtbank führen lassen (DTW: 1768)	nechat se vést jak ovce na porážku	moli by ho sežrali (SSF: 387)
<i>Bázlivý, vystrašený, zbabělý</i>	заячья душа (у кого) (RČF: 218)	ein Hasenherz haben (DTW: 880)	mít zaječí srdce	zaječí srdce (SČF: 318)
	иметь заячье сердце (NRF: 348)			
	быть трусливым (NRF: 348) / пугливым (SČFP: 396) / труслив как заяц (кто) (RČF: 263)	einen Hasenfuß in der Tasche haben (NRF: 348)	mít v kapse zaječí nohu	vzít do zaječích (SČFP: 398)
	(кто-л.) пугливый / боязливый, как муха / птица (IRF: 46)	(jemand / etw.) wackelt / rutscht / geht wie ein Lämmerschwanz / Lämmerschwänzchen (DTW: 1211)	(někdo / něco) se třese / chvěje / jde jako jehněčí ocas / ocásek	zaječí úmysly (SČF: 358)
	дрожать / задрожать как заяц (RČF: 262)	ängstlich wie ein Hase sein (SČFP: 396)	být bázlivý jako zajíc	být plachá jako laň / srna (SČFP: 185)
	как кур воровал (RČF: 355)			stáhnout se / zalézt / stočit se jako šnek do ulity / do ulity jako šnek / hlemýžď (SČFP: 349)
	свет с овчинку покажется (RČF: 672)	scheu wie ein Reh sein (SČFP: 328)	být plachý jako srnec	být vyplašený (SČFP: 185) / vyplašený / ustrašený /
	пугливая как лань (SČFP: 185)	ein Hasenfuß sein (DTW: 880)	být zaječí noha	
	(кто-л.) (от всего шарахается /			

	всего пугается) как пугливая лошадь (IRF: 45)			bázlivý / jako králík (SČFP: 172) / zajíc (SČFP: 396)
	кто-л. смотрит как кролик на удава (IRF: 46)	Hasenpanier ergreifen (SČF: 358)	uchopit zaječí prapor	vylekaný jako zajíc (SČFP: 36)
	дрожать как заячий хвост (RČF: 812)	einen Hasen im Busen haben (NRF: 348)	mít zajíce na prsou	
		Angsthase (SČF: 388) / ein Angsthase sein (SČFP: 396)	vystrašený zajíc / být vystrašený zajíc	
	сердце дрожит (<i>у него</i>), как овечий хвост	ins Bockhorn kriechen (NRF: 137)	lézt do kozlího rohu	
<i>Bezcitný, otupělý, otrlý</i>	с него все как с гуся вода (NRF: 26)	Elefantenhaut (SČF: 156)	sloní kůže	hroší kůže (SČF: 156) mít kůži jako hroch (SČFP: 122)
		ablaufen wie das Wasser am Entenflügel (NRF: 829)	stéct jak voda na kachním křídle	sjede to po něm jak voda po huse (SČFP: 383) otřese se / oklepe se jako pes (SČFP: 383)
<i>Bezohledný</i>	волчьи законы (SČF: 182)	Wolfsmoral (SČF: 182)	vlčí morálka	vlčí morálka / zákon (SČF: 182)
				být na někoho jako pes (SSF: 372)
<i>Bezradný, ztracený</i>	заблудшая овца / овечка (RČF: 476)	ein verlorenes / verirrtes Schaf (DTW: 1768)	ztracená / zbloudilá ovce	bludná / ztracená / zbloudilá ovce / ovečka (SČF: 222)
	(кто-л.) растерянный, как заяц (IRF: 52)			
	сбиться с пути / блуждать как овца (отбившаяся от стада) (IRF: 52)			
<i>Bezzásadový</i>	ни рыба ни мясо (NRF: 243)	sich häuten wie eine Schlange (SČFP:	svlékat kůži jako had	svlékat se jako had (SČFP:

		107)		107)
		wie ein Chamäleon sein (SČFP: 129)	být jako chameleon	být jako chameleon (SČFP: 129)
	он как хамелеон (SČFP: 107)	weder Fisch noch / nicht Fleisch (NRF: 243)	ani ryba ani maso	není ani ryba ani rak (SČFP: 107)
		die Farbe wechseln wie ein Chamäleon (SČFP: 129)	měnit barvu jako chameleon	měnit / změnit barvu jako chameleon (SČFP: 129)
<i>Brzy vstává</i>	вставать / встать с петухами (RČF: 522)	mit Hühnern aufstehen (DTW: 992)	vstávat se slepicemi	ranní ptáče / pták / ptáček (SČF: 276)
	вставать / встать с (первыми) петухами / до (первых) (ZRF: 23) петухов (RČF: 522)	beim / mit dem ersten Hahnenschrei aufstehen (DTW: 827)	vstávat při / s prvním kohoutím kokrháním	
<i>Cílevědomý, iniciativní</i>	волк в овчарне (RČF: 92)	der Hecht im Karpfenteich (NRF: 356)	štika v kapři sádce	štika v rybníce / mezi kapry (SČF: 338)
<i>Čilý, čiperný</i>	скакать как воробушек (SČFP: 294)	flink sein wie ein Reh (SČFP: 165)	být mrštný jako jelen	čilý jako rybička (SSF: 324) / koroptvička (SČFP: 73) / koroptev (SČFP: 165) / mník (SČFP: 207) / křepelka (SČFP: 294) / ryba (SČFP: 306) / veverka (SČFP: 377)
		hüpfen wie ein Vogel (SČFP: 294)	poskakovat jako pták	čiperný jako veverka (SSF: 324) / ryba (SČFP: 306)
		munter wie ein Fisch im Wasser sein (SČFP: 207)	být živý jak ryba ve vodě	běhat (SČFP: 207) / být jako křepelka / rybička (SSF: 373)
				být jako rys (SČFP: 260) / pytel bleh (SČFP: 297)

		schlimmer als ein Sack Flöhe (SČFP: 297)	horší než pytel blech	skákat jako hříbě (SČFP: 294) poskakovat jako ptáček (SČFP: 294)
<i>Čistotný</i>				čistotný jako laštovička (SSF: 324)
<i>Dobrá paměť</i>		ein Elefantengedächtnis haben / ein Gedächtnis wie ein (indischer) Elefant haben (DTW: 463)	mít sloní paměť / mít paměť jako (indický) slon	
<i>Dobrák</i>	кот Леопольд (RČF: 337)	(jemand) kann keiner Fliege (et)was zuleide tun / ein Leid zufügen / ein Bein ausreißen (DTW: 589)	(někdo) nemůže mouše ublížit / nohu utrhnout	starý (dobrý) vůl (SČF: 378)
	(и) мухи / муху / комара / курицы не обидит / не зашибет (кто) (RČF: 419)	(jemand) kann keiner Fliege ein Bein krümmen (DTW: 589)	(někdo) nezkříví mouše nohu	mít holubičí náuru (SČFP: 33) / povahu (SČFP: 401)
	безобидный как муха (RČF: 418)			neublížit ani kuřeti (SSF: 374)
<i>Dobře (nechvalně) známý</i>	каждая собака знает (кого, что) (RČF: 715)	bekannt sein wie ein scheckiger / bunter Hund (NRF: 386)	být známý jak strakatý pes	
	знать как пеструю собаку (SRF: 538)			
<i>Dotěrný, neodbytný</i>	быть (SČFP: 352) / присосаться как пиявка (SČFP: 270)	eine Laus im Pelz (SČF: 370)	veš v kožichu	veš / blecha v kožichu (SČF: 370) být (neodbytný) jako štěnice / veš (SČFP: 351)
		lästig wie eine Lause (SČFP: 352) / ein Insekt sein (SČFP: 385)	být otravný jak veš / hmyz	držet se někoho jako klíště (SČFP: 351)
	быть как назойливая муха (SČFP: 352)			(být) dotěrný jako moucha (SČFP: 210)

		wie ein Blutsauger / Blutegel sein (SČFP: 270)	být jako hmyz sající krev / pijavice	být jako klíště (SČFP: 233) / pijavice / štěnice / veš (SČFP: 270) / vosy (SČFP: 385)
				lézt za někým jako štěnice / veš (SČFP: 351)
<i>Drzý</i>	он наглый как обезьяна (SČFP: 242)	eine freche Kröte (DTW: 1181)	drzá ropucha	být drzý jako opice (SČFP: 185) / stádo opic / štěnice (SČFP: 242) / veš (SČFP: 351)
		frech wie ein Dachs (DTW: 355) / Spatz (DTW: 1975) / eine Lause sein (SČFP: 354)	být drzý jako jezevec / vrabec / veš	
		ein frecher Dachs / Frechdachs (DTW: 355) / Hund (DTW: 995) / Spatz (DTW: 1975)	drzý jezevec / pes / vrabec	
<i>Falešný, pokrytec, zrádce</i>	продажная гадина (SČF: 89)	eine falsche / heimtückische / hinterhältige Schlange (DTW: 1819)	falešný / zákeřný / lstivý had	had zrádnej (SČF: 89)
	волк в овечьей шкуре (NRF: 860)	ein Wolf in Schaf(s)pelz (NRF: 860)	vlk v ovčí kůži	být vlk v rouše beránčím (SČFP: 141)
	прикидываться / прикинуться агнцем (RČF: 12) / овечкой (RČF: 476)	sich den Schafspelz umhängen (DTW: 1770)	přehodit přes sebe ovčí kůži	
	прикидываться безобидной овечкой (NRF: 650)	falsch (sein) wie eine Schlange (DTW: 29) / Katze (ČNFI: 179)	(být) falešný jako had / kočka	být falešný jako kočka (SČFP: 141)
		katzenfreundlich sein (ČNFI: 179)	být přátelský jako kočka	kroutit se / svíjet se jako červ / had / (přišlápnutá) žížala (SČFP: 72)
	извиваться / виться / петлять змеей (RČF: 270) / червяк (SČFP: 73)	aalglatt sein (SČFP: 106)	být hladký jako úhoř	
		tückisch wie eine Schlange sein (SČFP: 106)	být zákeřný jako had	
		sich winden wie eine Schlange (DTW: 106)	kroutit se jako had	(být) úlisný / lstivý / slizký

		1819)		jako had (SČFP: 106)
	скользящий как угорь (NRF: 21)	glatt wie ein Aal (NRF: 21) / sein (DTW: 1)	být / hladký jako úhoř	
		ein Schmeichelkätzchen sein (SČFP: 160)	být lísavá kočička	lísat se (k někomu) jako kočka (SČFP: 159)
	она как лиса (SČFP: 158)	schlüpfrig wie ein Aal / eine Schnecke / eine Schlange sein (SČFP: 106)	být slizký jako úhoř / šnek / had	
		sich winden (und drehen) / krümmen wie ein Aal (DTW: 1)	svíjet se (a otáčet se) / kroutit se jako úhoř	není ani ryba ani rak (SČFP: 107)
	коварный как змея (RČF: 270) / змий (SČFP: 106)	sich winden / krümmen wie ein getretener Wurm (DTW: 2404)	svíjet se / otáčet se jako zašlápnutý červ	být (hladký) jako had / úhoř (SČFP: 106)
		du falsche / heimtückische / hinterhältige Schlange! (DTW: 1819)	ty falešný / zákeřný / lstivý hade!	
	вести себя / поступать как свинья (SČFP: 342)	ein krummer (DTW: 996) / falscher Hund (DTW: 995)	křivácký / falešný pes	zachovat se / chovat se / jednat jako svině (SČFP: 342)
<i>Flegmatik</i>	флегматичный как ишак (IRF: 53)			
	рыбья кровь (в жилах) (у кого) (RČF: 346)	Fischblut (SČF: 149)	rybí krev	
	старую лису второй раз в капкан не заманишь (NRF: 256)			
<i>Hamižný</i>	он готов шкуру с блохи содрать шерсти ради (NRF: 467)	er würde eine Laus schinden um des Balges willen (NRF: 467)	kvůli kůži by stáhl veš z kůže	blechu pro groš po strnisku do Vídne hnal (SSF: 380)
		einen Igel in der Tasche haben (DTW: 1010)	mít ježka v kapse	být lakomý jako chrt (SČFP: 69)
	жаба душит (кого) (RČF: 230)	auf etw. aus sein wie der Fuchs auf die	být z něčeho pryč jak liška	za groš požene veš do

		Henne / aufs Geflügel (DTW: 624)	ze slepice / z drůbeže	Olomouce (SSF: 380)
		nasser Fuchs (DTW: 624)	mokrá liška	být jako křeček / sysel (SČFP: 177)
				za babku by kozu i přes Tatry hnal (SSF: 380)
<i>Hloupý/á</i>	глуп как осел (RČF: 487) / баран (кто) (RČF: 22)	dumm (sein) wie ein Esel (DTW: 29) / Bock (DTW: 294)	(být) hloupý jako osel / kozel	hloupý jako osel / tele / vůl (SSF: 325) / ovce (SSF: 327) / mladá vrána (SČFP: 357)
	(у кого-л.) ослиный разум (IRF: 51)	Spatzenhirn (SČF: 290)	vrabčí mozek	být pitomý jako ovce (SČFP: 247)
		So ein Kalb! (DTW: 1035)	takové tele!	osel oslovská / oslovský (SČF: 219)
	(кто-л.) ученый осел (IRF: 51)	unsers Herrgott's Esel (NRF: 215)	osel našeho Pánaboha	je to zajíc (SČFP: 244) / úplný tele (SČFP: 357)
				mluvit jako kniha (ale) v telecí kůži vázaná (SČFP: 155)
	(кто-л.) валаамова ослица (IRF: 51)	Spatzen im Kopf haben (NRF: 711)	mít v hlavě vrabce	pitomá husa (SČF: 108)
				vyzná se v tom jako prase v notách (ČRF: 106)
	(кто-л.) пустой как ворона (IRF: 51)	ein Spatzenhirn / Spatzengehirn haben / sein (DTW: 1976)	mít / být vrabčí mozek	rozumět něčemu jak koza petrželi (SČFP: 348) / kocour bibli / kráva muškátovému květu / muškátu / pes slabikáři / tele varhanám (ČRF: 106)
(кто-л.) настоящий	sich vom Schaf beißen lassen (NRF:	nechat se kousnout od	hloupá jako husa (SSF:	

	теленок (IRF: 51)	650)	ovce	325)
	куриные / цыпляные (RČF: 408) / ПТИЧЬИ мозги (у кого) (IRF: 51)	ein Gehirn wie ein Spatz haben (DTW: 1976)	mít mozek jako vrabec	káča pitomá (SČF: 127)
		ein blöder Hund (DTW: 994)	hloupý pes	blbe jak tři dny starej pes (ČRF: 129) být skopová / telecí hlava (SSF: 377)
	глуп как сивый мерин (RČF: 392)	ein blöder / dämmlicher / dummer Affe (DTW: 30)	hloupá opice	mít skopovou hlavu (SČFP: 33)
				ptačí / slepičí rozum / rozumek (SČF: 290) / mozek / mozeček (SČF: 378)
	доходит как до жирафа (до кого) (RČF: 238)	das größte Kamel auf Gottes Erdboden sein (DTW: 1039)	být největší velbloud na božím světě	mít švába na mozku (SSF: 394)
				je chytrý, že by moh chytat myši / kartáčovat vrabce (SČFP: 276)
	старый осел (SČF: 219)	nur / nichts als Hühnerscheiße im Kopf haben (DTW: 993)	mít v hlavě jen / nic než jen slepičince	mít kočky v hlavě (SSF: 394)
		alter Esel (SČF: 219)	starý osel	blbá jako kráva (ČRF: 59) starý osel (SČF: 219)
	ослиная голова (RČF: 145)	jemand ist so dumm, dass ihn die Gänse beißen (DTW: 655)	někdo je tak hloupý, že ho husy štípou	korunovaný osel / vůl (SČF: 378)
	(кто-л.) тупая скотина (IRF: 51)	Kalb Moses (DTW: 1035)	tele Mojžíšovo	být učiněný vůl (SČFP: 33)
				být telecí mozek (SSF: 377)
<i>Hodný</i>	agneц божий (непорочный) (RČF: 12)	ein wahres Lamm (DTW: 1211)	hotový beránek	
	невинный агнец			

	(RČF: 12)				
	(кто-л.) безобидный как / словно голубь (IRF: 54)	unschuldig wie ein Lamm sein (DTW: 1211)	být nevinný jako beránek		
<i>Hravý, veselý</i>	(кто-л.) веселый чиж (IRF: 53)	ein fideles Huhn (NRF: 383)	veselá slepice	(být) hravý jako kotě / štěně (SČFP: 167)	
	(кто-л.) игривый кот (IRF: 53)				
	игривый как котенок (SČFP: 167)				
	резвиться как щенок (RČF: 864)	ein lustiger Vogel (DTW: 2278)	veselý pták		
	(кто-л.) резвый / веселый / игривый как щенок (IRF: 53) / котенок (SČFP: 167)				
	быть в телячьем восторге (NRF: 671)	sich freuen wie ein Stint (NRF: 741)	radovat se jak koruška evropská		být velký jako skřivánek (SČFP: 317)
	телячий восторг (RČF: 99)				
впадать / впасть в телячий восторг (RČF: 99)	den Affen loslassen (NRF: 36)	vypustit opici			
<i>Hrubý</i>	обращаться с кем-л. по- свински (NRF: 647)	mit j-m umgehen wie die Sau mit dem Bettelsack (NRF: 647)	zacházet s někým jak svině s žebadlem		
		jemanden wie ein Hund behandeln (DTW: 997)	zacházet s někým jak se psem		
	быть как собака (RČF: 715)	j-n anfahren wie die Sau den Bettelsack (NRF: 647)	navážet se do někoho jak svině do žebadla		
	быть собака собакой (с кем) (ČNS ^{PŽ2} : 240)	jemanden schlechter als einen Hund behandeln (RČF: 715)	zacházet s někým hůř než se psem		
zu jemandem hundsgemein sein (ČNFI: 338)		být na někoho jako pes			
<i>Chladný</i>	рыбья кровь (SČF: 149)	Fischblut (SČF: 149)	rybí krev	račí / rybí / žabí krev (SČF:	

				149)
	холодный как лягушка (RČF: 380)			(být) studený jako had (SČFP: 106)
<i>Chlípnik</i>	у кого-л. скотский / зверский нрав (IRF: 41)	ein geiler Bock (sein) (DTW: 295)	(být) chlípny kozel	starý kozel (SČF: 144)
	(кто-л.) сущая коза в сарафане (IRF: 43)			
	кто-л. перелетный чирок (IRF: 53)	ein Zugvogel sein (SČFP: 295)	být tažný pták	starý kocour (SČF: 135)
	кто-л. похотливая корова (IRF: 41)			
	кто-л. блудливый как кот (IRF: 41)	eine Naschkatze sein (ČNFI: 178)	být mlsná kočka	(být) přelétavý jako motýl (SČFP: 210)
	кто-л. (как) кот мартовский (IRF: 41)			
	кто-л. блудливая как кошка (IRF: 41)			
	мышинный жеребчик (RČF: 232)	flutterhaft wie ein Schmetterling sein (SČFP: 210)	být nestálý jako motýl	být jako tažný pták (SČFP: 210)
	кто-л. (пристал) как кобель (IRF: 41)			
	порхать как мотылек (SČFP: 210)			
	кто-л. как перелетная кукушка / птичка (IRF: 53) / птица (SČFP: 295)	wie ein Schmetterling von einer Blume zur anderen flattern (DTW: 1842)	přeletovat z jedné květiny na druhou jak motýl	mít boty z toulavého telete / psa (SČFP: 295)
	быть перелетной птицей (IRF: 53)			
	<i>Chytrý</i>			
<i>Klepna</i>		etw. der Elster auf den Schwanz binden (NRF: 206)	uvázat něco strace na ocas	slepičí prdelka (SČF: 265)
				strčit (na koho)

				psí hlavu (SSF: 394)	
<i>Kritický</i>	раздавать слонов (кому) (RČF: 707)	j-n / etw. zur Sau machen (DTW: 1757)	udělat z někoho / něčeho svini		
<i>Lehkovážný/á</i>	жить как кукушка (IRF: 39)	ein leichtsinniges Huhn (DTW: 991)	lehkovážné kuře		
		ein lockerer Vogel (DTW: 2278)	volný pták		
<i>Líný</i>	от нечего делать и таракан на полати лезет (IRF: 41)	ein fauler Hund (DTW: 995) / eine faule Sau (DTW: 1756)	líný pes / líná svině	líný jako veš / valach / kůň (SSF: 326) / kanec / prase (SČFP: 147) / kapr (SČFP: 148) / kráva (SČFP: 173) / svině (SČFP: 342) / vepř (SČFP: 283) / štěnice (SČFP: 352)	
		der faule Esel trägt sich auf einmal tot (DTW: 490)	líný osel se utahá napoprvé k smrti	líná veš (SČF: 370)	
	разваливаться как корова (SČFP: 173)	daliegen wie eine alte Kuh (SČFP: 173)	ležet jako stará kráva		
		eine faule Sau sein (SČFP: 147)	být líná svině	ležet / válet se (někde) jako (ta) svině (SČFP: 119) / kanec (SČFP: 147) / kráva (SČFP: 173) / prase (SČFP: 342)	
	валяться как свинья (SČFP: 342)	ein faules Schwein sein (SČFP: 147)	být líné prase		
		sich herumwälzen wie eine Sau (SČFP: 342)	válet se jako svině	čekat, až mu budou pečení holubi lítat do huby (SSF: 380)	
	(быть) ленивый как боров (SČFP: 147)	(jemand hat) null Bock / keinen Bock (auf etw. / etw. zu tun) (DTW: 294)	(někdo má) nulového / nemá žádného kozla (na něco)		
		den Hund hinken lassen (NRF: 384)	nechat kulhat psa	být rozvalený jako kráva (SČFP: 173)	
	<i>Lump, mizera</i>	сукин кот (WIK)	ein gemeiner Hund (DTW: 995)	podlý pes	

<i>Málo jíst</i>	есть как воробышек (RČF: 97) / курочка (IRF: 40)	wie ein Vögelchen essen (DTW: 2279)	jíst jako ptáček	jíst jako vrabec (SSF: 378) / vrabeček (SČFP: 387)
	закусивать, как воробей (IRF: 40)			
	клевать как птичка (RČF: 607)	essen wie ein Spatz (DTW: 1975)	jíst jako vrabec	
	(кто-л.) КЛЮЮТ как цыплята (IRF: 40)			
	кушать как птушаненок (IRF: 40) (lid.)			
<i>Mazaný, nepřekných vlastností</i>	(кто-л.) гусь лапчатый! (IRF: 55)	es so dick hinter den Ohren haben wie die Sau die Läuse (NRF: 647)	mít tak hustě za ušima jak svině vši	čistý / pěkný / povedený / podařený ptáček / pták (SČF: 276)
	каков / ничего себе / тот еще гусь (оказался)! (RČF: 172)	ein klarer Hecht! (NRF: 356)	jasná štika!	být lstivý jako liška (SČFP: 106)
	Лиса Патрикеевна (RČF: 369)	ein loser (DTW: 2278) / feiner Vogel! (NRF: 815)	volný / dobrý pták!	jednat / chovat se jako krysa (SČFP: 177)
		Füchse prellen (NRF: 256)	oklamat lišky	být liškou podšitý (SČFP: 106)
	прикидываться / прикинуться лисой (RČF: 369)	der Fuchs weiß mehr als ein Loch (NRF: 257)	liška zná víc než brloh	je to vykutálenej ptáček (SČFP: 106)
	(кто-л.) настоящая лиса (IRF: 55)	mit Katzenpfoten streicheln (NRF: 408)	hladit kočičími tlapkami	stará liška (SČF: 164)
	хорош гусь (NRF: 356)	ein durchgetriebener Vogel (DTW: 2278)	prohnaný pták	být vychytralý (SSF: 330) / mazaný / lstivý (SČFP: 191) / úskočný (SČFP: 368) / podšitý jako liška (SSF: 328)
	он скользкий как угорь (SČFP: 328)	hinterlistig wie eine Schlange sein	být lstivý jako had	chytrý jako lišák (SSF: 328)

	368)	(SČFP: 106)		325)
	(кто-л.) темная лошадка (IRF: 55)	ein gerissener Hund sein (DTW: 995)	být prohnaný pes	
	гусь порядочный / хороший (кто) (RČF: 172)	sie ist mit allen Hunden gehetzt (NČS: 603)	je všemi psy popuzovaná	liška pálená / podšitá (SČF: 164)
	старая / хитрая лиса (NRF: 256) / лисица (RČF: 369)	ein schlauer Hecht (NRF: 356)	vychytralá štika	být pěkná svině / zmije (SČFP: 177)
	поступить как трусливая свинья (SČFP: 177)	ein alter / schlauer Fuchs (DTW: 624)	stará / vychytralá liška	je chytřej jak stádo vopic (SČFP: 210)
	хитрый как лиса (RČF: 369)	Schlaufuchs (SČF: 164)	vychytralá liška	(být) chytrý jako opice (SČFP: 242)
	старый лис (RČF: 368)	ein schlauer Hecht (NRF: 356)	vychytralá štika	kroutit se / být (hladký / kluzký) jako úhoř (SČFP: 368)
<i>Mírný</i>	(бýt) кроткий как ягненок (SČFP: 41)	ruhig (SČFP: 248) / sanft / zahm / still sein wie ein Lamm (SČFP: 41)	být pokojný / mírný / hodný / tichý jako beránek	být (mírný) jako beránek / ovečka (SČFP: 41)
	тихий как ягненок / овечка (SČFP: 248)	brav wie ein Lämmchen sein (SČFP: 41)	být poslušný jako beránek	učiněný beránek (boží) (SČFP: 41)
<i>Mlsný</i>		naschhaft wie ein Kätzchen sein (SČFP: 69)	být mlsný jako kočička	mlsný kocour (SČF: 134)
		eine (alte) Naschkatze sein (SČFP: 69)	být (stará) mlsná kočka	mlsný jako kočka / koza (SSF: 326) mlsná koza (SČF: 144)
<i>Mrzout, podivín</i>	нахохлиться как сыч (SČFP: 354)	des Kuckucks sein (NRF: 451)	být kukačky	divný brouk (SČF: 40)
		den Vogel kriegen (NRF: 815)	chytit ptáka	divný / mrzutý / starý pavouk (SČF: 40)
		(alter) Brummbär (SČF: 170)	(starý) medvěd	
		brummen wie ein Bär (SČFP: 92)	bručet jako medvěd	divný pták / ptáček (SČF: 40)
einen (ausgewachsenen / herrlichen) Vogel	mít (vzrostlého / nádherného)			

		haben (DTW: 2278)	ptáka	
		j-s Vogel braucht Futter / Wasser (DTW: 2278)	něčí pták potřebuje zob / vodu	starý medvěd (SČF: 40)
		einen Vogel haben (NRF: 815)	mít ptáka	medvěd bručoun (SČF: 40)
		ein seltener / schräger (DTW: 2278) / komischer Vogel / Kauz (SČF: 40) / Huhn (NRF: 383)	zvláštní / divný / směšný pták / sýček / slepice	bručet jako medvěd (SČFP: 92)
		ein komisches / ulkiges Huhn (NRF: 383)	směšná / podivná slepice	(být) otrávený / votrávenej jak šváb (SČFP: 354)
		Tauben (NRF: 763) / Mäuse im Kopf haben (DTW: 1363)	mít holuby / myši v hlavě	mít brouky / pavouky / mouchy v hlavě (SSF: 383)
		j-s Vogel ist Amok gelaufen (DTW: 2279)	něčí pták chytil amok	starý kocour (SČF: 135)
<i>Naivní</i>	(кто-л.) наивный как / словно голубь (IRF: 55)	jemand hätte eher geglaubt, dass die Ochsen kalben (DTW: 1503)	někdo by spíš věřil, že se vůl otelí	je s ním řeč jak s kozou na ledě (SČFP: 136)
	карась – идеалист (RČF: 302)			
	(кто-л.) желторотый птенец (IRF: 52)			
	(кто-л.) настоящий теленок (IRF: 51)			
<i>Nedochvilný</i>				scházet se jak švábi na pivo (SČFP: 114)
<i>Nekulturně jíst</i>	чавкать как свинья (SČFP: 285)	schmatzen / fressen wie ein Schwein (SČFP: 285)	mlaskat / žrát jako prase	mlaskat / jíst / žrát jako prase / čuně / dobytek (SČFP: 285)
<i>Nemít čisté svědomí</i>	кого-л. точит (какой-то) червь (IRF: 45)	Raupen im Kopf haben (NRF: 612)	mít v hlavě housenky	

	червь / червячок (чего) сосет / гложет (кого) (RČF: 835)	an j-m nagt der Wurm (DTW: 2403) einen Wurm im Kopf haben (NRF: 868)	někoho hlodá červ mít v hlavě červa	
<i>Nemluvný</i>	молчать / быть нем как рыба (RČF: 661)	stumm sein / bleiben wie ein Fisch (DTW: 577)	být / zůstat němý jako ryba	mlčet jako ryba / kapr (SSF: 326) být němý jako ryba / kapr (SČFP: 306)
<i>Nenasytý</i>	(кто-л.) прожорлив как акула / гусеница / волк / саранча (IRF: 40)	Entenmagen (SČF: 405)	kachní žaludek	kachní žaludek (SČF: 405)
	утиного zobu не накормишь / не напоишь (IRF: 40)			jíst jak vlk (SČFP: 381)
	(кто-л.) за один присест быка съест (IRF: 40)	essen wie ein Dachs (NRF: 166) / Wolf (SČFP: 382)	jíst jako jezevec / vlk	dobry prase vsechno spase (SČFP: 143)
	(кто-л.) разъелась, как дойная корова (IRF: 40)			být (žravý) jako kobyłka (SČFP: 156)
	(кто-л.) и барана съест не заметит (IRF: 40)	wie eine neunköpfige Raupe essen / fressen (DTW: 1642)	jíst / žrát jako devítihlavá housenka	mít žaludek jako kachna (SČFP: 143)
	(кто-л.) ест как лошадь (IRF: 40)			
	есть / жрать как свинья / по-свински (IRF: 40)			
<i>Neohrabaný</i>	быть (SČFP: 320) / вести себя как слон в посудной лавке (NRF: 205)	sich benehmen wie ein Elephant im Porzellanladen (NRF: 205)	chovat se jak slon v obchodě s porcelánem	chodit jako koza na ledě (SSF: 385) točit se jak vůl na ledě (ČRF: 59)
	(кто-л.) как корова на льду (IRF: 43)	ein ungeleckter (NRF: 94) / rechter / richtiger / ungelenker Bär (DTW: 191)	nemotorný / pravý / opravdový / neobratný medvěd	motat se / počínat si (v něčem) (SČFP: 320) / být jako slon v porcelánu (SČFP: 90)
	ходить (переваливаясь) как медведь (SČFP: 373)			
(кто-л.) слоном шатается (IRF: 40)	sich benehmen wie ein Storch im Salat	chovat se jak čáp v salátu	být jako medvěd (SČFP: 373)	

	43)	(DTW: 2054)		90) / hovado (SČFP: 119) / slon (SČFP: 373)
	неуклюжий как медведь (<i>кто</i>) (RČF: 390)			tančit jako medvěd (SSF: 385)
	(<i>кто-л.</i>) как коза на кровлю мостится (IRF: 43)	plump wie ein Bär (NRF: 94)	neohrabaný jak medvěd	držet něco jako prase kost (SČFP: 285)
	(<i>кто-л.</i>) сущая лошадь (IRF: 36)			
<i>Neposedný</i>	(<i>кто-л.</i>) вертится точно / словно на ежа сел (IRF: 43)	eine wilde Hummel (NRF: 383)	divoký čmelák	vrtět se jako holub na báni (SSF: 386)
	кружиться / вертеться как волчок / волчком (RČF: 94)			
	быть как волчок (RČF: 94)			
	(<i>кто-л.</i>) ногайская кобыла (IRF: 43)	jemand hat Ameisen (DTW: 44) / Hummeln im Hintern / Gesäß / Steiß / Arsch (DTW: 994)	někdo má v zadku / zadnici / řiti / prdeli mravence / čmeláky	skákat jako kůzle (SČFP: 126)
	(<i>кто-л.</i>) скачет как коза / козлом (IRF: 43)			
	вертеться / виться вьюном (<i>около кого</i>) (RČF: 125)			
	быть перелетной птицей (IRF: 53)			
скакать как жеребенок (SČFP: 126)			dovádět / skotačit / skákat / hopsat / (být) bujný jako (mladá / divoké) hříbě (SČFP: 126)	
<i>Nespolehlivý</i>				to je posel jak vosel (SČFP: 386)
<i>Neukázněný</i>	дикие звери (SČF: 403)	wilde Tiere (SČF: 403)	divoká zvěř	divá zvěř (SČF: 403)
		sich wie ein wild gewordener Affe benehmen (DTW: 31)	chovat se jak zdivočelá opice	
		das Kalb / Kälbchen austreiben (NRF: 31)	vyhnat tele / telátko	

		397)		
„Nevinný“	волк в овечьей шкуре (NRF: 860)	ein Wolf in Schaf(s)pelz / Schafskleidern (NRF: 860)	vlk v ovčí kůži / v ovčím rouše	vlk v rouchu / rouše beránčím (SČF: 373)
	прикидываться / прикинуться агнцем (RČF: 12) / овечкой (RČF: 476)	sich den Schafspelz umhängen (DTW: 1770)	přehodit přes sebe ovčí kůži	
		mein Name ist Hase (ich wohne im Walde) und weiß von nichts (DTW: 879)	jmenuji se zajíc (žiji v lese) a nevím o ničem	
Nezdvořilý				chovat se jako dobytek (SČFP: 97)
Oblíbený		Hahn im Korb (NRF: 326)	kohout v koši	
Oddaný	предан как собака / пес (NRF: 385)	treu wie ein Hund sein (RČF: 715)	být věrný jak pes	psí věrnost (SČF: 369)
	собачья верность (SČF: 369)	hündische Ergebenheit (ČNS ^{PŽ2} : 240)	psí oddanost	věrný jako pes (SSF: 330)
Odolný	выносливый как лошадь (IRF: 33)	Pferdenatur (SČF: 196)	koňská nátura	koňská povaha / nátura (SČF: 196)
				vydržet / snést (toho) jako kůň (SČFP: 181)
Odvážný	львиное сердце (SČF: 319)	Löwenherz (SČF: 319)	lví srdce	lví srdce (SČF: 319)
				bít se / bránit se jako lev (SSF: 402)
Ohromený, udivený	установиться (NRF: 452) / глядеть / смотреть (на кого/что) как / точно / будто / словно баран на новые ворота / на гумно / на воду (RČF: 23)	dastehen wie der Ochs / Ochse (DTW: 1502) / Kuh vorm neuen Tor / vorm Scheunentor (DTW: 1181)	stát tu jak vůl / kráva před novými vraty / před vraty od stodoly	čumět (SČFP: 357) / koukat (SČFP: 127) / dívat se (na něco) jako tele na nová vrata (SSF: 397) / vejr (SČFP: 376)
		dastehen wie ein lackierter Affe (NRF: 458) / wie der Ochs / Ochse vorm / vor dem Berg / am Berg	stát tu jak nalakovaná opice / vůl před kopcem / na kopci	koukat jako mladá vrána (SČFP: 136) / jak tele (Machovo)

		(DTW: 1502)		(SČFP: 358)
				vyvalovat oči jako když kocour sere do řezanky (SČFP: 157)
		aussehen / ein Gesicht machen / glotzen / gucken wie die Gans wenn´s wetterleuchtet / donnert (NRF: 267) / blitzt / gewittert (DTW: 655)	vypadat / tvářit se jak husa, když se blýská / hřmí / blýská se / je bouřka	koukat (do něčeho) jako husa do flašky / do lékárny (SČFP: 127) hledí jak bacil do lékárny (ČRF: 129)
		wie der Ochs am Berge stehen (NRF: 563)	stát jak vůl na kopci	čumí jako kocour v plevách (ČRF: 129)
		dastehen / gucken wie die Kuh, wenn´s donnert (DTW: 1181)	stát tu / koukat jak kráva, když hřmí	koukat jak prase po první ráně (SČFP: 285)
		glotzen wie eine Katze wenn´s wetterleuchtet (DTW: 1062)	zírat jako kočka, když je bouřka	být jako (čerstvě) vyoraná myš (SČFP: 217)
	смотреть (на что-л.) как лиса на виноград (IRF: 33) / сыч (SČFP: 376)	gucken wie eine Katze wenn´s blitzt (DTW: 1061)	koukat jako kočka, když se blýská	
		Augen machen wie ein (ab)gestochenes Kalb (NRF: 75)	kulit oči jak zapíchnuté tele	koukat jako vejr (SČFP: 57) / tele / jako (čerstvě) vyoraná myš (SČFP: 46) / sůva z nudlí (SČFP: 217) / jelen (SČFP: 223)
		wie ein frisch geficktes Eichhörnchen gucken (SČFP: 217)	koukat jako čerstvě osouložená veverka	
		gucken wie ein Uhu (SČFP: 376)	koukat jako výr	
		wie ein Schwein ins Uhrwerk schauen / blicken / gucken / glotzen (DTW: 1899)	hledět / zírat / koukat jak prase do hodinkového mechanismu	být z něčeho jelen (SČFP: 338)

		die Augen verdrehen wie ein Karpfen (SČFP: 149)	koulet očima jako kapr	tvářit se jako prase po první ráně (SČFP: 285)
	как мышь на крупу (смотреть / уставиться) (RČF: 422)	glotzen / gucken / stieren wie das Kalb aus der Wäsche / wie ein (ab)gestochenes Kalb (DTW: 1035)	zírat / koukat / hledět vyjeveně jak tele z prádla / jak zapíchnuté tele	stát (někde) jak tele (Machovo) (SČFP: 358)
		dasitzen / dastehen wie ein Schwein vorm / vor dem Uhrwerk (DTW: 899)	sedět / stát tu jak prase před hodinkovým mechanismem	poulit / kulit oči (na někoho / něco) jako kapr (SČFP: 149)
		dreinschauen wie eine Katze wenn's blitzt (DTW: 1061)	tvářit se jako kočka, když se blýská	kouká, jako by mu uletěly včely (SČFP: 374) / jako slepice do kornoutu (ČRF: 273)
	(кто-л.) ГЛЯДИТ как сова (IRF: 36)	ein Gesicht machen wie eine Katze, wenn's donnert (DTW: 1062)	tvářit se jako kočka, když hřmí	kouká, jako když mu uletěly včely (SČFP: 374)
<i>Ospalec, tvrdě spát</i>	спать как коней продавши (IRF: 35)	schlafen wie ein Dachs (NRF: 166) / ein Bär (NRF: 94) / eine Ratte (NRF: 610) / ein Murmeltier (NRF: 662)	spát jak jezevec / jak medvěd / jako krysa / jak svišť	spát jak sysel (SČFP: 343) / dudek (SČFP: 396)
	спать как заяц (на слуху) (IRF: 35)			
	медведь лапу сосет (IRF: 35)	den Hasenschlaf haben (DTW: 881)	mít zaječí spánek	chodit spát se slepicemi (SČFP: 343)
	(кто-л.) спит как удав, переваривающий кролика (IRF: 41)			
	(кто-л.) спит как медведь в берлоге (IRF: 41)			
спать как сурок (NRF: 166)	schnarchen (DTW: 191) / schlafen wie ein Bär (NRF: 94)	chrápat / spát jak medvěd		
<i>Otrávený, protivný</i>	словно блоха укусила (кого) (RČF: 34)	jemand hat wohl einen Spatz gefrühstückt (DTW: 191)	někdo asi snídal vrabce	mít brouky / mouchy v hlavě (SSF: 393)

	будто / точно / словно (какая-то [шальная]) муха укусила (кого) (RČF: 418)	1975)		
	как / будто / словно / ровно / точно муху проглотил (кто) (RČF: 419)			být protivný jako štěnice (SČFP: 73)
	(кто-л.) недовольный / надутый как сыч (IRF: 46)			
	ходить (вокруг да около) как кот вокруг горячей каши (IRF: 49)	was für eine Laus ist dir denn über die Leber gelaufen	co za veš ti přeběhla přes játra	moucha přeletěla přes nos (komu) (SSF: 393)
	топтаться на одном месте как тетерев (на току) (IRF: 48)			
<i>Podezřelý</i>		verdächtiger Vogel (SČF: 276)	podezřelý pták	podezřelý ptáček / pták (SČF: 276)
<i>Podlízavý</i>	льнет к нему как кошка (SČFP: 342)	einen Katzenbuckel machen (DTW: 1063)	dělat kočičí hřbet	psí podlízavost (SČF: 244)
		hündische Unterwürfigkeit / Kriecherei (SČF: 244)	psí podlízavost / šplhounství	
		den Fuchsschwanz streichen (NRF: 257)	hladit liščí ocas	
		schmeichlerisch wie eine Katze (NČS: 647)	úlisný jako kočka	šplhat jako datel (SČFP: 78)
		ein Schmeichelkätzchen sein (ČNFI: 178)	být lísavá kočička	
		anschmiegsam (sein) wie ein Kätzchen (DTW: 29)	(být) přítulný jako kočička	
<i>Pokorný</i>	собачья покорность (SČF: 249)			psí pokora (SČF: 249)
<i>Poskok</i>		j-m den Bären machen (DTW: 192)	dělat někomu medvěda	
<i>Poslušný</i>	быть послушным как			(být) poslušný / poslouchat

	овечка (SČFP: 115) / собачка / теленок (SČFP: 261)			(někoho) jako pejsek (SČFP: 260)
<i>Pracovitý</i>	кто-л. трудится как муравей (IRF: 56)	arbeitsam (SČFP: 213) / emsig / fleißig wie eine Ameise (DTW: 44) / eine Biene (MHJ: 29) / ein Bienchen (SČFP: 213)	být pracovitý / neúnavný / pilný jak mravenec / včela / včelka	mravenčí píle (SSF: 327)
	(быть) трудолюбивый как муравей (SČFP: 213)	er ist ein guter Karrengaul (NRF: 403)	je dobrý tažný kůň	dělat něco / pracovat (pilně) jako mravenec / mraveneček (SČFP: 213)
	работать (NRF: 166) / трудиться / вкалывать как вол (RČF: 92)	arbeiten (NRF: 584) / schuften wie ein Pferd (DTW: 1563) / Stier (DTW: 2041)	pracovat / dřít jako kůň / býk	dřít (se) / dělat / makat jako vůl (SČFP: 389)
	кто-л. трудолюбив (RČF: 614) / трудолюбивый / усердный как пчела (IRF: 56) / пчелка (SČFP: 374)	wie die Ameisen sein (DTW: 44)	být jako mravenci	být do práce jako lev (SSF: 396)
	работать (NRF: 584) / вкалывать / тянуть как (ломовая) лошадь (RČF: 377)	schuften wie ein Ochs / Ochse (DTW: 1502) / Rindvieh (SČFP: 389)	dřít jako vůl / skot	dřít jako hovado / mezek (SČFP: 389) / kůň (ČRF: 59)
		ein fleißiges Bienchen (DTW: 253)	pilná včelka	pilný jako včelička / mravenec (SSF: 327) / mraveneček (SČFP: 213)
	работать как зверь (SČFP: 78)	eine fleißige Biene (DTW: 253)	pilná včela	být pracovitý jako včelička (SČFP: 79) / včela / včelka (SČFP: 374) / mraveneček (SČFP: 213)
wie ein Maulwurf wühlen (DTW: 1361)		hrabat jako krtek		
<i>Předstírat hloupost</i>			dělat ze sebe vola (SČFP: 370)	
<i>Přehlížení problémů,</i>	(с)прятать голову как	sich benehmen wie der Strauß (NRF: 403)	chovat se jako pštros	pštrosí taktika / politika (SČF: 370)

<i>vyhýbání se jejich řešení</i>	страус (NRF: 433)	745)		343)	
	страусова / страусовая политика (RČF: 552)	den Kopf in den Sand stecken wie der Strauß (NRF: 745)	strkat hlavu do písku jak pštros	strkat hlavu do písku jako pštros (SČFP: 294)	
<i>Puntičkář</i>		Fliegenbeine zählen (DTW: 589)	počítat mouchám nohy		
<i>Pyšný</i>	надутый как индюк / надутая как индюшка (RČF: 287)	ein eingebildeter Affe (DTW: 30)	nafouklá opice	pyšný jako páv (SSF: 328) / pyšná jako pávice (SČFP: 259)	
	гордый / горд как павлин (RČF: 504)	sich aufblähen (SČFP: 406) / sich aufblasen wie ein Frosch (DTW: 621) / eine Kröte (SČFP: 406)	naparovat se / nafouknout se jako žába / ropucha		
		распускать павлиний хвост (NRF: 582)	ein Ochsen / Frosch sein (DTW: 119)	být vůl / žába	nafukovat se (SČFP: 104) / nadouvat se jako krocán (SČFP: 101)
	он надулся как индейский петух (NRF: 399)	das Pfauenrad schlagen (NRF: 582)	roztáhnout paví ocas		
	ходить / выступать (SČFP: 259) / распускать хвост как павлин (NRF: 582)	stolzieren / einherstolzieren / herumstolzieren / umherstolzieren wie der Hahn auf dem Mist (DTW: 827)	vykračovat si jak kohout na hnojišti	být domýšlivý jak kohout, který si myslí, že slunce vyšlo kvůli tomu, aby ho slyšelo kokrhát	nadýmat se / nafukovat se jako holub (SSF: 399) / páv (SČFP: 259) / ropucha (SČFP: 302) / žába (SČFP: 406)
		надуваться / надуться как индюк (RČF: 287)	eitel sein wie ein Hahn, der glaubt, die Sonne sei aufgegangen, um ihn krähen zu hören (DTW: 826)		
	(и) на козе не подъедешь (к кому) (RČF: 317)	ein aufgeblasener Frosch (DTW: 621)	posadit se na vysokého koně	cítit se jak kohout ve slepičárni	chodit / vykračovat si / nést se / nosit se jako páv / pávice (SČFP: 259)
		sich aufs hohe Pferd setzen (DTW: 1563)			
	(кто-л.) горделивая /	sich fühlen wie der Hahn im Hühnerhof (DTW: 826)	střílet vlaštovky	roztáhnout ocas jak páv	nosit hlavu jako páv (SČF: 398)
		Swalben schießen (DTW: 1891)			
	wie ein Pfau (ein) Rad schlagen (NRF:				

	важная как пава / гусыня (IRF: 36)	582) auf dem hohen Pferd sitzen / reiten (DTW: 1563)	sedět / jezdit na vysokém koni	
	важничать, как петух на навозной куче (NRF: 199)	stolz wie ein Hahn auf dem Mist / im Hühnerstall / auf dem Hühnerhof sein (DTW: 827)	být pyšný jak kohout na hnojišti / v kurníku / ve slepičárni	
<i>Rád ponocuje</i>	ночная бабочка (RČF: 20)	Nachteule (SČF: 277)	noční sova	noční pták (SČF: 276) noční sůva (SČF: 326)
<i>Rychlý</i>				utíkat jako zajíc (SČFP: 324)
				běžet jak jelen (SČFP: 354) / srnka (SČFP: 373)
				bystrý / rychlý jako sokol (SČFP: 326)
<i>Samolibý</i>	всяк кулик свое болото хвалит (NRF: 217)	Hühneraugen am Hintern haben (DTW: 993)	mít na zadku kuří oka	
		ein eitler Affe (DTW: 30)	pyšná opice	
		ein vergnügter Mops (NRF: 525)	veselý mops	
		jeden dünkt seine Eule ein Falke (NRF: 217)	každému se zdá jeho sova jako sokol	
		der Kuckuck ruft seinen eignen Namen (NRF: 451)	kukačka volá své vlastní jméno	
		einem jeden Vogel gefällt sein Nest (DTW: 814)	každému ptákovi se líbí jeho hnízdo	
<i>Samotář</i>	бирюком жить (RČF: 31)	sich wie eine Raupe einspinnen (NRF: 612)	zakuklit se jak housenka	žít si ve věži ze slonové kosti (SSF: 378)
	кошка, которая гуляла сама по себе (RČF: 339)	sich in sein Schneckenhaus zurückziehen (DTW: 850)	stáhnout se do své ulity	uchýlit se do věže ze slonové kosti (SSF: 378)
	залезть / спрятаться как улитка в раковину (SČFP:			stáhnout se / zalézt / stočit se jako šnek do ulity / do ulity

	349)			jako šnek / hlemýžď (SČFP: 349)
	жить как крот в своей норе (SČFP: 344)	sich verkriechen wie in ein Mauseloch (SČFP: 343)	schovat se do myši díry	žít jak (SČFP: 343) / sedět (doma) jak sysel (v díře) (SČFP: 342)
	сидеть как барсук / крот в норе (SČFP: 343)	verkriechen sich wie ein Dachs in seinem Bau (SČFP: 140)	zalézt jak jezevec do své nory	být zalezlý doma jako jezevec (SSF: 400) / (v díře) / krtek (SČFP: 140) / sysel (SČFP: 342) / žába (SČFP: 406)
		leben wie ein Maulwurf in seinem Bau (SČFP: 344)	žít jak krtek ve své noře	
<i>Sebejistý</i>	быть на коне (RČF: 328)			být na koni (SSF: 405)
<i>Smolař</i>		ein Pechvogel sein / bleiben (DTW: 1546)	být / zůstat smolný pták	
<i>Soustředěný</i>	зарыться (в бумаги / книги) как крот (SČFP: 342)	sich in etw. vergraben wie ein Maulwurf (SČFP: 342)	zahrabat se do něčeho jak krtek	zahrabat se do něčeho jako sysel (SČFP: 342)
<i>Spát lehkým spánkem</i>	спать соловьиным сном (IRF: 35)	den Hasenschlaf schlafen (DTW: 881)	spát zaječím spánkem	spát jak zajíc (SČFP: 384)
		schlafen wie ein Hase (SČFP: 396)	spát jako zajíc	
<i>Společenský</i>	салонный / светский лев (RČF: 363)	Salonlöwe (SČF: 162)	lev salónu	lev salónů (SČF: 162)
<i>Spolehlivý</i>		mit j-m kann man ein Pferd mausen (DTW: 1565)	s někým může člověk koně krást	
<i>Sprostý</i>		fluchen wie ein Pferde knecht (DTW: 1566)	nadávat jak čeledín od koní	nadávat jako špaček (SČFP: 274)
		schimpfen wie ein (junger) Spatz / Rohrspatz (DTW: 1975)	nadávat jak (mladý) špaček / strnad	spřostý jako holub / holoubek (ČRF: 171)
				spřostá jako holubice (ČRF: 171)
<i>Stará, svárlivá žena</i>				stará můra (SČF: 187)
<i>Starostlivý</i>	опекать кого-то / быть как наседка (SČFP: 184)	sich um j-n. sorgen wie eine Glucke (SČFP: 184)	starat se o někoho jak kvočna	(být) starostlivý / starat se / pečovat o

				někoho jako kvočna (o kuřata) (SČFP: 183)
<i>Tichý</i>	(кто-л.) божья коровка (IRF: 53)	still sein / sitzen wie ein Mäuschen (DTW: 1363)	být tichý / sedět jak myška	tichý jako beránek / ovečka (SSF: 329) / myš (SČFP: 269) / myška (SČFP: 284)
	тихо как кошка (ČRFS: 233)			
	по-кошачьи (ČRFS: 233)			
	(кто-л.) тихий / спокойный как курочка / как теленок / как мышь (IRF: 53)	mäuschenstill sein (DTW: 1363)	být tichý jak myška	být zticha jako prase v žitě (ČSFP: 95)
	сидеть тихо как мышь / мышка (RČF: 421)			proběhnout jak myška (SČFP: 359)
<i>Toulavý</i>	перелетная птица (SČF: 277)	Zugvogel (SČF: 277)	tažný pták	tažný / stěhovavý pták (SČF: 277) mít boty z toulavého telete (SSF: 405)
<i>Trpělivý</i>		geduldig wie ein Lamm sein / tun (etw.) (DTW: 1211)	být trpělivý / dělat (něco) trpělivě jak beránek	beránčí povaha (SČF: 256)
				mít beránčí / holubičí povahu (SČFP: 69)
				trpělivý jako beránek (SSF: 330) / ovečka (SČFP: 248)
		Ameisengeduld (SČF: 350)	mravenčí trpělivost	mravenčí trpělivost (SČF: 350)
				mít holubičí náuru (SSF: 381)
				být jako beránek / ovečka (SČFP: 69)
(eine) Lammsgeduld / Lammesgeduld (mit / bei etw.) haben (DTW: 1211)	mít s něčím / při něčem beránčí trpělivost	holubičí povaha / náura		

				(SČF: 256)
<i>Tvrdohlavý</i>	упрямый / упряма как осел (RČF: 487) / баран (SČFP: 40)	sich bockbeinig stellen / anstellen (DTW: 296)	postavit se jak kozel	beran beranská (SČF: 33)
	уперся как баран (кто) (RČF: 23)	stur (SČFP: 40) / störrisch wie ein Esel (DTW: 490) / ein Ochse (SČFP: 40)	tvrdohlavý / vzpurný jak osel / vůl	být (paličatý (SČFP: 205) / tvrdohlavý / umíněný) jako beran / mezek (SČFP: 40)
	упереться как бык (RČF: 52)	stur wie ein Bock (DTW: 295)	tvrdohlavý jako kozel	být jako beran (SČFP: 92)
		jemand hat einen Bock / ein Böckchen / seinen Bock (DTW: 295)	někdo má kozla / kozílka / svého kozla	
упрямая как валаамова ослица (RČF: 488)	der Bock stößt ihn (NRF: 136)	strká do něho kozel	tvrdohlavý mezek (SČF: 172)	
	ein sturer Bock sein (DTW: 295)	být tvrdohlavý kozel		
<i>Učenlivý</i>				(být) učenlivý jako opice (SČFP: 243)
<i>Uječený</i>	реветь как бык (SČFP: 364)	brüllen wie ein Löwe (DTW: 1299) / Stier (SČFP: 39)	řvát jak lev / býk	mít hlas (SČFP: 364) / křičet (SČFP: 39) / řvát jako tur / pavián (SSF: 329)
				vřeštět jako pavián (SSF: 330) / opice (SČFP: 315)
				řvát / mít hlas jako bejk (SČFP: 39)
<i>Ulhaný</i>	врать как сивый мерин (RČF: 392)	wie eine gesengte Sau lügen (DTW: 1756)	lhát jak připálená svině	
<i>Ukvařený</i>	стрелять из пушек по воробьям (NRF: 400)	mit Kanonen nach Spatzen schießen (NRF: 400)	střílet kanóny po vrabcích	jít s bubnem / kanónem na vrabce / ptáky (SSF: 405)
	из пушек по воробьям не стреляют (NRF: 413)	man schlägt nicht Mücken mit Keulen tot (NRF: 413)	kyjem se mouchy nezabíjí	

<i>Upovídáný</i>	трещать как сорока (NRF: 206) / сороки (SČFP: 127)	schwätzen wie eine Elster (NRF: 206)	brebentit jak straka	mluvit / štěbetat jako husy (SČFP: 37)
		der ist mit Staren gefüttert (NRF: 728)	ten je krměn špačky	mlít hubou jako pes ocasem (SČFP: 267)
		j-m geht das Maul wie ein Entenarsch (DTW: 475)	někomu jede huba jak kachně prdel	mít řeči jak opice chcánek (SČFP: 243)
		jemand hat Maul wie ein Entenarsch (DTW: 475)	někdo má hubu jak kachní prdel	
		vergnügt sein / plaudern wie Kantors Star (NRF: 728)	žvanit jak dirigentův špaček	vymámí tele na jalové krávě (SČFP: 152)
<i>Vynalézavý, zručný</i>	подковать блоху (RČF: 34)			
<i>Vytrvalý</i>				vydržet jako kůň (SČFP: 408)
<i>Vznětlivý</i>	петушиный характер (SČF: 148)	stachelig wie ein Igel sein (SČFP: 140)	být jízlivý jak ježek	kohoutí krev (SČF: 148)
	задиристый как петух (SČFP: 161)			být (bojovný) jako kohout (SČFP: 161)
	колючий как еж (кто) (RČF: 229)	ein Kampfahn / Streithahn sein (SČFP: 161)	být bojovný / svárlivý kohout	být (pichlavý) jak ježek (SČFP: 140)
	действовать / подействовать (на кого) как на быка красная тряпка / красный цвет (RČF: 52)	sich über die Mücke (NRF: 528) / jeden Fliegenschiss (an der Wand) ärgern (DTW: 589)	zlobit se na komára / kvůli každému mušimu hovínku (na zdi)	hned být jako sršeň (SSF: 400)
				být (červený / rudý) / zrudnout / zčervenat jak krocán (SČFP: 176)
	багроветь / побагроветь (от злости / ярости / гнева) как индюк (RČF: 287)	die Barthaare aufstellen wie ein Kater (SČFP: 157)	vztyčit vousy jako kocour	ježit / zježit / naježit vousy / prskat jako kocour (SČFP: 157)
(кто-л.) рак раком (словно из бани вышел) (IRF: 35)	ihn ärgert / stört die Fliege an der Wand (NRF: 247) / die Mücke an der Wand (DTW: 1408)	zlobí ho / vadí mu moucha na zdi / komár na zdi	vrhnout se na někoho jako vosy / sršni (SČFP: 140) / kobylinky	

	(кто-л.) стал красным (IRF: 46) / покраснеть как (вареный) рак (RČF: 629)	jemand ärgert sich über jede die Mücke (DTW: 1408) / Fliege an der Wand (DTW: 588)	někdo se zlobí na každého komára / mouchu na zdi	(SČFP: 156) / psi (SČFP: 264)
<i>Vzteklý, zlý</i>	(кто-л.) свирепый как лев (IRF: 46)	wie ein toller Hund sein (RČF: 715)	být jak vzteklý pes	vzteklý jako pes (SSF: 331)
	(как) гад ползучий (кто) (RČF: 126)	fauchen wie eine Wildkatze / Katze (ČNFI: 178)	prskat jak divoká kočka / jak kočka	být jako rozzuřený býk / bejk (SČFP: 58)
	ядовитый, как змея (IRF: 53)	wie die Löwen kämpfen (DTW: 1300)	bojovat jako lvi	(být) rozzuřený jako býk / bejk (SČFP: 58)
	драться как петухи (RČF: 522)	zu j-m hundsgemein sein (ČNFI: 338)	být na někoho jako pes	
	змея подколотная (RČF: 270)	so eine giftige Kröte! (DTW: 1181)	taková jedovatá ropucha!	řádil jak vzteklý pes (SČFP: 388)
	он как цепной пес (DTW: 995)	ein scharfer Hund (DTW: 996)	ostrý pes	
	злой как собака (NRF: 385)	sich ärgern wie ein Mops (NRF: 525)	zlobit se jak mops	štěkat / být (na někoho) jako fena (SČFP: 101)
	быть как собака (RČF: 715)			
	бирюком смотреть / глядеть (на кого) (RČF: 31)	die Backen aufblasen wie ein Hamster (SČFP: 177)	nafouknout tváře jako křeček	být pes na někoho (SČFP: 308)
	лаяться как собаки (SČFP: 101)			
	злиться как мопс (NRF: 525)	sich wehren wie ein Dachs (NRF: 166) / eine Wildkatze (ČNFI: 179)	bránit se jak jezevec / jak divoká kočka	vyvádět / vyletět jak vzteklej pes (SČFP: 266)
	драться / сражаться как лев (RČF: 363)	bellen / j-n anbellen wie ein Hund (SČFP: 101)	štěkat na někoho jako pes	být červený jako kohout / krocán (SSF: 413)
	(как) два медведя в одной берлоге (RČF: 390)	wie zwei Hähne aufeinander losgehen (DTW: 827)	pustit se do sebe jak dva kohouti	utrhnout se (na někoho) jako na psa (SČFP: 101)
	перегрызться как собаки из-за кости (RČF: 716)	sich um etwas raufen wie die Hunde um den Knochen (ČNFI: 339)	prát se o něco jak psi o kosti	být jak sršáň (SČFP: 101) / sršeň SČFP: 262) / štír

				(SČFP: 352)
	грызться как собаки (RČF: 716)	er sprang auf wie von der Tarantel gestochen (SČFP: 270)	vyskakuje, jako by ho kousla tarantule	být jako rozzuřenej bejk (SČFP: 39)
	они без конца собачатся (ČRFS: 375)	rot wie ein Zinshahn (NRF: 883)	červený jak cínový kohout	durdit se jak krocan (SČFP: 177)
	кидаться (SČFP: 263) / бросаться / броситься как собака (на кого) (RČF: 715)	er sprang auf wie vom wilden Affen gebissen (SČFP: 270)	vyskakuje, jak pokousaný divokou opicí	být (na někoho) jako pes (SČFP: 262)
	красный / нагровый как рак (RČF: 629)	rot (sein) wie ein Krebs (MHJ: 30)	(být) červený jak rak	být vzteklý / prskat / zlobit se jako křeček (SČFP: 177)
	красный как индюк (RČF: 287)	rot (sein) wie ein Truthahn (MHJ: 30)	(být) červený jako krocan	
<i>Zákeřná žena</i>		Schlangenblut (SČF: 240)	hadí krev	hadí / ještěřčí plemeno (SČF: 240)
<i>Zapomětlivý</i>		ein vergessliches Huhn (DTW: 991)	zapomětlivé kuře	
<i>Zběhlý (v něčem)</i>	собаку съест (на чем / в чем) (RČF: 716)			
<i>Zloděj</i>	красть / тащить как сорока (NRF: 206)	stehlen wie die Raben (NRF: 603) nach den Mäusen werfen (NRF: 514)	krást jak krkavci házet po myších	být (SČFP: 332) / krade jako straka (SSF: 325)
	сорока-воровка (SČFP: 332)	stehlen wie eine Elster (NRF: 206) eine diebische Elster (DTW: 465)	krást jak straka zlodějská straka	
<i>Zlomyslný</i>				zlomyslný jako opice (SSF: 331)
<i>Znalý</i>	знать, где раки зимуют (NRF: 96)	Eul' und Känzlein zu setzen wissen (NRF: 217) wissen, wo die Gäule daheim sind (NRF: 270)	znát, jak usadit sovy a sýčky znát, kde jsou koně doma	
	ловить мышей (RČF: 422)	wissen / sehen, wie der Hase läuft (NRF: 347) so (also) läuft der Hase! (DTW: 880)	znát, vidět, jak zajíc utíká tak (tedy) běží zajíc!	

Příloha 2: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující vzhled člověka

Vlastnost	Ruský frazeologismus	Německý frazeologismus	Doslovný překlad	Český frazeologismus
<i>Černé vlasy</i>	волосы как воронье крыло (SČF: 373) / как вороново крыло (SČFP: 109)	rabenschwarzes Haar (SČF: 373)	havraní vlasy	havraní vlasy (SČF: 373)
				vlasy černé jako havran (SSF: 324)
<i>Delší, ladný, štíhlý krk</i>	у кого-л. шея, как у быка хвост (IRF: 36)	Schwanenhals (SČF: 335)	labutí krk	labutí šíje / krk (SČF: 335)
	лебединая шея (SČF: 335)			mít šíji / krk jako labuť (SČFP: 185)
				mít krk jako žirafa (SČFP: 185)
husí krk (SČFP: 185)				
<i>Dlouhé, tenké nohy</i>	ноги как у цапли (SČF: 205) / журавля (SČFP: 66) / газели / лани (SČFP: 104)	Storchenbeine (SČF: 205)	čapí nohy	čapí nohy (SČF: 205)
		Beine wie eine Gazelle haben (SČFP: 104)	mít nohy jako gazela	
	журавлиные ноги (у кого) (RČF: 458)	Beine wie ein Reh (SČFP: 186) / Storch haben (SČFP: 66)	mít nohy jako srnka / čáp	mít nohy jako čáp / pavouk (SČFP: 66) / srnka / laňka (SČFP: 96)
	(быть) длинный как журавль (SČFP: 66)	Spinnenbeine (SČFP: 260) / Gazellenbeine haben (SČFP: 104)	mít pavoučí / gazelí nohy	mít nožky jako gazela / laň / laňka (SČFP: 104) / srnka (SČFP: 185)
<i>Dopředu vystupující zuby</i>				zaječí zuby (SČF: 402)
<i>Elegán</i>		ein flotter Hirsch (DTW: 963)	švihácký jelen	
<i>Hezké obočí</i>	у кого-л. бровенки как козочки (IRF: 35)			
<i>Hladce učesané vlasy</i>				mít vlasy / hlavu jako když ho olízla kráva

				(SČFP: 174)
<i>Hubený/á</i>	<i>(кто-л.)</i> худой как вобла / глиста (IRF: 37)	mager wie ein Stockfisch (NRF: 742) / Würmchen (SČFP: 411)	hubený jak sušená treska / červík	muší váha (SČF: 363)
	<i>(кого-л.)</i> (и) муха крылом перешибет (IRF: 37)	matt sein wie eine Fliege (DTW: 589)	být slabý jak moucha	být jako střízlík (SČFP: 123) / žluva (SČFP: 412) / žirafa po tyfusu (ČRF: 279)
	<i>(кто-л.)</i> глиста – глистой (IRF: 37)			být hubený jako drožkářská kobyla (SČFP: 74) / (svobodný) chroust (SČFP: 127) / luňák (SČFP: 194) / pes (SČFP: 263)
	быть худым как старая кляча / цыганская лошадь (SČFP: 156)	dürr wie ein Droschkengaul (SČFP: 156)	být hubený jak drožkářský kuň	vyzáblý (SČFP: 263) / vychrtlý jako pes (SSF: 330)
	(обо)драная кошка (RČF: 339)			
	<i>(кто)</i> как сушеная вобла (RČF: 85)	schmal wie ein ausgeweideter Hering sein (DTW: 919)	hubený jak vykuchaný sled'	hubený, jako když cvrčky / šváby louská (SSF: 377)
	<i>(кто-л.)</i> козьи / козельи мощи (IRF: 37)	knochig sein wie eine Ziege (SČFP: 263)	být kostnatý jak koza	být na někom sádla jako na komáru (SSF: 377)
	<i>(кто-л.)</i> высох / высохший как вобла (IRF: 37)	dünn wie ein Hering sein (DTW: 919)	být hubený jak sled'	hubený jako žížala / koza (SSF: 325) / chrt (SČFP: 131) / komár (SČFP: 163)
	<i>(кто-л.)</i> селедка (IRF: 37) / змея в корсете (IRF: 37)	dürr (sein) wie ein Klepper / eine Mähre / ein Specht / eine Ziege (MHJ: 29) / Windhund (SČFP: 131)	(být) hubený jako stará herka / stará kobyla / datel / koza / chrt	
	<i>(кто-л.)</i> тощий как килька (IRF: 37) / бездомный пес / бездомная собака (SČFP: 263) / глиста (SČFP: 411)			(být) vysušený / vyschlý jako treska (SČFP: 361)

	(кто-л.) тощий / костлявый как осел (IRF: 37)	sie kann den Bock zwischen die Hörner küssen (NRF: 136)	může políbit kozla mezi rohy	
	(кто-л.) тонкая как щука (IRF: 37)			
<i>Husté obočí</i>	у кого-л. брови, что медведь лежат (IRF: 35)			
<i>Hezký/á</i>		ein hübscher / flotter / kesser (DTW: 1032) / netter / niedlicher / reizender Käfer (NRF: 396)	pěkný / veselý / půvabný / milý / líbezný / rozkošný brouček	
		eine dufte / flotte / hübsche / kesse Biene (DTW: 253)	správná / veselá / pěkná / půvabná včela	
		eine fescche Katze (DTW: 1060)	hezká kočka	
		eine süße Maus sein (DTW: 1362)	být sladká myš	
<i>Husté vlasy</i>	у кого-л. конькова грива (IRF: 36)			mít hřivu jako lev / lvíce (SČFP: 126)
				mít hlavu jako ježek (SČFP: 168)
<i>Kolébavá (chůze)</i>	ходить уточкой (IRF: 42)	(daher)watscheln wie eine Ente (DTW: 474)	kolébat se jako kačena	husím pochodem (SČF: 248)
	переваливаться как утка (SČFP: 143)			
	(кто-л.) ходит как мишка косолапый (IRF: 42)	im Gänsemarsch gehen (DTW: 656)	jít husím pochodem	
	(кто-л.) ходит как гусь (IRF: 42)	Gänsemarsch (SČF: 248)	husí pochod	
<i>Krátká, tlustá šije</i>	у кого-л. бычья / воловья шея (IRF: 36)			
<i>Kudrnaté vlasy</i>				mít hlavu jako pudl (SČFP: 295)

<i>Kulaté oči</i>	у кого-л. соловьиные глаза (IRF: 36)			
<i>Ladná (chůze)</i>	проворно / ловко как кошка (ČRFS: 233)	geschmeidig (NČS: 647) / flink wie eine Katze (ČNFI: 179)	být mrštný jako kočka	kočičí pohyby (SČF: 247)
	кошачьи движения / повадки (SČF: 248)			vznášet se jako motýlek (SČFP: 210)
		кошачья походка (SČF: 113)	wie eine Katze schleichen (SČFP: 159)	plížit se jak kočka
	kočičí chůze (SČF: 113)		kočičí krok (SČF: 151)	
<i>Malátný, pomalý</i>				být jak leklá ryba (SČFP: 306)
<i>Malé nohy (chodidla)</i>	у кого-л. ножки как у котенка (IRF: 36)			
<i>Malé oči</i>	porosačky glazky (SČF: 211)	Schweinsäuglein (SČF: 211)	prasečí očička	prasečí očka / očička (SČF: 210)
				rybí oči (SČFP: 185)
<i>Malý</i>				být jako blecha (SČFP: 47) / cvrček (SČFP: 65)
				je to takový cvrček (SČFP: 66)
				psí vejška (SČFP: 233)
<i>Nečesané, špinavé vlasy</i>	у кого-л. конская грива (после сенокоса) (IRF: 38)			
<i>Neupravený, nevzhledný</i>	(как) мокрая кураца (кто) (RČF: 355)	wie verregnete Hühner (DTW: 992)	jak zmoklé slepice	vypadat jako zmoklá slepice (SSF: 401)
	(что-л.) как на корове сиделко / хомут (IRF: 41)	geschmückt / herausgeputzt sein wie ein Pfingstochse (DTW: 1567)	být nastrojený / ozdobený jak svatodušní vůl	být jako čuně / prase (SČFP: 348)

	<i>(на ком-л.)</i> ослиные уши (IRF: 41)	aussehen wie der gestiefelte Kater (ČNFI: 178)	vypadat jak kocour v botách	vypadat jako podškubaná husa (SČFP: 127)
	<i>(что-л. на ком-л.)</i> как седло на крокодиле (IRF: 42)	der Gestiefelte Kater (NRF: 296)	kocour v botách	sluší mu to jako praseti foremetka (SČFP: 131) / čepec / uši (SČFP: 157) / náprsenka (SČFP: 286)
	пугало воронье (RČF: 607)			být (špinavý) jako prase / kanec (SČFP: 284)
	<i>(кто-л.)</i> яркий / пестрый как попугай (IRF: 42)	aussehen wie ein gerupftes Huhn (DTW: 991)	vypadat jak oškubaný kohout	mít hlavu / vlasy jako vrabčí hnízdo (SČFP: 113) / rorejs (SČFP: 114) / rousňák (SČFP: 303)
	воронье гнездо на голове <i>(у кого- л.)</i> (SČFP: 114)			
	<i>(кто-л.)</i> ходит павлином (IRF: 42)	dreckig (sein) wie ein Schwein (MHJ: 29)	(být) špinavý jak prase	být jako rorejs (SČFP: 302) / rousňák (SČFP: 303)
	кот в сапогах (NRF: 296)			sluší mu to / tomu to sluší jako psovi uši (SČFP: 265)
	<i>(кто-л.)</i> (одег) как конь на ярмарке (IRF: 42)	wie ein begossener Pudel dastehen / dasitzen / abziehen (DTW: 1599)	stát tu / sedět tu / odtáhnout jak zmoklý pucl	mít na hlavě vrabčí hnízdo (SČFP: 302)
	нарядиться как кукушка (IRF: 42)			být rozčepýřený / rozcuchaný jak vrabec (SČFP: 387)
	<i>(что-л.)</i> идет / пристало <i>(к кому- л.)</i> как (к) корове седло (IRF: 41)	wie eine Vogelscheuche aussehen (DTW: 2280)	vypadat jak strašák	být pro ostudu (králíkům) (SČFP: 65)
	как пава (NRF: 452)			
	(грязный) как поросенок (RČF: 566) / свинья (RČF: 675) / медведь / черный ворон (IRF: 38)	eine bunte Kuh (NRF: 452)	pestrá kráva	vypadat / být (v tom) jak kocour v botách (SČFP: 157)
	<i>(что-л.)</i> сидит <i>(на ком-л.)</i> как на			

	корове седло (IRF: 41)			
<i>Nevýrazné oči</i>	у кого-л. совиные глаза (IRF: 36)			
<i>Ošklivý/á</i>	(кто-л.) некрасивый как змей (IRF: 35)	eine hässliche / alte Eule (DTW: 494)	ošklivá / stará sova	šeredný / škaredý (SČFP: 69) / ošklivý jako opice / ropucha (SSF: 327)
	(кто-л.) настоящая обезьяна (IRF: 35)			
	(кто-л.) и толста, и пестра (с виду), а рыло свиное (IRF: 35)			
	гадкий утенок (RČF: 799)			
	она страшна как обезьяна (SČFP: 243)			
<i>Loudavý</i>	ползти (SČFP: 112) / плестись / тащиться как черепаха / кляча (IRF: 44)	dahinkriechen / dahinschleichen wie eine Schnecke (DTW: 1850)	lézt / loudat se jak šnek	hlemýžď / želví rychlost / tempo (SČF: 294)
	идти / тащиться черепашным шагом (RČF: 850)	rückwärts gehen wie ein Krebs (SČFP: 299)	jít pozpátku jako krab	
	идти как черепаха / как кляча (IRF: 44)	kriechen wie eine Schnecke (NRF: 670)	lézt jak šnek	lézt jako slimák (SSF: 326) / hlemýžď / šnek (SČFP: 112) / rak (SČFP: 299) / šváb (SČFP: 354) / veš (SČFP: 377)
	кто-л. прыток / боек как черепаха (IRF: 44)	den Schneckengang gehen / einlegen (DTW: 1850)	jít hlemýžďí chůzí / nasadit hlemýžďí tempo	
	пятиться как рак (SČFP: 299)	im Schnecken tempo / im Schneckengang gehen / fahren / vorangehen / kriechen / vorwärts gehen / sich bewegen (DTW: 1850)	jít / jet / jít vpřed / lézt / jít kupředu / pohybovat se šnečím tempem / hlemýžďí chůzí	táhnout se jako šnek (SČFP: 348) / hlemýžď' (ČRF: 78)
	кто-л. движется черепашным шагом / ходом (IRF: 44)			šínout se / být pomalý jako hlemýžď' / šnek (SČFP: 112)
<i>Rovné vlasy</i>		Haare wie ein Pferd haben	mít vlasy jako kůň	

		(SČFP: 88)		
<i>Řídké vlasy</i>	крысиный хвостик (IRF: 36)			
<i>Slabé, štíhlé nohy</i>				muší nohy (SČF: 205)
<i>Šedivé vlasy</i>	кто-л. как лунь седой / белый (IRF: 36)	der (graue) Esel fährt / guckt heraus (NRF: 215)	vyjíždí / vykukuje odsud (šedý) osel	
<i>Špičaté, velké zuby</i>	акуля пасть (SČF: 402)	Haifischzähne (SČF: 402)	žraločí zuby	žraločí zuby (SČF: 402)
	волчьи зубы (SČF: 402)			
<i>Štíhlý</i>	кто-л. грациозна(я) (SČFP: 186) / стройная как лань (IRF: 36)	das ist ein Mädchen wie ein Reh (SČFP: 186)	to je děvče jako srnka	být štíhlá jako laň (SSF: 329)
				(to je) děvče jako laň / laňka (SČFP: 186)
<i>Štíhlý (pas)</i>	осиная талия (SČF: 231)	Wespentaille (SČF: 231)	vosí pas	vosí pas (SČF: 231)
	у нее талия как у осы (SČFP: 385)			být v pase tenká / přeštipnutá (SČFP: 385) / štíhlá jako vosá (SSF: 329)
<i>Štíhlý obličej</i>	у кого-л. птичья физиономия (IRF: 35)			
<i>Tlustý</i>	(кто-л.) растолстел / разжирел как боров (IRF: 37)	fett (SČFP: 284) / dick (sein) wie ein Schwein (MHJ: 29) / Mastschwein (SČFP: 37)	„(být) tučný / tlustý jako prase / krmné prase	tlustý jako prase / vůl (SSF: 329) / bejk (SČFP: 40) / čuně (SČFP: 75) / kanec (SČFP: 147) / vepř (SČFP: 284) / svině (SČFP: 342) / valach (SČFP: 373)
	у него щеки как у хомяка (SČFP: 343)	Hamsterbacken haben (SČFP: 343)	mít tváře jako křeček	být (tlustý / vypasený) jako prase / vepř / čuně (SČFP: 284)
	(кто-л.) (разбух) как сытая пиявка (IRF: 37)			
	(кто-л.) пухленький / толстенький поросенок (IRF: 38)			mít tváře / být jak sysel (SČFP: 343)

	(кто-л.) раздобрел / жирный / толстый как откормленный поросенок / индюк (IRF: 37)			
	(кто-л.) толстая, как поросенок (IRF: 38)	ein Hintern / Arsch wie ein Pferd / Wallach haben (SČFP: 74)	mít zadek / prdel jako kůň / valach	mít zadek jak valach (SČFP: 333)
	жирный / толстый как свинья (RČF: 675) / боров (SČFP: 284)			
<i>Velká ústa</i>				žabí ústa (SČF: 360)
<i>Velké nohy</i>	ноги как у слона (у кого) (RČF: 458)	Elephantenbeine haben (SČFP: 320)	mít sloní nohy	sloní noha (SČF: 205)
	медвежья лапа (SČF: 347)			mít nohu / nohy jako slon (SČFP: 320)
				mít tlapy jako medvěd (SČFP: 320)
				mít koňskou nohu (SČFP: 320)
<i>Velké oči</i>	кто-л. большеглаза как корова (IRF: 36)	Augen wie ein Reh haben (SČFP: 185)	mít oči jako srnec	žabí oči (SČF: 216)
	(кто-л.) с рачьими глазами (IRF: 36)			
	(у кого-л.) жабы глаза (IRF: 36)			
	у нее глаза как у лани (SČFP: 185)			mít oči jako laň (SČFP: 185) / pulec (SČFP: 295)
<i>Velké ruce</i>	медвежья лапа (SČF: 293)	Bärenpranke (SČF: 293)	medvědí tlapa	sloní ruka (SČF: 293)
				pěstí by zabil vola (SČFP: 151)
				mít ruce / tlapy / pracky jako medvěd (SČFP: 202)
<i>Velké uši</i>		Eselohren (SČF: 355)	oslí uši	oslí uši (SČF: 355)
<i>Velké zuby</i>	лошадиные зубы (SČF: 402)	Pferdegebiss (SČF: 402)	zuby jako kůň	koňské zuby (SČF: 402)

<i>Velký</i>	быть как медведь (SČFP: 125) / лошадь (SČFP: 153)			být velký jako slon (SČFP: 112)
	(собака) здоровая как теленок (SČFP: 357)			je to (velké) tele (SČFP: 357)
	быть большим как слон (SČFP: 320)			být jako hovado (SČFP: 119)
				být jak klišna / kobyła (SČFP: 153)
<i>Velký, zahnutý nos</i>	орлиный нос (SČF: 206)	Adlernase (SČF: 206)	orlí nos	orlí nos (SČF: 206)
	у кого-л. нос как у попугая (IRF: 36)			
	у кого-л. коршунячий нос (IRF: 36)			
<i>Vysoký</i>	корова ляжет, хвоста не протянуть (IRF: 37)			mít nohy jako pavouk (SČFP: 204)
	кто-л. слон-слоном (IRF: 37)			
<i>Zhrbený</i>	у кого-л. свиная статья (IRF: 36)	wie ein Affe / Äffchen auf dem Schleifstein sitzen (DTW: 31)	sedět jak opice / opička na brousku	

Příloha 3: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující fyzický stav člověka

Vlastnost	Ruský frazeologismus	Německý frazeologismus	Doslovný překlad	Český frazeologismus
<i>Bystrý</i>				bystrý jako ostříž / rys / sokol (SSF: 324)
<i>Bystrý sluch</i>		er hat Ohren wie ein Eichhörnchen (NRF: 196)	má uši jako veverka	zaječí uši (SČF: 356)
		Mäuse (DTW: 1363) / Flöhe husten / niesen hören (NRF: 247)	slyšet myši / blechy kašlat / kýchat	mít uši jako zajíc (SČFP: 112)
		jemand hat Ohren wie ein Luchs (DTW: 1300)	někdo má uši jak rys	
<i>Bystrý zrak</i>	у кого-л. очи соколы (IRF: 36)	Augen haben wie ein Luchs (DTW: 1300)	mít oči jako rys	orlí / ostříží zrak (SČF: 401)
	глаза как у рыси (RČF: 662) / ястреба (SČFP: 140) / кошки (SČFP: 160) / сокола (SČFP: 244)	Augen wie eine Katze (ČNFI: 178) / Falke haben (SČFP: 140)	mít oči jako kočka / sokol	vidět jako rys / jestřáb (SČFP: 307)
	у кого-л. рысьи глаза (IRF: 44)			
	кто-л. зоркий / глазастый как рысь (IRF:44)	Adlerauge / Falkenauge (SČF: 401) / Luchsaugen haben (SČFP: 140)	mít orlí / sokolí / rysí zrak	
	кто-л. зоркий как кошка (IRF:44)	etw. / j-n mit Luchsaugen beobachten (DTW: 1300)	pozorovat něco / někoho rysíma očima	(mít) oči jako jestřáb / rys (SČFP: 139) / kočka (SČFP: 160) / luňák (SČFP: 194) / orel (SČFP: 244) / ostříž (SČFP: 245)
	видеть в темноте как кошка (SČFP: 160)			
<i>Čilý, hbitý, mrštný</i>	проворный (NRF: 196) / быстрый (IRF: 43) / ловкий как	lebendig (SČFP: 377) / flink wie ein Eichhörnchen (NRF: 196) / ein	být živý / mrštný jako veverka /	hbitý jako srnec / veverka / vydra (SSF: 325) / ještěrka (SČFP:

	белка / птица (IRF: 43)	Fisch (im Wasser) (SČFP: 368)	ryba (ve vodě)	140)
	(кто-л.) ловкий как обезьяна (IRF: 43)			být z hadích ocásků (SSF: 382)
	живой (SČFP: 352) / юркий как вьюн (RČF: 125)			mrštný jako lasička / lasice (SČFP: 186) / štika (SSF: 326) / had (SČFP: 105) / hádě (SČFP: 107) / veverka (SČFP: 147) / kočka (SČFP: 158) / opice (SČFP: 243) / úhoř (SČFP: 289)
	(кто-л.) юрий / проворный как ящерица (IRF: 43) / ящерка (SČFP: 140)	wie eine Gemse klettern (SČFP: 147)	šplhat jako kamzík	být (hladký / kluzký) jako úhoř (SČFP: 368)
	скакать как (горный) козел / козлик (SČFP: 147)			šplhat jako veverka (SČFP: 158)
	лезть / вскарабкаться / взбираться (на что-л.) как кошка / с кошачьей ловкостью (IRF: 43)			čilý jako rybička (SSF: 324) / koroptvička (SČFP: 73)
	(кто-л.) шустрый / юркий / проворный как мышь (IRF: 43)	wie eine Forelle sein (SČFP: 352)	být jako pstruh	házet sebou jako kapr (SČFP: 368)
	(кто-л.) лазают как медвежата (IRF: 43)			čiperný jako veverka (SSF: 324)
				být jako křepelka / rybička (SSF: 373) / štika (SSF: 382) / kolčava (SČFP: 162) / had (SČFP: 289) / mník (SČFP: 291) / štír (SČFP: 352)
	проворно / ловко как кошка (ČRFS: 233)	geschmeidig (NČS: 647) / flink wie eine Katze (ČNFI: 179) / ein Wiesel (DTW: 589) / ein	být mrštný jako kočka / lasička / úhoř	lézt / šplhat jako opice (SČFP: 105)
				skákat / lézt jako kamzík / laň / laňka (SČFP: 147)

		Aal sein (SČFP: 368)		/ koza (SČFP: 170)
<i>Dobry čich</i>	собачий нюх (RČF: 468)	eine Hundenase haben (NRF: 386)	mít psí čich	mít čich jako ohař (SČFP: 236)
	у него нюх как у собаки (SČFP: 236)	Mäuse merken / riechen (NRF: 513)	cítit myši	
		eine Nase win ein Spürhund haben (SČFP: 236)	mít čich jako stopař	
<i>Dobry žaludek</i>		einen Pferdemagen (DTW: 1566) / Straußenmagen haben (NRF: 745)	mít koňský / pštroší žaludek	
<i>Hladový</i>	ВОЛКОМ смотреть (на еду) (IRF: 40)	hungrig wie ein Bär sein (DTW: 191)	být hladový jako medvěd	vlčí hlad (SČF: 90)
	ВОЛЧИЙ ГОЛОД (RČF: 153)			vola (SČFP: 125) / vlka by snědl (SSF: 376) (na posezení) (SČFP: 41)
	ГОЛОДНЫЙ (IRF: 40) / голоден как волк (RČF: 92) / собака (SČFP: 110)			
	ВОЛЧИЙ АППЕТИТ (SČF: 90)	Wolfshunger (SČF: 90)	vlčí hlad	mít hlad jako vlk (SSF: 325)
	(такой голодный, что) вола бы съел (RČF: 92)			
	БЫКА (SČFP: 390) / барана бы съел (кто) (RČF: 23)	Bärenhunger (SČF: 90)	medvědí hlad	(být) hladový jako čokl / pes (SČFP: 74) / vlk (SČFP: 381)
	БЫТЬ ГОЛОДНЫМ как волк (RČF: 860)			cvrčky by polykal (SSF: 376)
ГОТОВ барана (RČF: 23) / быка съест (кто) (RČF: 52)	hungrig wie ein Wolf sein (ČNFI: 338)	být hladový jako vlk	louskat šváby (SČFP: 110)	
<i>Hluchý</i>	глухая тетеря / глухой тетерев (RČF: 762)			hluchý jako tetřev (SSF: 325)
<i>Chraptivý hlas</i>		einen Frosch im Hals / in der Kehle (DTW: 621) / im Halse haben (NRF: 255)	mít v krku / v hrdle žábu	
<i>Ne ve své kůži</i>	быть как рак на мели (RČF: 629)	wie ein / der Fisch auf dem	jako ryba na suchu	

	кто-л. как рыба без воды (IRF: 45)	Trock(e)nen (DTW: 577)		
	быть / чувствовать себя (где) как рыба на песке (RČF: 661)			
<i>Nespoutaný, volný</i>	(быть) вольная птица (SČFP: 294)	frei wie ein Vogel sein (SČFP: 294)	бýt volný jako pták	být (volný) / žít / cítit se (volně / lehce) jako pták (SČFP: 294)
<i>Ohebný muž / ohebná žena</i>	женщина-змея (SČF: 406)	Schlangenfrau (SČF: 406)	hadí žena	hadí muž (SČF: 188) / žena (SČF: 406)
	человек-змея (SČF: 188)	Schlangenmensch (SČF: 188)	hadí člověk	
<i>Ospalý</i>	тетереvu вся зима – одна ночь (IRF: 41)	sich Maden in die Augen schlafen	uspat si červy v očích	ospalý jako kotě (SSF: 327) / sysel (SČFP: 343) / štěně (SČFP: 351)
	сонная тетеря (RČF: 762)			
	он сонный как сова (SČFP: 343)			
<i>Pevného zdraví</i>	здоров как бык (NRF: 94) / бугай (RČF: 50)	eine Bärengesundheit haben (DTW: 191)	mít medvědí zdraví	zdravý jako rys (SSF: 331) / ryba (SČFP: 57) / rybička (SČFP: 126)
	здоровый волк / конь (IRF: 32)	gesund wie ein / der Fisch im Wasser (DTW: 577)	být zdravý jako ryba ve vodě	
	здоровая как корова (RČF: 334)	eine Bärennatur haben (DTW: 192)	mít medvědí náuru	
		gesund wie ein / der Fisch im Wasser (DTW: 577)	zdravý jako ryba ve vodě	
<i>Silný</i>	силен / сильный как бык (RČF: 52) / медведь (IRF: 33)	stark (sein) wie ein Bulle / ein Stier / Pferd (MHJ: 30)	(být) silný jako býk / kůň	mít sílu jako bejk (SČFP: 39) / býk / lev (SČFP: 58) / kůň (SČFP: 95) / medvěd (SČFP: 104)
	быть как горилла (SČFP: 104)	bullenstark / bärenstark sein (SČFP: 43)	(být) silný jako býk / medvěd	
	сильный / выносливый как лошадь (IRF: 33)	Bärenkräfte haben (DTW: 191)	mít medvědí síly	

	33)	stark (sein) wie ein Pferd (MHJ: 30) / ein Bär (NRF: 94)	(být) silný jako kůň / medvěd	
	(кто-л.) воловый конь (IRF: 33)	Kraft haben wie ein Bär (DTW: 191)	mít sílu jako medvěd	být (silný) jako býk / bejk (SČFP: 58) / kůň (SČFP: 92) / gorila (SČFP: 104) / tur (SČFP: 364)
		wie ein Gorilla sein (SČFP: 104)	být jako gorila	
<i>Slabý</i>	слабый как муха (RČF: 419) / как цыпленок (IRF: 33)	matt sein wie eine Fliege (DTW: 589)	být slabý jako moucha	slabý jako moucha (SSF: 329) / komár / chroust (SČFP: 43)
	силы, как у воробья (у кого) (RČF: 97)			být jako z kozy duch (SČFP: 95)
	(у кого-л.) как в комаре сила (IRF: 33)	Ochsenfieber haben (NRF: 564)	mít volskou horečku	vypadat (SČFP: 335) / být jako střízlík (SČFP: 123)
	(как) вареная курица (кто) (RČF: 355) / воробышек (SČFP: 335)			
	умирающий лебедь (RČF: 363)			Kraft haben wie ein Spatz (SČFP: 387)
	истощиться как волк (IRF: 37)	ein Hänfling sein (SČFP: 335)	být konopka	mít sílu jako ženatý vrabec (SČFP: 95)
	(кого-л.) (и) муха крылом перешибет (IRF:33)			
<i>Slepý, špatný zrak</i>	слепой как крот (RČF: 347)	blind (sein) wie ein Maulwurf / Huhn (MHJ: 29)	(být) slepý jak krtek / slepice	být slepý jak kotě (SČFP: 140) / netopýr (SČFP: 224) / krtek (SČFP: 307)
	кто-л. слепой, как курица (IRF: 44)			mít oči jak z Kašparovy krávy (SČFP: 244)
	слепая курица (RČF: 355)			
<i>Unavený</i>	усталому коню хомут не хомут (IRF: 45)	müde wie ein Pferd (SČFP: 181) / Hund sein (ČNFI: 339)	být unavený jako kůň / pes	utahaný jako kotě / kočka (SSF: 330) / čokl / pes (SČFP: 74) / kůň (SČFP: 90)
	укатали сивку крутые горки (IRF: 34)			

	<p>как слон болтаться (туда – сюда) (IRF: 33)</p>	<p>hundemüde sein (ČNFI: 339)</p>	<p>být unavený jako pes</p>	
	<p>устать как собака (RČF: 715) / пес (ČNFI: 339)</p>			

Příloha 4: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující psychický stav člověka

Vlastnost	Ruský frazeologismus	Německý frazeologismus	Doslovný překlad	Český frazeologismus
<i>Blázen</i>		j-n beißt der Affe (DTW: 30)	někoho kouše opice	
		j-n hat der Affe gebissen (DTW: 30)	někoho kousla opice	
		jemand ist vom Floh (DTW: 590) / von der Kuh gebissen (DTW: 1189)	někoho kousla blecha / kráva	
		j-n hat ein Floh gebissen (DTW: 590)	někoho kousla blecha	
		eine Ratte im Kopf haben (NRF: 610)	mít v hlavě krysu	
		j-s Vogel ist Amok gelaufen (DTW: 2279)	něčí pták chytil amok	
		j-n hat der Esel im Galopp verloren (DTW: 491)	někoho ztratil v trysku osel	
		jemand hat einen Floh im Ohr (DTW: 590)	někdo má v uchu blechu	
		vom Hahn betrampelt / beflattert sein (DTW: 827)	být podupaný / poskákaný kohoutem	
		ein verrücktes Huhn (NRF: 383)	zřeštěné kuře	
		des Kuckucks sein (NRF: 451)	být kukačky	
		den Vogel kriegen (NRF: 815)	chytit ptáka	
		ich glaube, dass dich das Mäuschen beißt (DTW: 1363)	myslím, že tě kousla myška	
		einen (ausgewachsenen / herrlichen) Vogel haben (DTW: 2279)	mít (vzrostlého / nádherného) ptáka	

		j-s Vogel braucht Futter / Wasser (DTW: 2278)	něčí pták potřebuje zob / vodu	
		einen Vogel haben (NRF: 815)	mít ptáka	
<i>Mající neblahé tušení</i>		eine Unke (SČF: 332)	sýček	zlověstný sýček (SČF: 332)
<i>Nešťastný</i>	(как) мокрая курица (кто) (RČF: 355)	wie verregnete Hühner (DTW: 992)	zmoklé slepice	brečet (SČFP: 409) / být smutný jako želva (SČFP: 124)
		wie eine nasse Katze aussehen / sein (SČFP: 318)	vypadat / být jak zmoklá kočka	být / vypadat / chodit / sedět / stát / koukat jako zmoklá slepice (SČFP: 318)
<i>Nevrlý, rozmrzelý</i>	нахохлиться как сыч (SČFP: 337)	hässlich wie eine (alte) Eule sein (SČFP: 337)	být ošklivý jako (stará) sova	vypadat / být / koukat jak sůva (SČFP: 337)
<i>Šťastný</i>	мурлыкать / урчать как кошка (SČFP: 161)	schnurren wie eine Katze (ČNFI: 178)	příst jako kočka	(být) šťastný jako blecha (SČFP: 47) / pytel blech (SČFP: 124)
				příst jako kočka (SČFP: 161)

Příloha 5: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující schopnost / neschopnost člověka

Vlastnost	Ruský frazeologismus	Německý frazeologismus	Doslovný překlad	Český frazeologismus
<i>Nezkušený</i>	желторотый цыпленок (RČF: 830)	ein junger Hund (DTW: 996) / Dachs (DTW: 355)	mladý pes / jezevec	zelený / neostřílený / mladý zajíc (SČF: 179)
	неоперившийся птенец (SČF: 179)	er hat noch die Jungvogel-daunen dran (NRF: 396)	má na sobě ještě prachové peří jak mladý pták	neopeřené mládě (SČF: 179) mít telecí léta (SČFP: 31)
<i>Psát nečitelně</i>	писать как курица лапой (NRF: 420)	er schreibt hundsmiserabel (ČNS ^{PŽ2} : 31) / hundsübel / hundselend (ČNS ^{PŽ1} : 667)	píše pramizerně / špatně / prabídně	psát (SČFP: 285) / škrábat jako kocour (SSF: 329)
		eine Schrift haben wie eine gesengte Sau (DTW: 1756)	mít rukopis jak připálená svině	psát jako prase (SČFP: 285)
		schreiben wie ein Schwein / eine Sau (SČFP: 285)	psát jako prase / svině	
		kratzen / krakeln / schmieren wie eine Wildkatze (ČNFI: 178)	škrábat / čmárat jak divoká kočka	
<i>Špatně plavat</i>		schwimmen wie eine bleierne Ente (auf trockener Landstraße) (DTW. 474)	plavat jak olověná kachna (na suché okresce)	
<i>Zkušený</i>	стреляная птица (BAB: 11)	ein (alter) Seebär (SČF: 373)	(starý) lachtan	mořský vlk (SČF: 373)
	(кто-л.) мудрый как змея / змий (IRF: 51)			
	(кто-л. в чем-л.) старая / стреляная птица (IRF: 51) / лиса (SČF: 164)	ein alter Fuchs geht nicht zum zweiten mal ins Garn (NRF: 256)	stará liška podruhé do sítě nepůjde	
	стреляный /			

	старый воробей (RČF: 97)			zajíc (SČFP: 275)
	морской волк (SČF: 374)	ein alter / schlauer Fuchs (DTW: 624)	stará / vychytralá liška	
	(кого-л.) на козе / воронных / саврасой не объедешь (IRF: 55)	ich bin doch nicht vom wilden Affen gebissen (NRF: 36)	přece mě nekousla divoká opice	
	иметь собачий нюх (на кого-л./что- л.) (IRF: 51)	alte Sperlinge sind schwer zu fangen (NRF: 713)	staří vrabci se dají jen těžko chytit	stará liška (SČF: 164)
	старый / травленный / стреляный волк (RČF: 92)			
	старого воробья на мякине не проведешь (NRF: 713)	ein alter Hase (DTW: 879) / Hirsch (NRF: 374)	starý zajíc / jelen	
	щука ерша не возьмет с хвоста (IRF: 55)			

Příloha 6: Ruské, německé a české zoonymní frazeologismy charakterizující postavení jedince ve společnosti

Vlastnost	Ruský frazeologismus	Německý frazeologismus	Doslovný překlad	Český frazeologismus
<i>Bezvýznamný (úředník)</i>	канцелярская / чернильная крыса (RČF: 350)	Büroratte (SČF: 189)	kancelářská krysa	kancelářská myš / myška / krysa (SČF: 189)
<i>Bezvýznamný, nedůležitý</i>	птица невысокого / низкого полета (RČF: 552)	ein kleiner Fisch (DTW: 578)	malá ryba	(moc) malé zvíře (SČF: 403)
	не велика птица (кто) (RČF: 606)			(je tak bezvýznamný / zbytečný), že po něm ani pes neštěkne (SČFP: 268)
<i>Bohatý</i>	жирный кот (TLR: 360)	dicke Mäuse haben (NRF: 513)	mít tlusté myši	zlatý pták / ptáček (SČF: 277)
	у него денег куры не клюют (NRF: 522)	Pferdchen im Stall haben (NRF: 584)	mít koníčky ve stáji	(být) zazobanej (SČFP: 343) / zazobaný jako sysel (SSF: 331)
<i>Chudý</i>	бедный / беден как церковная мышь (кто) (RČF: 350)	arm wie eine Kirchenmaus (NRF: 416)	chudý jak kostelní myš	(být) chudý jak (kostelní) myš (SČFP: 217)
	гол как сокол (NRF: 541)	nackt und bloß wie ein gerupfter / geruppter Hahn (NRF: 541)	nahý a holý jak oškubaný kohout	
<i>Odsuzovaný, zavržený</i>	(одна) паршивая овца все стадо портит (NRF: 195)	ein räudiges Schaf steckt die ganze Herde an (NRF: 650)	jedna prašivá ovce nakazí celé stádo	černá / prašivá ovce (SČF: 222)
	черная овца (SČF: 222)	schwarzer Schaf (SČF: 222)	černá ovce	

<i>Vážený</i>	важная / крупная птица (RČF: 606)	ein großer / dicker Fisch (DTW: 577)	velká / tlustá ryba	vzácný pták (SČF: 277)
		seltener Vogel (SČF: 277)	vzácný pták	
	птица высокого полета (RF: 191)	ein großes Tier (NRF: 768)	velké zvíře	
		der große Hund (NRF: 386)	velký pes	
<i>Výjimečný</i>	белая ворона (NRF: 603)	ein weißer Rabe (NRF: 603)	bílá vrána	bílá vrána (SČF: 376)
		(ein) schwarzes Schaf (DTW: 1768)	černá ovce	cizokrajné zvíře (SČF: 403)
<i>Významný</i>	важная / крупная птица (RČF: 606)	ein großer / dicker Fisch (DTW: 577)	velká / tlustá ryba	velké zvíře (SČF: 403)
		ein großes (NRF: 768) / hohes Tier (SČF: 403)	velké / vysoké zvíře	
	птица высокого полета (RF: 191)	der große Hund (NRF: 386)	velký pes	

Příloha 7: Abecední seznam zoonym s uvedením počtu výskytů v nalezených frazeologismech

Ruské zoonymum	Německé zoonymum	České zoonymum
агнец 4	Aal 8	bacil 1
акула 2	Adler 2	beran 5
бабочка 1	Äffchen 1	beránek 10
баран 15	Affe 13	blecha 6
барсук 1	Ameise 9	brouk 3
бирюк 3	Bär 20	býk 12
блоха 3	Bienchen 4	cvrček 4
боров 5	Biene 8	čáp 2
бугай 1	Blutegel 1	červ 2
бык 13	Blutsauger 1	čokl 2
вобла 4	Bock 13	čuně 7
вол 5	Böckchen 1	datel 1
волк 17	Bulle 2	dobytek 4
волчок 3	Chamäleon 2	dudek 1
воробей 6	Dachs 7	fena 2
воробушек 1	Eichhörnchen 2	gazela 1
воробышек 2	Elefant 5	gorila 1
ворон 3	Elster 4	had 14
ворона 5	Ente 7	hádě 1
вьюн 4	Esel 10	havran 2
гад 1	Eule 6	hlemýžď' 9
гадина 1	Falke 3	holub 10
газель 1	Fisch 14	holubice 1
глиста 3	Fliege 10	hovado 3
голубь 4	Floh 7	hroch 2
горилла 1	Forelle 1	hřibě 7
гусеница 1	Frosch 7	husa 8

гусыня	1	Fuchs	10	chameleon	3
гусь	10	Gans	10	chroust	2
ерш	1	Gaul	2	chrt	2
еж	3	Gazelle	2	jelen	3
жаба	2	Geflügel	1	jestřáb	2
жеребенок	1	Gemse	1	ještěrka	2
жеребчик	1	Glucke	1	jezevec	1
жираф	1	Gorilla	1	ježek	2
журавль	3	Hahn	17	káča	1
заяц	10	Haifisch	1	kachna	4
зверь	3	Hamster	1	kamzík	2
змея	1	Hänfling	1	kanec	5
змея	10	Hase	16	kapr	8
змий	2	Hecht	4	klisna	1
индюк	11	Henne	1	klíště	2
индюшка	1	Hering	2	kobyła	2
ишак	1	Hirsch	2	kobylka	3
карась	1	Huhn	17	kocour	12
килька	1	Hummel	5	kočka	14
кляча	5	Hund	33	kohout	4
кобыла	1	Igel	2	kolčava	1
кобель	1	Insekt	1	komár	3
коза	6	Käfer	6	koroptev	1
козел	2	Kalb	8	koroptvička	2
козлик	1	Kälbchen	1	kotě	4
козочка	1	Kamel	1	koza	11
комар	3	Karpfen	2	kozel	1
конек	1	Karregaul	1	králík	5
конь	7	Kater	1	kráva	10
корова	11	Kätzchen	4	krocán	9
коровка	1	Katze	27	krtek	2
коршун	1	Kauz	3	krysa	3
кот	8	Klepper	1	křeček	4

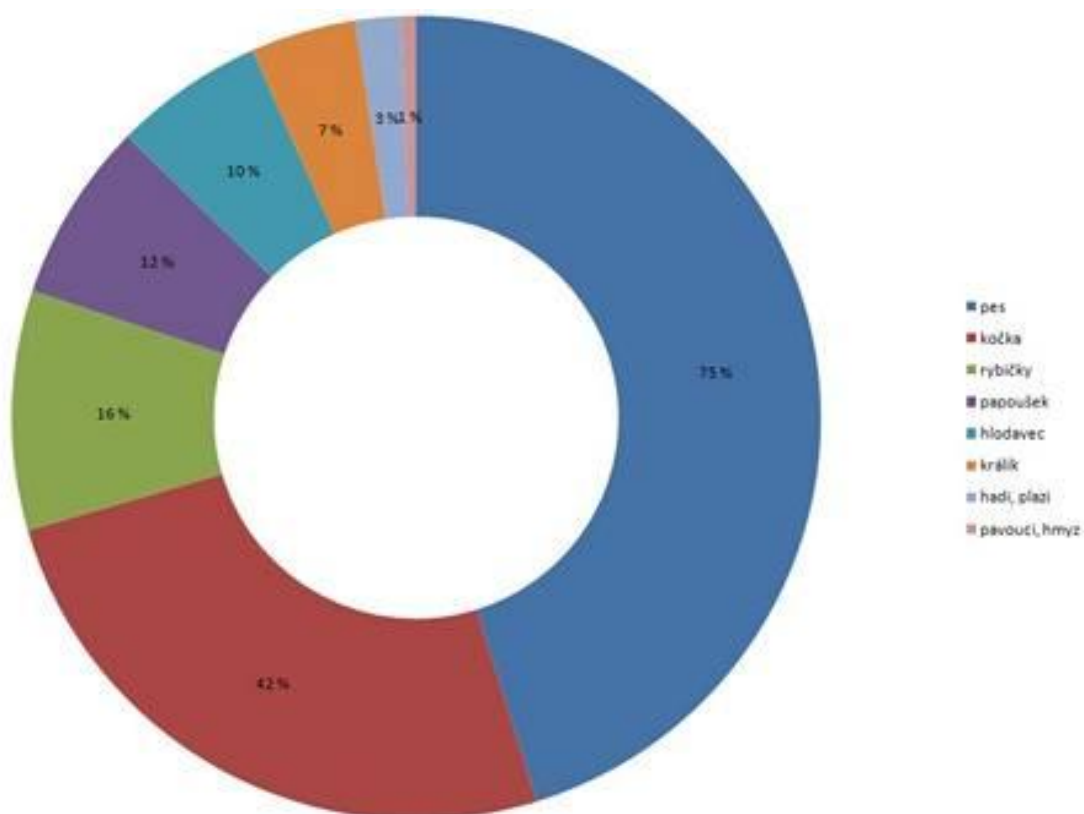
котенок	5	Krebs	2	křepelka	4
кошка	22	Kröte	4	kůň	12
крокодил	1	Kuckuck	3	kuře	1
кролик	2	Kuh	7	kůzle	1
крот	4	Lamm	16	kvočna	3
крыса	3	Lämmchen	1	labuť	4
кукушка	3	Laus	6	laň	8
кулик	1	Löwe	3	laňka	5
кур	1	Luchs	5	lasice	1
кура	1	Made	1	lasička	1
курица	9	Mähre	1	laštovička	1
курочка	3	Maulwurf	4	lev	7
лань	5	Maus	11	lišák	1
лебедь	2	Mäuschen	4	liška	11
лев	6	Mops	2	luňák	2
лис	1	Mücke	4	medvěd	10
лиса	12	Murmeltier	1	mezek	5
лисица	2	Ochs(e)	16	mládě	1
лошадка	1	Pfau	2	mník	2
лошадь	14	Pferd	17	mol	1
лунь	2	Pudel	3	motýl	1
лягушка	1	Rabe	3	motýlek	1
медведь	12	Ratte	3	moucha	8
медвежонок	1	Raupe	4	mravenec	5
мерин	2	Reh	5	mraveneček	4
мишка	1	Rindvieh	1	můra	1
мотылек	1	Rohrspatz	1	myš	6
муравей	2	Sau	11	myška	3
муха	19	Schaf	9	netopýr	1
мышка	1	Schlange	15	ohař	1
мышь	12	Schmetterling	2	opice	17
наседка	2	Schnecke	14	orel	3
обезьяна	3	Schwalbe	1	osel	8

овечка	6	Schwan	1	ostříž	3
овца	9	Schwein	15	ovce	7
орел	1	Spatz	12	ovečka	7
оса	2	Specht	1	páv	8
осел	11	Sperling	1	pavián	8
ослица	2	Spinne	1	pávice	1
пава	3	Star	3	pavouk	6
павлин	7	Stier	4	pejsek	2
пес	3	Stint	1	pes	33
петух	5	Stockfisch	1	pijavice	1
пиявка	3	Storch	3	prase	20
попугай	2	Strauß	3	pštros	3
поросенок	8	Tarantel	1	ptáče	1
птенец	2	Taube	1	ptáček	12
птица	18	Tier	3	pták	26
птичка	2	Truthahn	1	puhl	1
птушаненок	1	Uhu	1	pulec	1
пчела	2	Unke	1	rak	3
пчелка	3	Vogel	30	ropucha	5
рак	9	Vögelchen	1	rorýs	3
рыба	8	Wallach	2	rousňák	3
рысь	4	Wespe	1	ryba	10
саврас	1	Wiesel	2	rybička	4
саранча	1	Windhund	1	rys	5
сверчок	1	Wolf	7	skřivánek	1
свинья	15	Wurm	4	slepice	14
селедка	1	Würmchen	1	slimák	1
сивка	1	Ziege	4	slon	11
скот	1			sokol	3
скотина	1			sova	5
слон	8			srna	1
собака	22			srnec	1
собачка	1			srnka	3

сова	3	sršáň	1
сокол	3	sršeň	4
соловей	2	straka	2
сорока	6	střízlík	2
страус	3	svině	8
сурок	1	sýček	1
сыч	4	sysel	11
таракан	1	šnek	8
теленок	10	špaček	2
тетеря	2	štěně	2
тетерев	3	štěnice	6
удава	2	štika	4
угорь	2	štír	2
улитка	2	šváb	7
утенок	1	tele	12
утка	3	tetřev	1
уточка	1	treska	2
хамелеон	1	tur	4
хомяк	1	úhoř	5
цапля	1	valach	3
цыпленок	4	včela	3
червяк	1	včelička	2
червячок	2	včelka	1
червь	3	vepř	4
черепаха	10	veš	9
чиж	1	veverka	6
чирок	1	vlk	10
щенок	4	vosa	7
щука	2	vrabec	9
ягненок	2	vrabeček	1
ястреб	1	vrána	2
ящерица	1	vůl	12
ящерка	1	vydra	1

		výr	1
		zajíc	19
		zmije	1
		zvíře	4
		žába	6
		želva	4
		žirafa	2
		žížala	3
		žluva	1
		žralok	1

Příloha 8: Obrazová příloha

Obr. 1: Procentuální zastoupení domácích mazlíčků v ČR (zdroj: Focus, Marketing & Social Research, Hobby)

ANOTACE

Příjmení a jméno: Hrušková Lenka

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Katedra slavistiky

Název: Frazeologický obraz světa v ruštině, němčině a češtině (na materiálu zoonymních frazémů)

Vedoucí práce: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

Počet znaků: 163 133 (bez mezer), 191 516 (s mezerami)

Počet příloh: 8

Počet titulů použité literatury: 43

Klíčová slova: frazeologie, frazeologismus, frazeologický ekvivalent, zoonymní frazeologismus

Charakteristika práce: v práci jsou vysvětleny pojmy: frazeologie, frazeologické jednotky, zoonymní frazeologismy, je představena klasifikace frazeologismů, příznaky frazeologismu, jsou popsány kognitivní vědy a kulturní, historické a jiné aspekty mající vliv na jazykový obraz světa v jednotlivých jazycích. Dále se v práci zabývám popisem jednotlivých zoonymních frazeologismů rozdělených podle významu. Frazeologismy jsou děleny do skupin podle významu. Z výsledků zkoumání jsou vyvozeny závěry.